

SZÁM: 1599.

KERESZTEK.

TIZ RAJZ.

PETELEI ISTVÁN.

8 - OCT. 2019

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA.

1882.

ALSZOL-E?

„A szemem se hűnyöm se.

„Virrad-e valjón? Mintha kakasszót hallottam volna.“

„Messze még a reggel.“

„Gyujtanál gyertyát Sári, hátha hamarább, telik az éjszaka. Nem látsz-e? . . . Oh be lassan pizmogsz.“

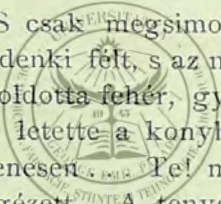
„Kicsi nappal se látok . . . Mindjárt . . . Mit érünk a világosággal is.“

Csendesen terjed el a gyertya fénye. A homály erősebb a nagy szoba szegleteiben, hogysem elüzhetné. A megvasazott székek, a tenger-nagy cserefa asztal, a polituros szekrény, a virágos függönyök — alig látszanak. Egyedül a Sári ránczos sárga arcát s sovány — a

kék pokrocz lombjai alól kilátszó karjait világítja meg jobban.

... „Emlékszel-e? ... Mintha tegnap történt volna úgy tudom. Még a ruhám színét is látom. Szerdán volt ... nem ... csötörtökön ... szerdán mégis.“

„Csötörtökön, kicsi. Hetivásár volt, a mire bejártak a cigányok. A nagy asszony elakarta hajtani, mert kuruzsolónak hitte, s reá uszította a kutyát.“

„Ugy ... S csak megsimogatta Pásztort a melyiktől mindenki félt, s az meg se vakkant. Keszkenyőjét leoldotta fehér, gyér hajáról, rongyait a zsákkal letette a konyha küszöbére, s nekem jött egyenesen. Te! még a szemét is látom ... megigézett.“ „A tenyerét adja a kisasszonyka, hogy lássa Prédáné.“ Aztán megdörzsölte kezemet ... ha rágondolok még mintha most is sajogna.

„Angyalnak“ hitta, kicsike. Azt mondá: „Jézus, mekkora szerencse vár a kicsi angyalra. Négy lovas batáron, mundéros legénnyel viszik a templomba.“

„Nem úgy mondta: „Két veres szál fut itt végig s csak későn ér össze .. Ez a kék keresztül menve csakhogy el ne rontsa.“ Nézted a tenyeremet Sári? ... Nézted ... „Meglesz ha nem is ma. Sok ág, bog mellette, mi más

felé huzza. — Össze ér a végén.“ Hallom te a hangját most is, s látom a sárga fogait. „Annyi van írva a tenyerébe, angyalka — mondta — mint egy vastag könyvbe.“ . . . Szegény Miska nem hitt neki. Csak átkozta, káromolta . . . Ha élne most, ha láthatná, hogy telik be a Prédané szava . . . ha tudhatná szegény Miska . . .“

„Tudja, kicsi . . . Látja a másvilágról, mert jámbor volt, istenfélő.“

„Mi hittük csak a mamával. Emlékszel-e, hogy találgattuk: ki az igazi? Ha későn is, azt mondta Prédané — ha nem is ma . . . megkapja a végén . . . a végén . . .“

— — „A bakter sípol oda kinn. Hány óra lehet?“

„Három, kicsike, legfeljebb.“

„Csak! . . . én Istenem! Soha se virrad meg. Szegény Miska nem hitte soha . . . Emlékszel ugy-e a másodikra is Sári? Az is csak olyan ránczos vén cigányasszony volt. Mintha testvérek lettek volna . . . Ne ásíts kérlek. Megölsz a restségeddel.“

„Vén vagyok, kicsike.“

„Oltsd el a gyertyát. Ha pitymallani kezd, meg se látjuk tőle . . . Akkor már nagy leány voltam. Akkor kaptam az első hosszú ruhát. Fehér volt, sárga máslik rajta . . . emlékszel-e? elől s az oldalán.“

„Igen kicsike s a haja kondor . . . azelőtt való este, papirosba tekergette a nagyasszony.“

„Mutassa a tenyerét, — mondta — rajta van a jövődő, a ki eltudja olvasni.“ Fekete volt ennek is a bőre, s hegyes az orra mintha látnám. Csak megcsóválta a fejét . . . Hallgatsz engem Sári, vagy alszol? Miért szuszogsz olyan erősen?

„A mellem, kicsike . . . a tudóm.“

„Ur néz a kisasszonyra — mondta ez is. — Négy lóval visszük a menyegzőre. Gazdag lesz, mint a Maros — csak meg kell várni. Sajtásos legény a bakon, palota, cselédség s bőség, pénz, mint a fűszál. Csakhogy árkok vannak addig — azt mondja a tenyér — Mennyit vártam, Sári! Kétkelkedtem és hittem is . . . mennyit vártam!“

„Rég volt, kicsike!“

. . . Milyen rég volt Teremtőm!

Te Véghetetlenség, ki számon tartod a lepergő órák millióit, nem fáradtál-e el az ügyelésbe azóta, hogy az a füstös cigányasszony jövődöt mondott az Árva Miska sápadt leánykájának?

Ott történt a Szent-Miklós utczában, abban a csendes kis fehérre meszelt, zöld táblás házikóban, melynek ajtaja előtt kispénzü akácz terjesztette ki lombját, udvarán szegfű nyilott s majorán; a hol Ötvös Miska élt születésétől fogva, azon kilatások között, hogy ott is fog

elpusztulni egy csendes napon, emlegetetlenül, nyom nélkül, ürt maga után nem hagyva, mint egy légy, melyet a macska lenyel.

Csak bejött hívás nélkül. Aféle koberló rongyos czigányasszony volt, a ki mindig éhes.

Előbb az egyik: „Olvasni tud ő a tenyér vonásaiból — mondta. — Bút, örömet sorba, a mit belé rajzolt a Teremtő, kinézi ő.” Eszten-dők multával a másik, hogy ugyanazt lássa meg az összevissza szaladó vonalokból: ugyanazon nagy szerencsét, rengeteg vagyont, fényt, tisztességét, mely vár erre a szűk mellű, fulladozó, hamar nőtt, nyulánk, sápadt teremtésre: Ötvös Lottira.

„Nem is teremtett téged köz sorsra az Isten, azt mondtam én is mindig — beszélte Ötvös-né, ki főkötöket ékesített s azt árulta s csak egy maroknyi asszony volt. — Termeted olyan mint egy úri dámáé, csepp, csak a száddal nem tudsz bánni; igen nagyra nyitod, ha nevensz s igen hangosan beszélsz. Ügyeld, csepp, a kezedet is hogy finom legyen s a lépésedet is aprózd, csepp, mert úgy illik. Nem is sejti a leány, hol akad meg a szerencséje. Mi apáddal — igaz, hogy nem valami nagy szerencse — a zöldséges piaczon találkoztunk össze. Minden perczre vigyázni kell. Mondtam én azt mindig, a mit kiolvastak a tenyeredből. Isten dolga a jövődő, de már hármunknak adja az a jó teremtő tudtunkra,

hogy dáma leszel, csepp. Szét kell nézni, jöni, menni, hogy lássák az embert . . .“

Ott az ablak előtt csörtettek a kanczelisták. Vidám, zajos népség, a ki most csak ficzánkol ugyan, de majd nagyhatalmu úr lesz, ha vénül, skárlát gombos, komoly, tekintélyes. Arra jártak be csengő bongó négy lovas batáron a küküllőmenti derék urak — s az, ki beírta a Lotti tenyerébe a jövendőt, nem vezetheti-e valamelyiknek tekintetét azablak felé? Azét: kivel egy sorsra nézte ki.

„Ülj az ablak üveg mellé, csepp — oktattatta a kicsi összetöpörödött asszony — tégy rózsát a hajadba. Tudod-e ki láthat meg? A szemedből csak a fehérje látszódik, felnézz az égre s szedd össze a szádat. Ide vezérli, a kit neked rendelt a mi jó Atyánk.

Az utczán is mind mondott neki: „Süsd le a szemedet, csepp, — szerényen. Lépj aprókat. Ne tekints erre — arra. Lát téged úgy is mindenki.“

Meg is kellett látni Lottit. Kalapja mindég csodálatos formájú volt, ruháján minden oldalon máslik — kék és veres máslik libegtek; bugygyai, ránczai, sovány testén mind rendkívüliek voltak.

„Annak a karcsu, magyarkás urfinak csak a két kaczagó orcája van és a hegyes nyelve. Kúriája romlott, földje köves s a szabójának is

adós. Azt nem neked rendelte az édes Teremtő. Arra ne nézz. Arra a kövérrre sem ott túl, ki annyid magával van mint a záporosó; sem arra a kopott kabátu fukarra, ki korsóból enné a puliszkát, csakhogy el ne fogyjon. Csak el ne siessük. Ha ma nem lesz, megkerül holnap. Hittem én, tudtam én azt mindig.“

Szegény Ötvös Miska a legnagyobb ijedelemmel hallgatta ezeket a rettenetes beszédeket azokról a jeles urfiakrol, kiknek ő köszönni is csak félve mert, ha a „tábla“ palotájának kapujában valamelyikkel találkozni elég szerencsétlen volt. Hogy le is ült asztalához — kaparni az elébe tett papirost — rémülve gondolt arra: vajjon nem látják-e ki a szeméből, nem érzik-e ki a viseletéből, micsoda iszonyu szavakat hall ő oda haza?

Tulajdonképpen nem tudom, miért is hívom én Miskát Ötvös Miskának, mikor a komoly tabulae assessor is csak: „Domine Árvá“-nak titulálta?

Sőt hiszen kegyed is — olvasóm? ha látja vala ezt a kopasz, kis alázatos másolót, kinek a szeméből folytonos engedelemkérés néz ki azon vakmerőségért, hogy ő élni merészkedik: kegyed is képtelenségnek tartja, hogy máskép nevezzék, mint: „Domine Árva.“

Sőt a sors is — ki, de milyen birhatat-

lanúl erősebb mint kegyed, ki, de milyen számlálhatatlanul több könyvet fakaszt mint a mennyi mosolyt kelt — megengedte magának azt a tréfát, hogy Ötvös Miskából „Árvát“ csináljon igaziból.

Egyszer ugyanis az a hallatlan eset történt, hogy Miska — még mielőtt a delet elharrangozták volna — csak felkelt tintapecsétetes íróasztalától — fel sem nézett máskor — záratlanul hagyta a fiókját, kitörletlenül a pennáját, felrugva a székét, s haza szaladt, mert azzal a hírrel riasztották fel, hogy: „vége az asszonynak.“

Ugy is volt. Ott ült a nagy fakanapén a törpe mihaszna feleség, fulladozva kifehéredve s kapkodott kezével a levegő után.

„Végem van mindjárt, Miska, — nyögte. Azért hivattalak haza, hogy nézz meg jól s hallgass meg jól . . . s el ne felejts . . . Ide a kezedet. Látod ezt a leányt . . . Lottit. A te leányod is, bárha nem üt rád. Látod, milyennek teremtette az isten? Tudod mit írtak be róla a sors könyvébe? Hallottad tőlem is, mástól is. El ne felejtsd . . . Nem hitted néha, úgy láttam. Rám hallgass most.“

Oda kapott a szive tájékára, arczára bárázdákat vágott a kin, megsimogatta fejét, nyakát s mondá:

„Oh, hogy kopogtatnak . . . Mintha aczél kalapáccsal ütnék ki belőlem a lelket . . . Ne sírjatok . . . El ne felejts csínosnak lenni Lotti.

... Minden pántlikád sorba a skatulyákba... a veres almáriomban... A sottis a kicsi fiókban... A köntöseid az újak... ki csináltat neked már? Forditsatok a napfény felé... *Úr* néz a leányomra Miska. Ha ma nem, holnap viszi az oltárhoz. Reád bízom. *Néha* nem hitted... Számon kérem tőled a mit csináltál, a más világon is.“

A ház előtt kocsi állott meg. A doktort hozták. A kicsi főkötő-csináló asszonymak kigyúlt a szeme. Oda húzta magához Lottit:

„Csepp! Karikákat látok és nem nézhetlek jól meg. *Ügyesen* vagy-e öltözve? A kék másli van-e a hajadba vagy...? Hátha a doktort nézte ki neked a sors... Kocsija van... Szedd össze a szádat... *Gazdag* úr... mosolyogj... Csepp... Nem bírom.“

Aztán csak intett. Töredezve mondta: Ne lépj nagyokat... ki tudja hol akad a szerencse. Csepp... úr ez is... csepp...“ s kezével legyintett, lefeküdt az ágyba s behúnyta örökre álmokat látó két szemét.

... A temetésén látta először Lotti Dezső Balázst. Isten uja kellett, hogy oda vezérelje akkor. Csengő bongó négylovas batáron jött s megállította a robogó szekeret, míg elvitték előtte azt a mihaszna asszonyt, ki megfutotta már a számára kimért útat.

Piros pozsgás, hamiskás orczáju legény volt Balázs s vidám kicsi szemével merőn nézte a temetési gyülekezetet.

Egy-két ismerőse is volt a kíséretben. Köszönt azoknak, aztán leszállt s terécselve sétált ki a körisfákkal diszlő hegyoldalig, hova annyi bú, öröm, hiúság, alázat s annyi temérdek hazugság van betemetve fekete földdel.

„Te, — szolt a főkötő-csináló kicsi asszony azon éjjel Lottihoz — *ez az!*“ Ott zsongott a fülébe Lottinak ingó fűszál sugásában, légy dorombolásban, csikorgó ajtósarokban, szunyog repülésben: „*ez az!*“ Ez: a kit vártál, a kit neked jövendőlték, reménységed, álmod. Ő sem tudta, mi mondja neki olyan bizonyosan, — de ráesküdt volna.

Egy hét sem telt el s már beszélt vele.

Balázst mindenki ismerte, Balázs mindenütt volt, mindenkivel szóba állott. Vidám borozó, pénzszóró czimbora; lármás, asszonyok után futó gavallér, verekedő (néha garázda) port csapó legény volt, a milyennel ha találkozunk, úgy tetszik, mintha már sokszor láttuk volna, de a kit el is felejtünk nyomban. A kivel összeölelkezünk, összebarátkozunk mindjárt (szókimondó, hangos beszédű, kicsit tudó, de becsületes jókedvű faj), de a kiről holnap nem tudjuk: hogy is hívják valjon?

„Ej — mormogta Balázs selymesbaj usza alól, — ej, ez a holdvilág szerelmes belém. Mind a szeme fehérét mutatja s vigyen el az ördög, ha el nem szédülök a sohajtozására. S micsoda áhitattal pislog s milyen aprókat akármi szavamra, mintha papja volnék, vagy védszentje. No Uram, megkönyörülj rajta — ha van lelked — hogy ne legyek én a patronusa.“

S a hányszor csak befördült a zöld táblás házikóba — hiusága noszogatta be — mindig mondta: „Szeret a gyöngyöm holdvilág, s hol látott ember olyan kutyát, a melyik fel ne kapjon egy darab akármiylen sovány pecsenyét, ha eléje dobják.“

Árva Miska majd nem tudta, hogy ki ő voltaképen? Hogy az ő házához jár e Dezső Balázs voltaképen? Hogy nem csak káprázat-e az egész dolog?

Gyász kellene legyen — alig hült meg a helye az ő jövődő időket látó feleségének s ime csoda esik, a min örvendeni kell. Megemlékezett rá: mit hagyott meg a boldogult s mit fog számon kérni a másvilágon, és elhatározta, hogy oda áll Lotti mellé és segít neki. E végett egy nap szives orczával mosolyogva merészelt köszönni Balázsnak s azt mondta: „Csókolom a kezét édes nagysás urfi — be fainul méltóztatik kinézni. Sokáig tetszik e vá-

rosban maradni vagy ki kegyeskedik sétál . . . szeke . . . lova . . . kocsikázni a méltós . . . falusi kuriára ?“

S bárha gégéje majd megrepedt mig félbeszerbe elnyögte e pár szót, még kegyetlenül meg is dorgálták miatta. Lotti zokogott, mikor egyedül maradtak. Felsírt az anyjához:

„Oh miért hagytál el, miért haltál meg édes! Hogy tudjak én ügyelni magamra is, az uradra is, édes, a ki gyermekebb a csecsemőnél. Nincs erőm, édes. Hát szolgálja vagy-e Miska, Dezső Balázsnak? vagy inasa vagy? vagy bérese vagy? hogy úgy beszélsz hozzá Ilyen familliából kívánod, hogy házasodjék? Miért hívod „nagysás úrfi“-nak, miért mondd „csókolom a kezit“ . . . miért is születtem én . . . miért is nem költözhettem utánad, édes . . .“

Meg is fogadta Miska, hogy ő nem szól többet, hogy ő vak lesz és süket, s meg is tartotta volna — bűnösnek érezvén magát — ha erőnknel, akaratunknál nem lenne bírósabb a cselekedeteinket intéző hatalom.

Ott suttogott egyszer Lotti az akácza alatt Dezső Balázsszal. Sárguló levelek hullongtak körülök, s hitvány madarak csiripoltak az ágak között. Senki sem volt az egész életemen csak Sári, a vén szolgáló, a ki alig lát, meg az Isten, a ki ide vezérelte ezt a hintós urat.

„Ki voltál nekem szemelve a sorstól — lehelte Lotti. Vártalak . . . Megvoltál nekem jövendölve . . . tudtam, hogy eljössz . . . Az anyám temetésén láttalak először . . . az ő lelke vezetett hozzám. Életem vagy, lehelletem vagy — ha elköltöznél belőlem, végem lenne.“

Fehér orczái fel voltak pirúlva, szűk mellén alig lélekezett. Szertelenül meg volt rakva pántlikával, a haja csupa fűrt — szemhéjai összefogva, mint a szendergőc.

„Oh nem hagysz el — nem hagyhatsz el . . . egy csillag alatt születünk . . . együvé rendelt a sors.“

„Nem Lotti, de hogy tubarózsám . . . s átölelte Dezső Balázs a feléje hajló vékony derekat s oda szoritotta saját széles, erős melléhez.“

S én nem tudom: (örökös homály is maradt e kérdésen) honnan, micsoda rejtekből bújt elé Árva Miska — a tény áll — hogy csak oda dugta szégyenlős, gyéren szőrös arczát a szerelmesek közé s félénk hangon bár — de egy cseppet sem akadozva — alázatoskodta:

„Instálom a nagyságos urfit . . . ne tessék, ne tessék. Összekegyeskedik rücskölni a *leányom* (tán erősebben mondta e szót a szokottnál) a leányom másliit. Itt kivált, itt a mellén. A szegény boldogúlt pára — a leányom édes anyja vette — csókolom a kezét — a tótoktól . . . Ne

méltoztassék . . . és a frizuráját is össze sziveskedik borzolni. Minden este facsargatja, . . . sok fáradtsággal facsargatjuk . . .“

— Aztán elment Dezső Balázs úrfi, aztán a farsangon meg is házasodott, s nem Árva Lottit vette el.

Látja isten s ember, hogy Miska volt oka minden könnyhullatásnak, jajnak; egy hosszú élet szenvedéseinek otromba beavatkozásával, beszédével. Hogyan számol majd be a más világon? hogy megy a szigorú kis főköttő csináló asszony szeme elébe? hogy? milyen arczczal?

— — S az évek citettek kérlelhetetlenül.

Egyiknek nyomába jött a más s az Árva Lotti kedvéért nem állította meg futásukat semmi hatalom.

Mindegyik tépett egyet erején, arcza üdeségén, testének mozgékonyságán s mindegyik dobott egy — egy rögöt az ő édes álmára, arról a hintós, palotás úrról.

Árva Miska rég ott porlik a temetőkertben felesége mellett; az ismerősök — vidám leánypajtások, jókedvű fiatalság, fáradtan, vállalkon a láthatatlan s még is olyan nehéz terüvel — haladnak a kikerülhetetlen úton, melyen az árva betűmásoló ért el nyugodalmába — az akáczfás udvarba idegenek költöztek s Árva Lotti csak él, csak vár, csak nem szűnik meg tenye-

rének vonalait nézni — hol a két egyenletes irányba szaladó kék szál, „csak későn ér össze.“

Boltot tart az alsó városban. Ablakában egy-egy muskátli szomorog, mellette mosószappan s elszáradt kiflik, zsemlék; czérnára akgatva czifra papirosu kefék s sárgúlt gyertyák lógnak s egy pár vég megfakúlt galand. Ajtaja előtt nyírágseprű, falapát s lánczczal átkötött só darab.

Árva Lotti megvénült. Ajaka körül éles, mély ránczok képződtek, arcza megnyúlt, halcsontba füzött deréka, mintha meghosszabbodott volna.

Haragos lett és veszekedő. Ott ül egész nap a boltban nagy hárszékben és mérgeződik. Mérgeződik a gyermekekre — utálja a gyermekeket — kik czukorért jönnek. Jaj annak, a melyik el meri mosolyogni magát. Lotti azt hiszi, rajta kaczag. Mérgeződik minden emberre. Ha ketten állnak meg a boltajtó előtt beszélgetni — Lotti azt véli: róla beszélnek. Mérgeződik a sorsra, időre ésmin denre — úgy tartja, ellensége volt az ő szerencséjének minden.

A félvak Sári tipeg-topog, s hallgatja türelemmel a mit a kicsike beszél. Más nem állaná ki, de Sári előtt a tökéletesség fogalma: Árva Lotti.

Egy izma sem változik, ha szidják vagy

czirógatják. Hozzá van szokva. Ilyen volt Sári örökké. Ilyen vén, ilyen kutya természetü. Űtik, símogatják: Sári csókolja a felette uralkodó kezét. És hisz Sári rendületlenül a szerencsében, mely érni fogja a kicsikét: „Megérem én, hogy dáma lesz a kicsike. Majd nem bánja akkor, akármit csinál Sári, a ki most vén, szegény s hibázik sokat. De fáj a dereka, a mája... a tüdője s megvakúlt, mint a szemeti pinty.“

Csak szűken élnek. Fél Lotti az inségtől s fukar. Úgy hiszi: mindenki megakarja csalni s minden krajczárért a mit kiad, nyöszörög. Elvégez akármi dolgot, eltűr akármi szükséget — csak hogy gyűjthessen.

Semmit sem titkol pedig úgy, mint a szegénységct. Ezt szégyenlené csak, ha megtudnák. Az utcán selyembe jár. Haját fűrtözi, sovány képére fekete szépségflastromokat ragaszt — kettőt-hármat. Fején ó divatu francia kalap van, melynek füle az állig ér. Köntösén máslik, ránczok, fodrok. Néha — nyárban — cseh gyémántos régi diadém a hajában s virág, csontos, sovány kezében.

Mint halott is dúsnak akar látszani. Fehér atlaszból vett köntöst magának, melybe kiteřitnék s feldíszítette tüllel, csipkével. Myrtus koszorút is szerzett, -- szűzeknek ez ékességét.

Külön ládában tartja őket. A szövet megsárgult, a myrtus virágok megfakultak s Árva Lotti ha előveszi néha, nem látja meg a vénülést ezeken sem. Sőt el-el mereng rajtok s mosoly is ül ilyenkor ránczos orcájára: „Menyasszony köntöst nem szabnak-e hófehér atlaszból?”

Egyszer azt hozták neki hírül, hogy Dezső Balázs özvegy lett. Eltemette a feleségét. Mondták, hogy csak olyan bolondos, víg frater, mint a milyen volt — s bárha megvénült „úgy győz most is, mint egy oroszlán.” Lotti elévette a fehér atlasz ruhát s úgy meg-megforgatta, simogatta, igazitgatta, mint valaha azt a veres szalagokkal ékítettet, melyben confirmáltak — és olyan volt egész nap, mint az áldás, vidám, derűt osztó.

Valami azt sugta Lottinak hogy Dezső Balázs eljön hozzá. „El *kell* hogy jöjjen.” Anyjával álmodott minden éjjel, a kicsi főkötőcsináló asszonynyal, ki az égből intézheti most a leánya sorsát. Izgatott volt. Sokat járt le és fel a boltban s az egyetlen nagy szobában. Fulladt, szívdobogásai voltak s úgy is fakó arcza elvesztette az élet színét is.

Csak teltek azonban a napok s a Dezső Balázs négy lovas batárja csak nem állott meg a kicsi bolt előtt.

Sári is csak arról beszélt, hogy „nem maradhat el.“ Megkérdezte fűszáltól, gyertya hamvától, kutyatej szárától minden babonával: — eljön-e? s igennel felelt neki az egész világ. S el is jött.

Csak gyalog szerrel ugyan. A szomszéd-ban volt egy korcsma — oda indult. Meglátta Lottit az ajtóban s szóba állott vele:

„Húj Lotti kisasszony — mondta — élünk még — élünk még. . . . No de.“

Felelni sem tudott Lotti. Balázs folytatta:

„Eféle falusi vén gavallér csak gyéren jön a városba — s akkor is csak a barátságért. Várnak a pajtások, különben elbeszélgetnék a régi jó időkről. De hát áldozni kell a barátságért. Húj, be csak úgy néz ki Lottikám, mint ott az eperfás házban — de csak a jó faj nem pusztúl. Erre nézek reggel, ha ki nem kerget. Majd hiszen . . . beszélünk minden jóról. A kezét nó.“

A korcsmában pedig azt mondta:

„Te bruderkák — vizet ivó kuruttyoló béka legyek, ha az a vén Jebuzea itt a szomszéd-ban nem olyan szemekkel néz engem most is, mint egy éhes veréb a hernyót. Bekapna, úgy segítjen. Egyszer azt jövendőlték neki, hogy én leszek a tutora. Sóhajtoz most is.“

„Hm — folytatta s fehér bajusza rángott a nevetésben s piros arcza majd kicsattant —

hm! Meg kellene tréfálni a gyöngyömet. Megkellene kérni feleségül bruderkák. Elájulna úgy segéljen. Még a hársfák is megröhögnék Dezső falván ezt a fuszulyka karót. — Szegény Árva Lottit . . .“

S kaczagtak minyájan.

. . . Lotti mondta:

„Soha meg nem virrad. Emlékszel-e jól a cigányne szavára Sári? — Ha élne most szegény Miska — ha láthatná. Átaljön majd reggel. . . . Mennyit gondoltam rá.“

„Minden szobát ismerék a házában, pedig sohase láttam. A nagy fasorokat, melyek a kastélyig visznek. A dombot a kertben, hol az ősök pihennek széles fenyők árnyékában; a roppant termet diófa asztalával, képekkel fegyverekkel falán . . . Sári a fehér köntöst veszem ma fel — kifújuk rajta a csipkéket. Nem sárgúlt-e meg valjon az állásban . . .? Mit gondolsz Sári? . . . Szolj kérlek . . . ne szuszogj . . .“

„A szemem, kicsike . . . a tudóm . . . Nem látok én jól.“

„Nem tudok itt ülni tovább. Nem tudok feküdni — mintha kergetnének úgy futhatnám. A kezem izzad s ezt a párnát mintha hevitenék . . . Óh! . . . Nem hallasz-e lármát. Csak itt van ő a szomszédban . . . Mintha énekelnének. Kelj fel te is Sári.“

Árva Lotti kinyitotta az ablakot. Virradt. Üde levegő s rekedt hangok danája áradt be azon. „Milyen szép az élet — sugta — valjon melyik az ő hangja?“ Önkénytelenül nézett a tenyerébe s ránczos arcza földerült.

Aztán oda húzta a széles bőrös széket az ablak elé s bele ült.

Az utca lassacskán élénkült. A felkelő nap sugarai ott ragyogtak a rozzant szomszéd házak mohos fedelein. Harmatcsepp fénylett a borostyán apró levelein s a fűszálakon. Legyek röpködtek s madár csiripolt a kertben. Fenséges derű lebegett mindenén, merre csak el-láthatott a szem. Egy nagy mosoly az egész természet. Szín, hang, illat egyesült, hogy vidámságot terjesszen.

Sári topogott a szobában. Törölt, takarított s motyogott közbe:

„Nem is mondhatna egyebet a hogy idejön kicsike, mint a mit *kell* mondania. Azt, hogy: „Légy az én feleségem, ha vártál. Majd (sok van még hátra) te parancsolsz a nagy palotába s a kocsival, a mint kellett volna örökké.“ Ide ültetjük-e, kicsike, a diványra vagy a nagy székbe? Élèveszem a takarót, mert érzem, hogy rongyos a párkány. Hova ültetjük?“

Lotti nem hallja.

A múlt, fájdalmaival, vívódásaival; a gyöt-

rödések, megaláztatások mind eltűnnek emlékezetéből — mint eltűnik a homály a napsugár elől — csak azt látja, a minék jönni kell. Álmaid beteljesedve: az ősi házat, hol mint úrnő sétál végig, a szolgálattelvők seregét, kik cselekszik a mit parancsol, a tiszteletet, melylyel körülveszi mindenki.

„Úgy félek Sári, — mondja — s én nem tudom miért. A mellem összeszorúl s a nyakamon minden ín megrövidül. Nézz ki csak kérlek — nem jöhetsz ugyan ilyen jókor — de nincs-e zárva a kapu. A boltajtót nem nyitjuk ma ki, tán soha sem Sári. Mím fáj neked? . . . Úgy nyüzsög a vérem — dörzsöld a fejemet s itt a szívem körül. A fehér köntös látod nem gyűrött — ide a mellére nem kellene e egy bársony? Mit gondolsz — gondolj valamit az istenért, ne nézz olyan ostobán . . . Hallod valaki jön a kapun. Nem is hallasz már . . . Siess . . . ki jött be? . . . siess . . .“

„A tejes asszony kicsike . . . a lábam is fáj.“

Az emberek kinn indulnak napi dolgukra. Lottinak az is fáj, ha kopogásukat hallja a következőn. Minden hang a fejébe nyillalik.

„Te kimégysz Sári ha idejön . . . s az ajtót beteszed. Boldoggá teszek Sári téged is. Megérdemled; jó voltál. Szegény anyám ha élne . . . Ő tudta csak mi fog történni, csak ő bizta-

tott . . . Mindenkit szeretnék boldoggá tenni . . . De hát fogd meg kérlek a kezemet s szorítsd meg erősen. Nem tudom miért nem nyughatom. Fogd jobban . . . Ez a nyakam . . . ez a fejem . . . mintha bogár lenne benne. Valaki zörget a bolt ajtón. Nézz ki szaporán . . . Várj! úgy sem látnád . . . Eh! nem tudok felkelni. Kergesd el akárki . . . Istenem . . .

A mint zajosodott az utcza, Árva Lotti mind izgatottabb lett.

„Még sem jön. Már megkereshetne. Tudhatná *hogy* várom.“

„Csak hatot ütött a várba kicsike.“

„Rosszúl számláltad. Többet kellett, hogy üssön. Afféle beszédekkel engem ne bolondíts. Tudom én mit mondok. Hatot? Hogy mondhatod? . . . Látod Sári . . . látod, hátha igazad van. De hát én nem is tudom . . . Ül ki a küszöbre s kiálts be, mikor jön. Ül ki, ha délig leszel is ott.“

Szekerek zörögtek végig az utcán, a lovak csengettyüjének lármája hallatszott be, katonák vonultak el az ablak előtt nagy dobpergéssel; a szomszéd házak valamelyikének tetején egy pléhes gyerek fütyölt kiállhatatlan nótákat s falusi asszonyok ajánlgatták árucikkeiket hangos szóval.

Árva Lotti felkelt székéből. Ül ni is nehéz.

Ránczos sovány arcán barázdákat szántott az izgalom. Kezével idegesen igazgatta fehér atlasz ruháját s a csipkéket rajta. Ujra halotta, mintha a kapu nyílnék.

„Sári — szólott ki — Sári . . .“

„Kicsike . . . kicsike *jön* . . . bejött a kapun.“

— — Csak megállott Lotti azon helyben; tán a vére sem keringett.

Dezső Balázs ott volt a nyitott ajtóban. Kezével a falhoz támaszkodott, arcza ki volt veresedve; a lába nem bírta. A korcsmából jött, a mint határozta.

„No hát gyöngyöm, virágszálom — dadogta — csak megvártál . . . he? Hű voltál, derék voltál . . . belé vénültél, látod. *En* . . . mi? . . . én is bele vénültem, de győzöm, szép harangvirágom.“

Beljebb lépett. Feje lógott, megfogózkodott a fényehagyott almáriomba.

„Vóna kedved he? . . . azt akartam mondani . . . vóna bátorságod . . . Szabad vagyok én is — a voltál te mindig — akarnál-e . . . tubám . . . mi? . . . *feleségem* lenni, örökös jó társam; he?“ Aztán fertelmesen felkaczagott, sarkon fordult s kikiáltott az udvarra:

„Mondtam, bruderkák, megmondtam . . . Ide nézzetek Lotti kisasszonyra. Hol vagytok bruderkák? Megmondtam úgy-e, hogy elájul . . . szentírás a szavam úgy-e?“

— — — Mert hát szegény vén Árva Lotti csak azon helyből leesett a széles karosszékre. Fejéhez kapott kezével s levegő után mosolyra nyílt ajkával. Egy szót sem tudott szólani, hanem elébukott s karját leejtette, halotti fehér köntösének bő ránczaira.

A bút, bánatot csak elbirta, az örömet nem. Nem ismerte addig.

Az volt csak az igazi meglepetés, mikor a szomszéd kertből valaki átszólott a kerítésen hozzám, hogy: „Jónapot kedves szomszéd, jó napot... Nem sziveskednék egy kalapácsot kölcsönözni néhány perczre, s néhány szeget, míg intézkedéseket teszek a magam kalapácsa és a magam szegjei iránt? s nem részeltetne azon kegyben, hogy néhány léczet és egy kis csiriznek való lisztet kölcsönözzön, míg a magam léczei és csirize iránt intézkedéseket teendek...” minthogy tudvalevőleg a szomszéd kertben nagy idő óta nem járt élő ember, s el sem lehetett képzelni, hogy valaki járhasson benne, haneha az összenőtt bozót tetején.

Hogy a „boszorkány-fészek“ tulajdonosa, itt a szomszédomban meghalt, hát bizony össze-

nőtt a kertjében szilvafa a rózsabokorral, bogács a sárga-liliommal, almafa a lonczczal, s nem is volt az többet kert, hanem inkább egy füvek aljába rendezett állattani gyűjtemény, békák, bogarak, gyíkok lakóhelye.

Én ugy ismertem még gyermekkoromban a „boszorkány-fészket“, hogy abban kísértetek laknak.

Csak a félfedele volt meg akkor is — másikat elhordta a szél — s az is inkább moh, meg gomba, semhogy zsendely: — ajtó nélkül való, ablaktalan, füvel, gyommal körül nőtt viskó, a melyik épen olyan repülő, szárnyas vénasszonyok számára jó, kikről a mese szól. Azóta nem igazított rajta senki, mert a boszorkány-fészek tulajdonosának nem maradt örököse egy fikarcnyi sem.

S a hang szólott át onnan, mondván:

„Rajongok a titokteljesért kedves szomszéd, a poetikusért, s itt minden olyan bús, regeszerü. Tán egy pár szál deszkát is sziveskednék kölcsönözni, míg a magam deszkái iránt rendelkezem. Kora ifjuságomtól fogva bolondja vagyok a titokteljesnek, azért költöztem ide. A házikónak nincs ajtaja — a deszkát a szelek ellen használnám — a csirizet az ablakhoz, mint-hogy papiros felett bőven rendelkezem...“

Az új szomszéd Urr Jóska volt; a beszédje

tartalmáról ismertem rá. Felmászott a korlátra, örökké mosolygó borotvált ábrázatját felém fordította s kicsi éles szemeivel belém nézett.

„Fejedelmi lakás lesz kedves szomszéd, csupán még egy kapát kérnék a padló felvakarása végett, míg saját kapáim iránt rendelkezem. Rajongok a titokteljesért . . .“

Azt hittem csak tréfál! Nem! oda költözött igazán a „boszorkány-fészekbe“ engedelem kérés nélkül önhatalmulag, hogy megkeserítse az egész nyaramat.

Szeretem a csendességet s épen jó szomszédság volt nekem a bogaras kert, zummogó dongóival, csiripoló madaraival s azokkal a lomha piros szabóbogarakkal, melyek ott mászkáltak a korláton az aranyos napfényben. — Urr Jóska feltolta magát szomszédnak s a legkiállhatatlanabb volt mindazok között, kikkel megverhetett a sors.

Már jókor reggel — kivált hónap elején dongták a látogatók.

Egy vékony hangú szabó sipogott legtöbbször:

„Azt a kis tartozást . . . a régit . . .“

Urr Jóska közbevágott:

„Foglaljon helyet tisztelt barátom. Fájdalom csak e hitvány lóczával kínálhatom meg, míg a sajátom megérkezendik . . . Ma szép na-

punk van . . . A nagybátyámtól Amerikából levelet kaptam, melyben beteges állapotáról értesít. Megmutassam tisztelt barátom? Tud angolul? . . . Szivarral sem kínálhatom meg — fájdalom — helyzetem változtáig.“

Aztán jött egy mérges korcsmáros:

„Ez már sok . . . szeretnék pénzt látni . . .“
Urr Jóska csupa nyájasság volt.

„Boldoggá tesz kedves barátom, hogy meglátogat. A kedves felesége egészséges-e, hát a kis csodagyercék, az isteni Pepike . . . Várjunk a peremre kedves barátom, a mint az eldöl, rögtön valósítjuk minden kívánságát . . . Jó indulatjaért akkor leszek hálás.“

Ha inasok jöttek, azokat egressel kínálta s oktatta mindnyáját arra, mikép kell a nyolczas katona-gombot önnal úgy beönteni, hogy a lyukbavetősdire alkalmas legyen . . . „Gyere hozzám nebulo, hadd mutassam egyszer meg. Tisztelem a gazdádát, de pénz nincs.“

Már remegtem, mikor reggelenként láttam, hogy a sövényen vágott résen búvik be a kertbe. Ilyenkor jött haza. Berugta a boszorkányfészek ajtaját, s lefeküdt. Egy óra múltán kiült egy lerothadt fatörzsre az ablak elé, pálczát vett a kezébe, vagdalta vele valamelyik előtte álló fűnek a fejét, köröket rajzolt a földre vagy gyötört egy elejébe vetődő hitvány bogarat s

nézett merőn, álmosan, komoran a légbé. Aztán megsimogatta a homlokát, eltakarta kezével a szemét és sóhajtott. Soha sem hallottam olyan sóhajtást. Fele nyögés, fele türelmetlen kinzott állatnak a hangja; mérhetetlen búbánat s vágy valami után... olyan sóhajtság, mely inkább mondja minden emberi szónál: „*óh* édes istenem be nehéz *így* az élet! be jobb a föld alatt...”

Legyintett a kezével, felállt s öltözködni kezdett. Egy tükröt kért kölcsön tőlem („*mig* az övé...”*)* s elült előtte félórakig. Nagy gondal beretválkozott, s haját szálanként rendezte. A nyakkendőjét betúrta — mert rongyos volt a széle — s a kabátját hosszasan festegette bodza gyümölcsessel. Néha nagyon rossz időkben, porral hintete be a cipőjét — mert így kevésbé látszik rajta a szakadás — s kézelőt ujat szabott papirosból mindennap.

Kilencz óraker vette a kalapját s bujt ki a sövényen a „*mi* utcánk“-ra. Hivatalba indult. Diurnista volt a városnál.

Valamikor a törvényszéknél szolgált s igen nagy jövőt jósoltak neki: „*Eszes*, mivel s tud asszonyok körül forgolódni — mondták — sokra viszi...”

Gyorsan emelkedett. Vagyona is volt s urias minden porcikája — hanem egyszer csak elkezdett inni, dorbézolni és sülyedt rohamosan.

Senki sem tudta: miért? Valami titokteljes volt körülötte. Az okot, mely miatt így eláradt, nem találta ki ember. Modorában örökké volt valami, a mi utját vágta a kíváncsiságnak. Rongyos, kopott voltában is hátraszegte a fejét s kényesen lépdelt az utca közepén. A köszöntéseket bizonyos kegyes leereszkedéssel fogadta s nyájaskodásai mindig kegynek látszottak, melylyel megtiszteli, a kihez szól.

Háta megett szidták: csalónak, hazugnak, korhelynek, — de bizony nem járt volna jól, ki szemébe gyalázza.

A hivatalban is megtartott bizonyos tekintélyt. Kevés, de válogatott szót mondott a főlebbvalóinak; társait, a diurnistákat pedig szóra sem méltatta. Hanyagon, uriasan ült rendkívül tiszta asztala mellett, s úgy látszott, mintha bizonyos élvezettel vetné a betüket, mintha csupán sportból, szeszélyből csinálná, mert e perczben jobb, mulatságosabb dolga nincs. Két-három napig feljárt rendesen, s aztán nem látták egy hétig. A kimaradásáért nyert megrovásokat bizonyos leereszkedő mosolygással fogadta — akár ha dicsérnék.

Igazán úgy látszott, hogy a nyomor köntösét is csupán a változatosság okán viseli, uri passióból, mert úgy tetszik neki... mert mulat rajta, bárha bőségben is élhetne.

— — — Egyszer egy csendes szép nyári éjjel a nagy templom előtt jöttem el. A hold bevilágította a tágas piacot. A kupolás nagy kút, a tér közepén álló szobor s a túlsó oldalon fekvő házak, csak ködfátyolképek álmos világán átlátszó festményeknek látszottak. Egy-egy kutya csatangolt, meg a bakterek. Éjfél felé járt az idő. Minden lépés kétszeresen erősnek hallszott. Szinte csattant a flaszter, a mint hozzáért az ember. A csendnek, a nyugalomnak élő költészete az éj, tele bűbájjal annak, ki megérti. Csak a szendergő csecsemő s a félig csukott kelyhü déhiglátó hasonlítanak hozzá.

A templom előtt megszólított valaki.

„Tisztelt Urám! nem hord-e gyúfát a zsebében? minthogy az enyémet nem szándékozem elővenni.“

Urr Jóska volt.

A falon lefutó pléh-csatorna aljában egy kivájt kő-vállu volt; abban ült. Lábait elényújtotta s hanyagul, urias tartással dőlt a falhoz. A fél fogán szivart tartott s édeskés leereszkedő hangon beszélt. A hold rásütött egészen s a világításban igen előkelőnek nézett ki.

„Nyúljon a zsebébe tisztelt barátom s kapjon ki részemre egy gyújtószálkát... Nem sajnálja reménylem?“

Megszántam. Gondoltam: hazaviszem, hogy

ne érje ott abban a válluban a reggelt. Szóltam e tárgyban hozzá.

„Eh barátom, ki ön, hogy ily propozíciókkal áll elé? Mi jogon szól hozzám, ismer-e?“

Mondtam, hogy szomszédja vagyok.

„Szomszéd? E hely a piac, a közös emberiségé lévén, minden szemét mondhatná nekem: szomszédod vagyok. Szolgállok önnek a névjeggyel — s elfogadom a cserébe az önét... Ah most látom, hogy a bilettartóm nem e ruhadarabom zsebében van. Sebjaj. Elhiszi kegyed, ha mondom, hogy nevem esobosi Urr József... hogy magánzó vagyok satöbbsi...“

Boszantott a beszéde. — Ott akartam hagyni. — Urr Jóska azonban felugrott a földről s megfogta a karomat.

„Uram, ön elégtételt ad nekem e sértésért... nekem Urr Józsefnek.

Tántorgott. Alig birt állani a lábán. Majd a szemembe nézett s felkaczagott:

„Ni ni! hiszen ön a szomszédom s önnek vagyok adósa három lézczel, két szál deszkával, meg egy kalapácsal... No sebjaj! Rongy, kol-dus vagyok... Ne hagyjon el. Üljön ide mellém.

Visszaült a köválluba, — s én szembe vele az isten házának lépcsőjére.

„Szereti ön Moore-t? Tudja-e a „Paradicsom és Péri“-ből e részt:“

„... Nem látni mást — mig fellegárnyak
 A hold körül rajongva járnak —
 Tört oszlopon, bíbor színében
 Mozdulatlanul, egyedül
 Egy-egy nyugvó sultána ül...“

„Hát nem oly nyugodt vagyok-e, oly mese-
 szerűen csöndes, mint a Moore madara, a kék
 sultána, ülve ott az oszlopok tövében — ezen
 a bűbajos estén... Oh ne higye, hogy nem
 tudnék haza menni. De hát hol is az én házam?
 ... Kissé részegnek tart... A mult idők em-
 lékét olvasztom fel a borban... Minden felolvad
 és elmúlik...“

Legyintett a kezével s lehajtotta a fejét...
 Aztán egyszerre merőn nézett meg s folytatá:

„Ha estélyeket adandók ismét, nem felej-
 tem el kegyedet sem, Kocsit ha tartok s cselé-
 deket ismét — hajrá lusta had!... Ha a nagybá-
 tyám — a nagybátyám...“

Felkaczagott.

„Bolond ön is azzal az én nagybátyám-
 mal, vagy nem bolond? Ismeri-e ön, vagy csak
 a szabóm ismeri? Szegény, de hisz benne. Ocs-
 mányság!.. Nagyon részegnek tart-e kegyed?
 Ocsmányság Urr Józseftől... De legyünk ví-
 gák... Únom ezen a kövön. Nem bánom; az
 ön kedvéért haza megyek ma kivételesen...
 haza!“

Aztán részeg emberek szokása szerint jött egy darabig s akkor elkezdett nyakaskodni, hogy ő nem akar azon az úton haladni, a melyen én vezetem. Azt vitatta, hogy az általam választott út veszedelmes; hogy félős rajta járni, hogy bolond, a ki rajta jár... Ő inkább kerül a város vége felé s ott megy végig akármely sikkaton, de abba az utczába nem lép. — Komolyan néztem rá — s figyelmeztettem, hogy rögtön ott hagyom. Sóhajtott s belém kapaszkodott, mint egy engedelmes gyermek, s sugta: „mindegy na... mindegy!”

Néhány lépést mentünk csendesen szó nélkül. Egyszere Urr Józsa megrándította a karomat s megállt egy helyben, mint egy kődarab. Rámeredt egy szegélyház ablakára s állati üvöltést hallatott.

Az ablak oldalához támaszkodva, félig a leomló csipke függöny által eltakarva egy nő állott, s szemével a csendes éjbe nézve.

„Látott ön valakit ott az ablakban? — kérdezte Urr rekedt hangon — látott?”

„Bizonyosan láttam, egy szép asszonyt láttam, a ki ott lakik s vár valakit...”

Felemelte Urr az öklét, megfenyegette az ablakot s rekedt tompa szóval, mely tele volt gyűlölettel, fájdalommal nyögte:

„Verje meg az Isten. Váljon sötétséggé a

szeme világa, kigyóvá a könnye, kinná a sohajtása, jajjá minden szava . . . Megcsalt, elhagyott, megtagadta a szívét. Másért, a ki nem volt jobb, de több volt a kincse. Ide nézzen — csattant fel s kezével vadul kapott belé a mellényébe s felszakította minden gombját — ilyenné tett, a milyen vagyok . . . ilyen ronggyá!”

Lihegett, szeme villámlott s az öklével megfenyegette az ablakot.

„Az urát várja . . . kaczagott fel. Várhatod . . . várhatod. Ott ivott *ma is* velem. Fetreng mint egy kutya a köröcsmaajtó előtt. Így tesz *minden este* s így is fog tenni — *én csábitom rád* — — én . . . én.”

Aztán, mintha valami eszébe jutott volna, végig simitotta a homlokát, s ijedten, idegenül nézett a szemembe. Összerezcent.

A hangja megcsappant. Azt mondta nekem: „Bocsánat . . .”

A bor gőze elpárolgott egy perczre a fejéből, dereka megrokkant s egészen megesett a szive az embernek, ha rá nézett:

„Bocsánat — akadozta, tán mondtam valamit . . . — Nem érdelem, hogy karját nyujtsa. Illetlen voltam. *Ezért* nem járok én ezen az utcán. Felejtse el a mit hallott . . . Egy szó sem igaz belőle . . . Hazudtam. Az egész életem hazugság . . . Bocsánat . . .”

Nem szólott hazáig egy szót sem többet. Hiába kérdeztem. A kapunál megfogta a kezeimet s akadozva rebegte:

„Ön becsületes ember... Ne szóljon sem hozzám, sem rólam. Kérem.“

Másnap elköltözött a boszorkány fészekből is s a városból is...

MIVEL EDESGETIK
BOGBA A LEGYEKET.

A levél jó görgényi, szijas kék papírra volt írva s így szólott:

Kedves öcsém!

Nagy örömmel értesülök hozzám intézett soraidból, hogy letetted a doktorátust. Szerencsét kívánok hozzá. Kivált nyelved forgatására adjon jó erőt a Mindenható, s májat nagyot.

Én is jól vagyok. — Mióta ott hagytam a várost s a praxist, mintha újra születtem volna. Itt Bogban élek pasziómnak, és senki fia nem zavar ki házamból azért, ha balkönyöke megviszketett, vagy ha „a gyermeke olyan furcsán nézett a szemeivel“.

Meguntam!

Sajnálom azonban, kedves öcsém, hogy

szives ajánlatodat, hozzámjöveteled tárgyában (bármennyire örvidenek különben látásodon) most nem fogadhatom el. Fontos okom van rá! Várjunk pár hónapot, s akkor én hivlak meg rokoni szeretettel.

Házam ugyanis fel van fordulva s nem tudnálak ellátni.

Egy nagy munka foglalkoztat, mely, hiszem, a tudománynak szolgálatot teend, nekem pedig mindenesetre nagy gyönyörüséget okoz.

Pókokat tenyészték kedves öcsém. Pókhálógyárat állítok s kis takácsaimnak selymét, a selymek e remekét, e puha, lágy, meseszerűen finom anyagot, akarom értékesíteni.

Az idea nem az enyém, de büszkén mondhatom: *én tökéletesitem.*

Az idea Réamur-é, ki a mult század elején 5000 drb keresztespókot fogdostatott össze ugyane célból.

Pókokat, kedves öcsém! melyeket hitem szerint a világ méltatlanul tapos csizmatalppal, úz seprűvel.

Réamur azonban tévedt a tenyésztés föltételeinek meghatározása körül.

Abban tévedett, hogy a természet szent rendje által megszabott eledel helyett, — mely a pókra nézve legyekben, dongókban, apró szunyogokban stb. van bölcsen meg-

állapítva — gilisztával s fiókgalambok kitépett tokos tollaival akarta táplálni kis takácsait.

A pók nem engedett. Karaktere van az állatnak is!

Inkább felfalták egymást a jeles állatok — úgy, hogy utoljára csak két kövér példány maradt Réamur birtokában, — semhogy férget egyenek.

E tévedés nagy időre megszakasztotta e fontos kérdés megoldását. Hol állanánk ma, kedves öcsém! mily forgalmat okoz vala, mily nyüzsgést, a pókselyemnek világkereskedésbe hozatala, ha a derék Réamur nem ragaszkodik megfoghatatlan makacssággal a férgekhez és fiókák tollához.

Én más alapon tervezem a gyáromat.

Egyszerűen: én azt adok enni a póknak, a mit szeret. Legyet, dongót, szúnyogot stb.

A tenyésztő intézeteket nem zárom el a napfénytől, sőt szabadon hagyandom. Léczetket veretek a színek elejére, s bekenetvén azokat mézzel, meglocsoltatván czukros-vizzel s egyéb, légynek, dongónak kedves eledellel, — Bogba édesgetendem szép Erdélyországnak minden parányi szárnyasát.

Mondhatom neked, kedves öcsém, hogy Bog soha ennyire látogatott nem vala legyek által, mint jelenleg. Azt hiszed, túlzok, ha

állítom: hogy egész *felhői* e kedves állatoknak lepik el udvaromat s a fátlan hegyoldalokat. Pókjaim hizhatnak, működhetnek s én bizom az eredményben.

(Zárjel között megemlítem neked, hogy Bog egy fátlan, hitvány, sáros, ronda oláh falu s mostani lakóhelyem inkább fészek, mint ház; s a ki megszokja, csak türi türi, de idegen ember halálra unná magát benne. Ez az egyik oka fennebb hozzád intézett rokonai kérésemnek.)

Elfoglal, igaz, e munka! Ismerőseim nem keresnek fel, mióta Bogban lakom („foglalkozásom iránt való iszonyuk miatt“ mint mondják) — de nem bánom.

Az öntudat, hogy jót teszek, s az élvezet, melyet magamnak szerzek, kárpótól mindenért.

Tudom, hogy kellemetlen lenne neked is az én pókhálós udvarom — a ki nem szereti őket kedves öcsém, hát nem szereti, arról nem lehet tenni! — azért hát látogatásodat — bármennyire örvidenek is rajta — halaszszuk akkorra, mikor házam nem lesz ennyire felfordult.

Tartson meg a Jézus. Csókolom anyádat, az én kedves Biri testvéremet, ölellek téged stb.

Dr. Baczkó András.“

Czimezte dr. Édes Pali urnak, és elküldte. Harmadnapra válasz jött rá (finom velin-papirosra ékes betűkkel irt válasz), mely hangzott ekképen;

„Kedves édes bácsi!

Ölelem innen a távolból! Ujongok, mint egy gyermek s a kalapomat dobálom a levegőbe, kedves levelének örvendetes tartalma miatt.

Hiszen én rajongok a pókért, hiszen én pályadijt nyertem a „Gnophosa exornatá“-nak Saharáról hozzánk származta felett való értekezésemmel, hiszen nem is látott a bácsi olyan lazurkék Eresus cinnabarinust, olyan Zillát s a magyar csőszövekből olyan gyűjteményt, a milyent én őrzök spiritusban. Spiritusban, nagyszáju üvegekben, édes kedves bácsi. Hiszen én csodálom e művészeket, karakterüket, mesterségüket, — én imádom a pókot s az én bátyám pókokat tenyészt?

Pókokat? és csak most tudósít engem róla!

Helyesen, édes bácsi. A tudomány méltányolni fogja jeles törekvését s el lesz ragadtatva azon egyszerü s annyira célravezető találmánya által, melylyel Bogba édesgeti a legyeket. — Bog geografiai nevezetesség leend, mig magyar lakik e hazában; Bogról beszélni fognak a kontinensen, sőt azon túl is, meddig a civilizáció ér!

Éljenek a pókok! Én édes bácsi csak épen legsürgösebb teendőimet igazítom el s meg nézem telepét rögtön, s örvideni fogok, ha famulusának fogad e kitünő vállalathoz.

Kényelem? Mit annak a kényelem, ki nem pamlagokban, párnákon — de a tudomány kemény nyoszolyáján találja gyönyörteljes pihenését? Elférek én akármilyen fészekben, s nem bánom, ha Bogban nem csak hogy fa nem terem, de ha napfény se süt is belé. Csak pók legyen, édes bácsi! s légy, dongó és szunyog, mint magát kedves levelében kifejezni szives volt.

A viszontlátkozásig szives szeretettel öleli örömmel eltelt öcsöcse *Pali.*

U. i. A kis Nina érdeklődik-e szintén a pókok iránt, vagy ki sem vitte magával Bogba a bácsi? *a fenébbi.*“

András ur, ki nyugalomba vonulva élt a tudománynak, így szólott — olvasván e sorokat — „mennydörgős mennykő!“ s még egy árkus görgényi meritetlent hozott áldozatul, irván:

„Tévedsz kedves öcsém Pali! Telepem még nincsberendezve, csak rendeztetik. Legyek ugyan ha vannak is Bogban türhető számmal, nincsenek elegendőképen, s gondolkozóban vagyok, vajjon a klimátikus viszonyok kedve-

zök-e e helyen? Ez okok miatt mielőbb a fővárosba kell utaznom tanácskozás végett, s házamnál csak Pável oláh marad őrzőnek, és a léczek mellett — tudod! a mézzel. — Azért a mint kértelek, látogatásodat halaszd el, míg én kereslek föl, hogy személyesen elhozzalak.

Egyébképen örvendek, szereted a pókokat s ölellek szeretettel *bátyád.*“

Négyszer alig láthatta azonban a nap Bogot legyeivel e sorok elküldése után, midőn egy csöndes szürkületben azon rémhirrel szalad föl Pável a vadszólóval árnyékolt verandára, hogy egy uri fogat fordult be a hársfasorba, mely az udvarba vezet.

„Mi fordult? Ide fordult? Hova fordult? Megvesztél? Szekér fordult hozzánk? Ki szekere? A mennykőbe!“

Dr. Baczkó András ur felszökött ültéből:

„Nézz ki fiam Pável — ott fordul. Ne pók — kell pók? Pali fordult — mit csinálsz? mit csinálsz?“

Kezét, lábát nem találta András ur, — pedig kereste.

„Mondd, hogy elutaztam, hogy elmentem ... Ne mondj semmit. Várj ... indulj. A lovait fogd ki... ide vezesd.“

„A lovait mariasza?“

„Dehogy, barom... Mindjárt jövök — csak ide hozd.“ S éktelen zavarral szaporázott be a szobába vezető nagy ajtón, — mintha valami igen sürgős eligazítandója volna mielőtt Palival találkoznék — saját bölcseségére bízván Pável szolgát.

A szekér pedig megállott. Piros, vidám képű legény ugrott ki belőle. Kinyujtóztatta gémberedett tagjait nagy kéjérzettel s meglátta Pávelt.

„Ember — kiáltott ráütvén mind a két tenyerével a derék szolgáló vállaira — ember, te vagy-e Pável?“

„Én, mariasza.“

„Mi ez Pável, Bog-ez?“

„Bog, mariassza.“

„Hát a fák, Pável? hát a hegyek? hát az erdő a hegyen? Baczkó András a gazdád?“

„Baczkó mariasza.“

„Itt lakik?“

„Ott, mariasza.“

„Tudom Pável, hogy nem az udvaron lakik — de abban a palotában. Tudom! Te kenegeted mézzel a léczeket és czukrosvizzel? Mindegy! Gondozd a lovaimat és ne szólj! Ne beszélj! Förtelmes hangod van. A torkod veszedelmesen be van dugulva. Catharus laringiali-

sod lehetett kölyökkorod óta. Szénátok csak van? Előre Pável a lovakkal... Előre.“

„Édes bácsi — mormogta — tudtam, hogy lefőzöl. Gondoltam, hogy nem olyan kopár fátlan ronda fészek ez a Bog mint te irtad. No de!... Ezek a virágrabattok igazán szépek. Ráesküszöm, hogy a Nina keze öntözi őket... Fogadni nem fogad a bácsi, az tény — az orrát se látom. Ráakadok azonban, reménylem. Előre csak.“

„A veranda kényelmes — gondolta, mikor föltipegett a széles lépcsőkön. A pamlagok ujak, a kilátás festői azzal a hitvány érrel a berek szélén. Léczet az ördög sem lát, s legyek csak közönséges számban, közönséges szemtelenséggel. Mézes fazék... Réamur... hm Bácsi! te elriasztani akartál engem... Bácsi!“

Aztán figyelni kezdett.

„Hangokat hallok a szobából. Valakivel hevesen beszél a bácsi. Várjunk... Észteendők óta sem teszünk egyebet, csak várunk...“

Könnyen sohajtott, fülét az ajtóra tette, pödörte selymes bajuszát s porszemeket vert le ruhájáról. Mikor azonban az ajtó nagykesőre megnyilt (s azon dr. Baczko András uram lépett ki, egy nagy könyvvel kezében), már a veranda tulsó szögletjén volt Édes Pali — várakozásteljes állásban.

„Édes bácsi — zajongott — édes jó bácsi, csakhogy látom.“

„Örvendek én is Pali, hogy itt vagy. Csak e pillanatban tudósítottak érkezésed felől. El valószínűleg merülve e jeles könyv olvasásába. Anyád, az én kedves hugom egészséges-e? Rég vagy-e itt?“

„Szót sem érdemel, bácsi! Örvendek, hogy itt lehetek. Engedje, hogy megöleljem. Micsoda könyv az a kezében?“

„Arneologicus, az az pókászati fiam.“

„Mennyire örvendek, édes bátyám! Türelmetlenül vártam, hogy ölelhessem s ez az oka, hogy jövetelem meglepetésszerű. Egy éve mult, hogy utoljára voltam a házában. A kedves Nina egészséges? s szintén Bogban van-e?“

„Három csürt építették... Csak könnyen kedves Pali. Zsindelylyel a tetejét s léczekkel az oldalát, mint azt irtam is neked — hogy járja a napfény s abba teszem.“

„Ninát, bácsi?“

„Ördögöt... Ezenkívül nádast szeretnék berendezni, kivált az Epeira cornuta s az Argyroneta aquatica számára, mely utóbbi olyan palotát készít e helyeken magának, mint egy felfordított s nyílt száju dióhéj, mely valóban a szövés remeke...“

„S oldalait bekeneti a bácsi mézzel... tudom... a legyek végett... Bog azonban

meglep édes bácsi. A mint a szürkületben ki-
vehetem: az a hegysor ott tul erdős?...“

„Csak az árnyék édes Pali... Be is lép-
hetnénk a szobába, a levegő itt poshadt a ronda
falutól... Láttad, hogy ronda ugy-e?“

„Ronda bácsi, valóban ronda.“

Beléptek.

„Ez az én fészke — mondta dr. Baczkó,
őszülő, kurta szakállát huzogatva — ez az én le-
gényes fészke, hova megvonultam. Egy esz-
tendeje mult, hogy itt lakom, nagy remeteség-
ben... Egy ismerősöm se keresett meg!“

„A pókok miatt bácsi?“

„Igen, tudod, a pókok meg a legyek miatt.
Csodálatos, mennyire rabja az idiosynkrá-
ának a világ; mindenki iszonyodik Bogtól
ha tudja, hogy pókokat tenyészték. Iszonyodsz-e
et is tőlük?“

„Én bácsi? Hogy képzeli?“

„No tudod, kellemetlen, a ki meg nem
szokta. Azért mondom, nehogy terhedre legyen...
De én itt beszélek s te nem vacsoráltál... Meg-
bocsájtasz, kinézek. *Itt* várj be kérlek — *ebben a
szobában*, kérlek. Ismeretlen vagy a helylyel,
tudod s nehogy valami kellemetlenséged essék.
Itt talállak, ugy-e, kérlek?“

Az ablakon virágillat áradt be, a lombo-
kat szellő ingatta, s olyan derült nyári este

borult a tájra, milyent szerelmes emberek számára, jókedvében csak teremthet az áldott természet.

Édes Pali a nyitott ablakhoz állott s végignézett a megporondozott uton.

A hold rávilágított a borostyánbokrok sötétzöld leveleire, s az utolsó kanyarulatnál, egy csoport fenyőfának szétterjeszkedő ágai közül süttött le a rózsákkal szegett, pázsitos térre.

Neszelés, suttogás ütötte meg a Pali fülét. Figyelt. „A Pável hangját hallom, az ő katharusos, éktelen hangját, — mormogta. Miért beszél a barom? Ah! a bácsi is! Miről értekezik ugyan vele? Csak nem Pável a szakács, kinek a vacsora iránt rendelkeznek? Ördögbe, rosz kilátás lenne...“

Nem! A bácsi magyarázott valamit Pávelnek hevesen s mutatta neki a fenyőfacsoportot, melynek hegyes levelével kaczérkodott a szellő.

„Poesisre tanítja?... Dehogy... A mézes fazékról beszél neki, s a cukros vizről a legyek végett? Ej, Ej! Ugyan mit mutogathat olyan dühösen!

Aztán felsohajtott Pali. Rádőlt egy karosszékre s végigsimitotta homlokát kezével.

„Édes kis pipiském — sugta, mig az ajaka mosolygott — hol lehetsz te most? Hol dugdos téged a bácsi? hova tehetett el ily szaporán?“

... „Pedig itt van. Érzem, hogy itt van. Bolond vagyok. Mintha a lehellete érintene, úgy vélem...“

Benyúlt a zsebébe, összefogdosott levelet vett ki s szerelmes emberek szokása szerint — bárha tudta minden sorát — olvasta, tán századikszor:

.. „Kihozott Bogba. Elriasztotta minden ismerősünket, nem tudom micsoda mesterséggel. Senki sem keres föl. Ugy élünk mintha be volnánk zárva. Nem panaszkodom ellene. Mikor anyám a keze között halt meg s árván maradtam, ő vett védelmébe. Fölnevelt — s olyan gyöngéd ma is, mintha édes övé lennék. Pedig idegen voltam hozzá, kit csak az ő jó szívében élő könyörület csatolt házához. — De hát miért dugdos most a világtól?

Magáról nem enged beszélni, Pali. Ugy tesz, mintha féltene magától. Oh jöjjön el! Ne is írjon semmit a bácsinak, csak úgy lepje meg.

Megtiltotta, hogy „bácsinak“ hívjam s olyan lett, hogy nem tudom kitalálni... Várom magát... Ezt a levelet sem tudom, hogy adom postára... Nem tudom illik-e, hogy én hívom magát; nem tudom, vajon el is jön-e? vagy már elfelejtett? Attól a keddtől fogva, mikor utoljára láttam, már negyvenkilencz kedd mult el. De maga, azt hiszem eljön. A

virág, mit együtt ültettünk cserépbe, - tudja az a fehér — még él s most virágzik. Olyan, mint egy csillag. Minden lehullott szirmát meggyűjtöttem. Ugy véltem, kedves lesz magának... Bizonyosan nem feledte el...“

„Ennünk hoznak Pali, — hallszott az András ur hangja. — Intézkedtem felőle. Falusi konyha főzte — megelegedj vele. Mivel mulatod magad — mit olvastál?”

„A Phileus nevű ugrópók szövőszervéről egy értekezést bácsi. Igen jeles szerszám, melylyel e derék nyolcozlábú némezszerű szöveteket készít... Valami kefék, tudja bácsi, s valami bordáskarmok... E bordázatokkal veri le a kuszált szövetet az arany szemű Phileus, mely abban különbözik más hasonló...“

„Ülj le fiam Pali. Oda ni... S hát szeretted csakugyan a pókot? Hogyan jöttél rá tökéletességeikre? Valóban nagy ritkaság; — kellemes kivétel az általános bolondság közül. Sajnálom, hogy nem cserélhetjük ki egymással tanulmányainkat, tapasztalatainkat, mivel...“

„Tudom is én édes bácsi! A rokonszevek honnan jönnek, ki mondja meg? Mint a lépesmézzel bemázolt lécz a légynek, olyan volt a pókról szóló tudományág nekem. Rászálltam édes bácsi, s ráragadtam. Nem bánom meg, a míg élek. Gyönyörűség...“

... „Minthogy édes öcsém, mint azt irtam is neked, mivelhogy egyáltalában kérdéses: vajjon a klimatikus viszonyok, a nyugalom hiánya ... a város közelsége; — s általában nem tudom, vajjon Bogban megkaptam-e a legalkalmasabb helyet, telepem számára — nem átlábolthatatlan gátak-e póktenyésztési terveim elé, már intézkedtem is fájdalom, hogy várjanak . . ott, hol ez ügyben tanácsot kell kérnem s valóban az utolsó perczben érkezted. A legutolsó...“

„Megvallom, előbb csak három osztálya iránt érdeklődtem e „kis takácsoknak,“ — mint bátyám nevezi őket — a kaszás t. i., a keresztés és szerencse-pók iránt, s azt tudtam csak, hogy ha végigmászik a nyakamcsigáján egy példány, mindaz a hidegség és iszony átszalad hátgerinczemen, mit a veszett kutya érezhet, ha vizet lát... később, apránként... az igazság tiszta üvegén szemlélvén a dolgok rendjét... látván...“

Pável hozta be a vacsorát.

Igazság szerint mind a ketten olyanok voltak az asztal mellett, mint két prédára leső ugrópók. Egymásnak szavát, tekintetét ügyelték, s mindkettőjüket egy vékony selyem fonal tartotta kötve ehez a szobához. Vékony s elszakíthatatlan! egy gyenge leány iránt való szerelem.

A társalgás döcögösen ment.

Tele gyanúval egymás céljai iránt: lenyeltek volna egy-egy ökölnagyságu tropikus égalji „takácsot“ is, annyira nem érezték az étel ízét.

„Nem beszél Nináról“ — gondolta Pali.

„Reggelre nem virradsz itt“ — főzte magában András ur.

Fenszóval pedig egyebeket beszélgettek.

„Milyen szép az est — mondá Pali. Megkellene járnunk a kertet bácsi.“

„Harmatos kinn... Ezenkívül nem is győzöm. Ilyenkor mi ágyban vagyunk már...“

„Malom dörömböle az éren? annak hallszik a moraja?“

„Sajnálom, hogy ilyenkor jöttél. Saját macacsságod. Bármennyire örvendtem volna neked, reggel utaznom kell. Várnak rám.“

„Baj, bácsi! De maradtam én magamra a házánál máskor is.“

„Az máskor volt... Pávella maradnál?“

„Hát! Pável szép példány, meg a pókokkal.“

„Szép példány a mennyköt.“

„Hát a léczek a mézzel? Ki locsolná?“

Aztán szivarra gyujtottak.

„Milyen fűszeres lég árad be az ablakon

A velejét járja át az embernek.“

„Ő érte jött — gondolta András ur — tűzbe merném a kezemet tenni. A leány is egy hét óta mintha ki lenne cserélve, — dudorász, vidám; azelőtt szavát alig vettem. Levelet pedig nem kapott. Hiszen már egy csordát örzök ennek a ficzónak a firválásából. Ennek neveltem volna? Ennek? Ki tarthat több jogot ezen a földön hozzá nálamnál? Kit illet meg inkább? Ki nevelte, ki szereti jobban...? Ki?“

„Ebben a szobában pihensz az éjjel Pali — mondta fenhangon. Mikor még egyszer szerencsétetsz, a vendégszobát készíttetem el részedre. Ma csak érd be ezzel! A kocsi a melyiken jöttél, a tied ugy-e? Ha nem vagy fáradt, szívesen elbeszéltem veled az időt hajnalig. Akkor együtt indulhatunk a hűvösön...“

„Nyugalom a testnek bácsi! Aztán nem engedhetném, hogy engem reggelig mulattasson — bármilyen kedves volna is nekem, már a koráért sem.“

„Korom... korom... Reménylem, nem tartasz még öregnek, gyengének?“

„El akarsz tuszkolni — gondolta Pali. — A pókjaiddal nem sikerült — hát erőszakolsz. Jó! Nem szótték még meg azt a hálót, a melyikben megfogd az én aranyosszárnyu legyemet. Egy éjtszakát adsz csak édes bácsi... Te lásd...!“

Sétáltak egymásmellett a szobában.

Nagy, magas termete volt mindakettőnek. András ur telt, izmos alak, piros orczával, értelmes szemekkel, kurtára vágott szürkülő szakállal, hajjal. Pali nyulánk, karcsu siheder, selymes bajuszszal, a fiatalság zománczával képén, s mosolylyal, vidámsággal minden izén.

A hold bevilágított a nyitott ablakon s a csillagok serege a magas égről. Egy-egy puha szárnyu moly repült be néha s keringett bolond forgásban a lámpa körül, csapkodva gyenge testét falhoz, asztalhoz. Csirke pityegett valahol s falevelek sóhajtása hallszott be, melyekkel a szellő enyelgett.

„Bátyám! — Édes Pali megfogta Réamur utódjának a kezét. — bácsi! legyen őszintébb. Nem fogad ugy, mint máskor. Bántja valami?“

Áldott kibékítő, indulatcsendesítő van egy szép nyári estében. Annak hatása lepte meg Édes Palit. András ur elfordította a fejét.

„Bolond beszéd, édes öcsém!... A tudomány érdeke hajt, meg a becsület... hogy a mit megkezdtem, ne hagyjam abba... telepem... a pókok...“

„Tudom bácsi, meg a legyek... a mézes fazék; Réamur és Pavel... a dongók, a szunyogok... Jó, hát feküdjünk le. Reggel indulunk. Én is megyek...“

„Édes fiam... Jön idő... jönnek napok... vannak az ember életében... Reggel indulunk. Feküdj le... Anyádig kísérlek. Rég akartam látni. Hadd öleljelek meg... Tudtam, hogy nem vagy rossz ember. Aztán a fővárosba megyek... telepem... a pókok... Az ördög vigye el a pókjait.“

S Édes Pali egyedül maradt.

Egyedül és fejében sok össze-vissza keringő terv, egyik idétlenebb, mint a másik. Igazán rosszul állott vidámságra épített orczáján az a sok redő. Kicsi bajuszát rágta hegyes szemfogával s dörgölte széles, nyílt homlokát. Észre se vette Pávelt, a rekedt szavut, ki ott matatott a tágas szobában. Szeme csak egy irányba nézett, mint a farkas póké: a porondos ut végén levő fenyők irányában. A szerelmes emberek ösztönével érzett ott valamit, a mi kedves neki.

Pável dörömbölt.

„Te vagy-e Pável?“

Valami jutott a Pali eszébe. Felragyogott a szeme.

„Ide állj Pável — kiáltotta, — ide előmbe. Mi ez a kezemben Pável?“

Pável szétnyitotta a száját — tulajdonképen csak egy szabálytalan alaku repedés volt az, — és sugta:

„Piczula, mariasza.“

„Hát ez itt?“

„Bankó, mariasza.“

„Szeretnéd, ha tied volna Pável? Hát általában a pálinkát szereted-e ember, vagy a köményes édes rozsolist?“

„Jaj; jaj, mariasza.“

„Hol a kisasszony Pável?“

„A kertben, mariasza... a palotában, hol a méhek laknak... A postára én vittem a levelet, mariasza. A kisasszony adta s a postára én tettem, úgy lássam a napvilágot. Az ur a kertben van — engem ide küldött aludni, hogy ügyeljek.“

„Te vitted a levelet Pável? Az én leveletem?“ s Édes Pali nyakába ugrott az előtte álló horgas embernek s teljesen elfelejtette, hogy hangja kellemetlen volna attól a catharus laringialistól, a mely gyötri kölyökkora óta.

„Te vitted? S a méhesben van? s vár engem? Vár-e Pável? Szólj hát — énekelj Pável. Beszélj nemzedet gyöngye, ékessége Bognak, te legyeket szerző édes lép, te vitted? te hoztad?“

„Mariasza — nyögte a szorongatott — erezsze el a torkomat... szoritja, mariasza... én vittem becsületesen.“

„S az ur a kertben van Pável? Hát hi-

szen jól van. Szárnyakon megyünk odáig. Tudsz-e repülni Pável? Ott sétál ugy-e? — te nagy darab faragatlangyémánt, — őrzyi ugy-e? . . . A bokrok mellett bizonyosan — s téged ide küldött?”

„Szárnyakon mariasza? . . . szárnyakon?”

„Hogy jutunk hát oda Pável? Tudsz-e ösvényt? utat? szólj hát! Azt csak belátod, te fénylő csillag, hogy oda kell mennünk . . . s most, de mindjárt. . .“

„Nem lehet mariasza. Az ur a kertben van, — nem lehet. . .“

„Eh, egyedül megyek hát. . . Maradsz Pável? Maradsz, vagy jössz?”

„Jaj nekem, jaj, mariasza. . . Megpróbáljuk, ha lehetne. Az ur pedig meglő. . . A falu felé. . . a sövényen. — Nem ott. . . erre. . .“

Óvatosan léptek ki a verandára.

A hold haladt az égen, az ég dorombolt, suhogó szárnyu denevér repült el fejük fölött. Kavics csikorgott lábaik alatt, s a falu házai közül a kapuk mellől kutyák ugattak ki.

A méhes dombtetőn állott. Hársfák körüllötte, előtte pedig a magas fenyők. Vörös falai messze látszottak; ablakából gyertyavilág sugarai szűrődtek ki gyér szálakban a csendes éjbe.

Megkerülték a kertet a falun át. Ala-

csony sövénykerítésén Pável átmászott, Édes Pali átugrott, mint egy üzött szarvas. A puha pázsiton álltak.

„Maradhatsz Pável.“

„Lassan, mariasza... lassan... Szent Antal, szent Antal, ne hagy el... Hogy szalad... mariasza, szent Antal.“

Édes Pali két ugrással a méhes ajtajánál volt.

A fenyők az ajtó előtt sóhajtoztak; rózsák, levendulák s szerény szürke mezü zsályák az ajtó alatt öntöttek ki illatjuk kincseit; a hold az ajtót ezüstözte meg; millió szemével az ajtót bámulta virágos rét, porondos csillogó ut, — az ajtót s Édes Palit s azt a féltve dugott szőke semmi leánykát, kit Baczkó András Bog urnőjének szemelt ki.

Csak a fecskék tudnak úgy gagyogni, olyan szaporán, hizelkedőleg, mikor valami nagy ut vagy nagy veszedelem után összetalálkoznak szerelmes édes társukkal — a hogy ez a két gyermek szólott egymáshoz.

Tulajdonképen tán a szemükkel s arcuk mosolyával is mondtak egymásnak valamit azonkívül, a mit az ajakuk beszélt. Ők értették igaz, csupán.

„Tudtam, hogy itt van.“

„Édes... édes...“

„Vártam, hogy eljön. Hittem, hogy fölkeres.“

Semmiségek! Igazán nem érdemes meghallgatni.

A szive oly ritkán szól az embernek, hogy nem csoda, ha gyakorlatlan a beszélgetésben. Mikor nagy néha mond valamit, akadózva, gyermekesen mondja, mint egy tanulatlan baba... s épen csak olyan haszontalan semmi szavakat is.

Egymás kezét fogták s nevettek.

„Soha el nem hagylak... Egy pillanatig sem édes.“

„Milyen forró a kezem. Erzi?“

„Hogy megszépültél, mióta nem láttalak!“

„Negyvenkilencz kedd telt el azóta.“

„Szeretlek, édes.“

„Mindig magára gondoltam... Minden kedden — de mindennap is... Örökké... A bácsi nem beszélt magáról. Kihozott ide, hogy senkit se lássak, csak őt, meg Pávelt, meg a gazdasszonyt... Tudtam, hogy eljön. Éreztem...“

„Édes...édes.“

„Ha vendégünk jött eldugott, de én mindig csak magára gondoltam. Sirtam, mert nem irt nekem s féltem, hogy elfelejt. Ma rám parancsolt, hogy itt üljek, pedig én tudtam, hogy

maga megjött... Hogy tudott ide találni? Nem felejtett el?

A fenyök aljából a Baczkó András magas alakja bontakozott ki. — Azt a leánykát ott ő nevelte. Anyja ravatalától vette magához. Részvétből házához, s aztán, valami megmagyarázhatatlan vonzalomból, kihamvadtnak vélt szívéhez. Hozzászoktatta magát ahhoz a gondolathoz, hogy övé lesz egyszer, örök kötelékkal, hogy őt illeti csak. Óvta, ügyelte féltve, mint a hogy a farkas őrzi kincsét. Ott hagyta érte összeköttetéseit, a várost; — furfanggal, ravaszsággal eltávolított mindenkit köréből... s az a leányka ott áll a méhes ajtajában és fogja Édes Palinak a kezét, és mosolyog...

Megállott.

Fogai összeszorultak, és ökle is, önkénytelenül.

„Uram! — lökte ki magából — a tolvaj jár ilyenkor, és a vad. A gazemberek látogató órája ez. Melyiknek nézzem? Mit keres itt? — miben áll a joga? Hitványságában áll? El onnan... el innen, el udvaromból, házamból...”

„Bátyám...”

„Megtiltom, hogy így nevezzen. Aláválónak tartom. Ismeri az utat, — ott megy el, a hol bejött, és mindörökre... És ne lássam

meg soha, sehol, és ne emlékezzem vissza erre az órára — azon könyörögjön.“

„Édes bátyám...“

„Távozzék — s ne kényszerítsen végletekre. El onnan, el... el...“

Szeme fénylett s erős léptekkel ment öcsce felé.

Félénk, bizonytalan hang szólott az ajtóból:

„...De hát...szeretem...bácsi.“

„Te mondtad azt, Nina?“

„De szeretem bácsi...édes bácsi,“ s valaki oda borult a Baczkó András széles mellére. Valaki átölelte gyenge karjaival az András ur nyakát s valaki bátortalanul, akadozva sugdosott a fülébe:

„...Mindig is szerettem, bácsi... meghalnék nála nélkül... Én hittam ide... én eresztettem ide. Az én hibám... Reám haragszol-e? Bántottalak-e azzal téged? vétettem vele neked?“

Más oldalról pedig két — ökölre szorított — kezét fogták meg, s derekát ölelték át.

„Édes bácsi. Elszakitana-e minket egymástól? Utjába állana-e boldogságunknak? Rávinné-e ilyen kegyetlenségre az a jó szive, a melyikkel szeretett minket idáig... édes bácsi.“

„Elsorvadnék nála nélkül... itt a szemed

előtt bácsi... ne üzz el a szivedtől. Ha a te leányod vagyok én igazán, ne utálj meg édes bácsi.“

„Hálátlanok vagytok — szakadt ki András urból, miközben hasztalanul igyekezett kiszabadítani fejét, kezeit, derekát az ölelésből — hálátlanok, könnyelműek, és gonoszok...“

„Bácsi — édes bácsi!“

„Soha sem lesz okod reánk panaszkodni. Együtt élünk örökre, soha el nem válunk. Ahol te vagy, — ott leszünk mi is otthon. Derültté teszszük minden napodat. Engedelmes gyermekeid leszünk, szeretni fogunk s meglátod csak, milyen boldogságot teremtünk... édes bácsi... Meglátod... Engedj meg, bocsáss meg.“

Két égszínkék szem, tele kéréssel s könnyel, s mosolylyal nézett András urra. Elfordította fejét:

„Eh! Hagyjatok nekem békét...“

— — — Pável rekecses szava hallatszott:

Mariasza — reszelte — pitymallik. Befogott a kocsis? Lehordjam-e a pakkot?“

„...Ostoba... ne hordj semmit... Fogass ki.“

ESZTI... Eszti! Ha én látnám isten áldott „E napját, nyitva tartanám a szememet örökösen. Neked kedvesebb az álom édességnél, imádságnál. Hallom pedig... hallom a kakast rég, hogy lerepült a hijuból, szekereket hallok végigjárni a szurdékon, ajtókat nyilni, záródni — csak te alszol az egész utczában. Egész éjszaka forgolódom, nyögök, izzadok — oh milyen hosszú is az éjszaka! — s te végigalszod. Végigaludnál a hét alvó szentekkel minden éjszakát.“

„Mikor én olyan kicsi gyermek voltam, jaj! mint a vízcsepp úgy mozogtam. Nem kellett nekem szó, biztatás. Neked a véred rossz, Eszti — a véred. A mig láttam s nem voltam ilyen gyámoltalan, hogy a te gráciádra

szoruljak, nem imádkoztam senkinek sem, hogy keljen föl, hanem fölkeltem én, magam, egyedül s ki a „csendes“-hez, ki a mezőre, ki a csürbe, a gabonásba, a cselédek után, a munkásokhoz. Jaj édes istenem a mostani gyermekek! Megvan poshadva a véred, Eszti, meg kell hogy poshadva legyen.“

„Kelj föl már na! Hol a csizmám? Piszkos ugy-e? A tapintatáról érzem, hogy piszkos. Ugy tartasz, Eszti, hogy mindenki kaczag, milyen ronda vagyok. Mindenki, én tudom. Mosd meg az orczámat. Itt is, kérlek, a szememnél, — gyengén, kérlek. Veres a karikája — veres ugy-e? Gyengén, kérlek. Ilyen nagy napon Eszti...“

„Vedd a selyem lájbimat elé. Nem kapod ugy-e? nincs nekem semmim a helyen. Hát a nyakravalóm a rojtos? Eszti, hol a rojtos? Ma ezt veszem fel, a melyiket a temetésemre tartogattam. Nagyanyád varrta rá a rojtot. Szegény, ha élne ma; ha itt volna szegény...“

„Hát szólj kérlek hozzám — szólj vágy egy szót. Ha jó szived volna, örvidenél te is, jókedved volna neked is, egy ilyen napon. A pálczám, Eszti, a gombost. Hogy is irta? vedd elé csak. Vedd kérlek s betüzd ki még egyszer. Mióta tanulod már az írást, a nyom-

tatást — tudhatnál. Pedig szépen írhat! — olvasd kérlek;

„Ha te, kedves Nagyapa, szeretsz engem, hát oda megyek hozzád, hogy lássalak s hogy Esztikét is lássam, a kit te tartasz. Jól is teszed Nagyapa, Isten megáld érte. Mi lett volna belőle, mikor elmaradt a világban, mint az ujjam. Apám is szeretett téged, Nagyapa, s ha te engedted volna, megkérlelt volna akárhányszor — de te nem hagytad azt, tudod. Hanem hogy minket unokáidat szeretsz, azért látszik, hogy jó szived van s megfizet az isten. Ezenkívül hallom, hogy a szemed világa is meggyengült volna. Nem baj Nagyapa, leszünk mi Esztivel, a te szemeid, meglátod hogy fogunk ápolni. Én is ott szeretnék szolgálni valami jó helyen — de csak singes portékában, mivel azt tanultam — mellettetek, minthogy senkim sincs, mint az ujjamnak. Egészségem hál' istennek jó, melyhez hasonlót kívánok nektek is. A brassai szekerekkel megyek s ott leszek nálatok, édes Nagyapa, pénteken tán délután. Addig is csókollak...“

„Látod, Eszti, ez a fiu! Ha én akarnám, hát itt szolgálna. — Már nagy lehet, vállas, szakállas. Ő lesz a szemem, azt írja s a jobb kezem is legyen. A Maros mellett való földe-

ket fölverte a gaz — öreg világtalan ember jószága; a szőlőm ki sincs kötve — öreg ember szőlője; — majd lesz szeme ennek az öreg embernek. A házam fala is pusztul. Hallom, hogy dől le a vakolatja, burjánban járok az udvaron — majd lesz szemem..“

A szoba nehéz szagu, törpe, kicsi. Rácsos hátú bőr karosszékek szanaszét; karikás régi-módu kihuzó ágy; mellette bőrös láda, otromba zárral, vaspántokkal átdongázva; tálás ónfe-delü vinczi kancsókkal, itt egy kabát, ott egy zsiros mellény; az ajtó-sarok mellett nyirág-seprű; makfalvi korsóban víz; fekete geren-dázat, szétnyilt pádimentum; nagy asztal kö-zépen, melynek lábait kötések tartják össze.

Az udvar füves. Nyitott elejü régi szinek alatt meszes gödör, sáros szekér, zsákok, lá-dák egymáson; zsendelyes fedelen sokszinü moha; hegyes haju-ablakokon vadócz galamb; megfeketedett vitzartó hordó a csatorna alatt, egy talyiga az udvar közepén; bogos, sok karu tejes fazekat tartó ágas a szögletben; gerenda a szomszéd fala mellett ülőhelynek; korhadt ákác a nyitott istálló-ajtó előtt.

„Eszti, a kezedet! A széket vigyétek ki a ház elé, a füzfa alá, a lócza mellé. Ott ülünk s ott várjuk, a ki az én szemem lesz. Akarom Eszti...“

S az öreg Niczi bácsi — a milyen ranczos, vén, kicsi kis összeesett ember — a mint rátámaszkodott csepp unokájára, olyan volt, mint a roskatag hó-ember, kinek lábához pajkos kezek rózsabimbót helyeztek.

... Ha az a lócza beszélni tudna, ha annak a fűzfának kimeredő korhadtt ágai szólani kezdenének!

Ezt beszélnek:

— — Az öreg Bogos, a szabó ült azon a lóczán valamikor, mellette Jánosi uram, a kövér mészáros.

Bogos volt az első. Jó virradatkor jött elfoglalni helyét. Cseréppipája kezében, lompos kutyája — melynek szőrében örökké volt bojtorján, szalmaszál, vagy rongydarab bera-gadva — nyomában. Biczegve, köhögve jött, szivta azt az egy-két szüette fogát s szürke gyér kecskeszakállát simogatta.

Aztán érkezett Jánosi uram, szuszogva, kimelegedve. Alig bírta magát, husát, háját, öregségét, fénylő nadrágját csak ingujjban volt. Kabátja panyókára vetve hátára, mellénye kigombolva. Kövér ábrázatján állandóan fáradtság nyoma, kicsi szeme kék pofája közé behalva; fityegő nagy álla; tokáján szurósan a borotvált serte. Ha jött, megszagolta a kutya,

mint egy konyhafazekat s nyalogatta bő nadragját.

Majd Niczi bácsi is kihozatta nagy karoszekét, s összeült a három régi, együtt megvénült jó pajtás, hogy csendes beszélgetésben előlje a napot.

Hogy áll a vetés, azon kezdték. Nincs most istenáldás fűn-fán. Azt a régi nagyszemü, nagyszáru buzát ki látja most, hát azt a hoszucsövü piros kukoriczát, melynek olyan kemény a magja, mint a békasó. A nap se úgy jár, meg a munka sem. Az emberek is mások. Az a régi jó élet — azok a jóféle népek hol vannak most! A fiatalság sárga, vézna, a leányság erőtelen, slájeros.

Mikor Jancsi uram veres nyakravalósan, pitykés dolmányosan, hegyes orru kordován csizmásan indult remeket vágni s azt a kimosott, felpántlikázott, nagy áldott állatot végigvezette a hosszú utcán muzsikaszóval, vigheje-hujával, pisztolylövések között... milyen világ volt az! S mikor a szabó a nagy pánkos bál után belé esett harmadmagával a nagy meszes verembe s annyi baja sem lett, mint ehol a körmömnek!

Aztán semmiségek következtek. Mese egy ló levágott farkáról, egy elszakadt régi kabát-ról. Egyik a kutyájáról beszélt egész nap, ne-

ves bornyujáról a más, kendermagos tyukjáról a harmadik, melyet elvitt a kánya. Aztán utaikról, kedves főztükről, jó feleségükről, szénáról, bogárról.

A csendesen ingó fűzfa hallgatta szavukat, s madarak csicseregtek a háztetőn. Az emberek jöttek-mentek a dolgukra, a három öreg ember ott ült napsütésben, esőhullásban s töltötte az időt.

A szurdékban csak ők éltek a régi jó világból s csakis egymást értették meg istenigazában. Egyik sem bírta már a munkát s egymásra voltak szorulva. Nem is szerettek semmit ebből az új világból, melyben éltek. Jobb volt régebben minden. Jobbak az emberek, szebbek az asszonyok. Hol vannak azok most! Még a fejfájuk is mohos; tánczos lábuk: porló csont; kaczagó orcájuk: fekete koponya. Ezt az új nemzedéket nem ismeri az öreg ember. Vágyait, hevülését, szerelmét, hivalkodását — nem érti.

Egyik tavaszon aztán Bogos a tréfás szabó nem jöhetett már ki a csendes lóczára. Elgyengültek a lábai. Valahol meghütötte magát, úgy mondták. — Oda mentek hozzá a társak, s oda telepedtek ágya köré.

Bogos a csikos párnák közül nagyon nyomorultan nézett elő. Vastag rézfoglalatu szem-

üvege nem volt homlokán — a hogy szokott — s az a néhány szál szakállá összekuszálva. — Nyögött:

„Én is elmegyek már, komák. Már csinálják az égi hajlékot nekem. Keteket itt hagyom — úgy parancsolja az Ur a mi Atyánk. . . Pedig élhetetlenek ketek. Menyecske, ropogós cseresznye nem a ketek fogának való. A fiamat ne vessék meg ketek. Nevetség, hogy milyen gyámoltalan. Mi lesz ketekből is, ha én itt hagyom, én uram teremtőm.“

Aztán megpirult az arcza:

„Pedig még a szép tavaszt szerettem volna látni. A tavaszt csak. A salátáimat, meg a régi jó pojnikat a kertben. A virágjában szerettem volna gyönyörködni. Szép veres virágjában. De az angyal trombitál nekem. . . én hallom, komák. Hiv engem magához az én Uram Jézusom. . .“

A mély, nehéz csendben, mely ráborult a komákra, csak a Jánosi uram erős szuszogása hallatszott s a beteg nyögése. Nehéz nagy csepp gördült le a mészáros szeméből. A beteg látta.

„A kezét, koma. Ked sajnál, látom. Aranyat ér a jó sziv. Jó pajtása voltam. . . Előre megyek helyet csinálni: oda várom, koma. Együtt leszünk ott is; anyjukainkkal valam

kis zugban. A pipáját itt ne hagyja, koma...
A pipáját, szürke lovát, hütös feleségét...“

Aztán erőt vett rajta a láz. Ragyogott a szeme, el-elhagyta az eszmélete; össze-vissza gagyogott borról, világos almafáról mindent. Szoritotta folyvást a Jánosi uram kezét izzadságos sovány ujjával, kaczagott, majd könnyezett.

Mikor ott hagyták halálos ágyán a szegény vén Bogost, Jánosi uram is ki volt kelve magából. Arczábannem volt vér s dörzsölte kezét a szuros falhoz, zsiros nadrágjához szüntelen.

„Itt érzem koma — mondta — itt érzem az ujjá hegyét, mintha égetne: — oda ragadt halálos izzadsága a tenyeremhez, nem tudom lesurolni. Elvette az almomat beszédjével. Bár oda sem mentem volna. A fülem zug — dadogta — s mintha a levegő is nehezebb lenne; nem bírom szívni. Nedves a tenyerem ugy-e? Tapints a koma...“

... Harmadnapra két koporsót vittek ki a szurdékból a keskeny hidon. A zöld vikleres asszonyok, — kik eljárnak minden temetést, kiknek könnye kiapadhatatlan, mint a bibliai asszony olajos korsója — ott biczigtek a menet végén száraz szemmel: „Oh be mennyit éltek, lelkem — mondták — oh be megunhatták, lel-

kem. Mert ha nem ember az ember, hát, ne is éljen, szívem, ebben a drágaságos világban. Az embernek, virágszálam, nem jön csak egy köny-csepp is a szemére ilyen aszott gyümölcsért. . . .“

Abban a nagy kertben ott a hegyoldalon az almafa kiverte piros virágját, fű virágzott, magzott, napsugar vidított bokrot, madárfészket — mintha Bogos a szabó s Jánosi uram nem is haltak volna meg. A világ is ment a maga útján nem is akarva tudni arról, hogy két taggal apadt meg a száma.

Az atyafiak beszéltek csak róluk — a mig osztakoztak a megmaradt holmin — egy hétig; a szomszédok: egy napig, Niczi bácsi: örökké, a mig élt.

Én tudom, hogy az öröm is meghal, a bú is; elapad forrása könynek, mosolynak egyképen mindenkinél, a ki él — de mindig jobban meghat az öreg ember bánata, kinek ugy is olyan kevés elveszteni valója van.

Niczi bácsi nem tudott kimenni a csendes fűzfa árnyékába, nem bátorkodott megnézni a uyugodalmás lóczát, a nagy csapás után.

„Már oda vannak, már én következem. . . .“

Ha beszélt róluk, csak reszketni kezdett az ajaka — mint afelé boldogtalan öreg ember-nél szokott — s meggyült szemében a köny. Elüldögélt udvarán napokig a nélkül, hogy szó-

lott volna valakihez; szívta cseréppipáját s karikákat rajzolt görbe botjával a porondba.

Majd elégedetlen, haragos lett, zsörtölődött, morgott minden apróságért, szémbelt mindenkire. Kitipegett a kertből a csürbe, a szobából az udvarra, keresve a hibákat. Bizalmatlan lett mindenki iránt. Azt hitte, mindenütt megcsalják: az egész világ az ő megrontására törekszik, mert látják az gyámoltalanságot, öreg voltát.

A tél is megviselte. Előbb csak könyezett a szeme sokat és feketéje mintha megnőtt volna. Homályosabban látott. Később már tapogatózva kereste az ajtót s a falak mellett járt, tenyerével tapogatva fát, téglát. „Azt hiszitek — mondta — hogy vak vagyok, azt tehettek már velem, a mit akartok?” — Öreg makaczságával akart megismerni mindent. Szidta a mezőn álló buzászsákott: mért olyan rest; neki-vágott pálczájával az eperfának, mert feleselget. „Ha megvakulnék — sohajtotta — Istenem! Ha elvenné a szemem világát is a többi után, mi maradna nekem?” — Aztán mind kevesebbel elégedett meg. A gyertya vörösön világló lángját ha látta, vagy napfény szűrődött veres szemkarikáján át s ő tudta, hogy nincs körülötte fekete éjszaka, az öröm halvány lehével nyögte: „nem vagyok vak.”

Mindazonáltal, ha be nem vallotta is, érezte,

hogy nem lát. Töprengett; tépelődött. Félénkebb lett, gyengébb szavu — s némi lágyabb érzelmek szállották meg. Szeretett volna valakit maga körül, a ki véreből való legyen. Unokái jutottak eszébe — azok csak nem fogják megcsalni. Fiát egyszer elkergette. „Ha látlak — mondta — a mint rám mereszted a szemed, azt hiszem örökké, hogy halálom óráját lesed“ s nem is akart róla tudni soha, hanem Eszti csak nem gonosz még s csak baba kell neki s jó szó — akkorácska. Árva is csatangol, szegény az ismerősöknél...

Tapogatta a fejét kicsi unokájának, mikor hozzá hozták:

„A hangod olyan, Eszti ke, mint a nagyanyádnak. Szakasztott olyan. Puha, lágy a haged; — ugy-e szöke? Tömött házhoz jöttél Eszti ke, légy szemes, ügyes. Csalnak, fiam, lopnak mindenütt. Nyitva tartsd a szemedet. Látsz ugy-e jól? Kék a szemed, ugy-e? A csirkék mind a tied s itt minden, a mit látsz a tied lesz — csak szeresd nagyátit. A cselédekkel szóba ne állj! Aztán haza hozatjuk a bátyádat. Éljen ő is itt velünk Eszti ke. Csak reám ügyelj és a kamrára s aztán játszatsz egész nap. Nagy lehet már a bátyád... Károlynak hívják, ugy-e? kereskedőlegény, ugy-e?“

Az nap — azon a nagy napon — mikor

Niczi bácsi a rojtos nyakravalót köttette fel, melyet a temetésére varrtak s a selyem lábjit vette elé — Károlyt várták haza.

Esztika gyermek. Szót se lehet vele váltani. — Károly már férfi. Legény, singes portékában. Ő lesz a ház szeme, gyámola az aggnak gyámoltalanságában. Hiszen senkije sincs csak az a két unoka; társai, gyermeke, édes életpárja mind itt hagyták. — Azzal a lobbanékony heveességgel várta unokáját, melyel öreg emberek áhitoznak valami nekik tetsző tárgy után — hogy aztán megunják mihamarább.

„Vigy ki Esztika a padra a ház elé, hogy ott várjam. Hallani fogom a székézőrgést. Nem ültem ott azóta... mióta... mióta... szegény komák! Hanem ma kiülök — ad az isten örömet is, jó az isten. Gyere ki te is — végig látnunk az utcán. Mikor jön, minket lásson először; jól fog esni neki...”

A nap jó fenn volt már. Az utcza fehérre meszelt falai fénylettek, sugarában. A fűzfa lábánál a tóban veszteg állott az éles szélű sás, szél nem ingatta.

Az öreg ember székén; lábainál a magzó fűben kicsi unokája. Játszik és mulattatja a nagyapát.

„Ez a bubá, nagyapa, fiu. Én csináltam a

kabátját, bajusza is van, és ez a felesége, ez a slárejes. Látod a gyöngyét? nem is hinnéd, hogy csak kecskerágó. Látod ez a nagy moldonszoknyás a nagymámi; ez haragszik örökké s azért van a pálczája, hogy megveri a leányát. Nem szereti egy cseppet sem, s rég — holnap — el is kergette magától, hanem ismét visszavette, mert jó gyermek.“

Aztán gyermekes fontoskodással folytatta:

„Kisepri a szobát mindennap s főz jó ételeket, vezeti a nagymamáját kezénél fogva s engedelmeskedik neki. Ha te akarnád, nagyapa, hát kihoznám a kicsi szekerüket, a mit Károly faragott. Milyen kerekai vannak istenem! abroncs is van rajtuk. De akkor Károly még kicsi gyermek volt...“

Az öreg ember orcájára csendes nyugalom ül, a mint hallgatja apró unokáját. Ő is volt ilyen porban játszó, futkározó, kövel hajigáló fattyu. Tán a vesszőparipát is látja, melyen lovagolt s izmai is megmozdulnak, mintha futni tudna. — — —

„Elejibe fogom magamat s futok, de csak itt melletted. Vagy azt akarnád-e inkább, hogy főzzek? Vagy hogy altassam el Rózit — mert úgy hívják, nagyapa. Mit akarnál inkább?“

Aztán nem várva feleletet, karjára veszi festett képü gyermekét, dajkálja s dudol neki:

„Hájá bubika — krajczár ára pálinka
Főzze is meg, igya is meg ez a kicsi buba... buba... buba...

Majd kaczag, hogy csak úgy cseng belé
a hely:

„Lóg a lába, lóg a'
Nincsen semmi dög'a.“

... Az öreg fiatalságát látja s azt a dol-
gos, serény leányt, kinek puha kacsói olyanok,
mint a pehelypárna, orczái frissek, mint a har-
matos eperszem. A vőfélyek pántlikás pálczá-
ját is látja, kurjongatásaikat hallja; vig muzsika
szól, szemérmes leány könye permetél.. A
munkás napok emléke ujul fel lelkében s a
társaké, kikkel együtt élt. A csendes esték,
mikor a tűz világa mellett hajtotta az asszony
kerekes fonóját s pergette orsóját kezében.
Cseng fülében a halk dal is, melyet dudorá-
szott fogai közül. A havas udvar világa befe-
hérlett a kicsi üvegtáblán, ráragyogva a nagy
tekenőben fekvő álmos apróságra... Oh édes
aranyos emléke a fiatalságnak — drágább a
tündérmesék kincsénél!

„De ha te látnád, nagyapa, ezt a boga-
rat.. Milyen színes a háta — jaj hogy fény-
lik — s fekete a lába. No nézd csak, a szeke-
rembe mészik a sok lábával; a fű hintázik
alatta s megbirja, látod; hess bogár, bizony a
képire megy a nagymamának!“

Távolról szekérsörgés hallszik. Niczi bácsi fölemeli fejét s ránczos szembőre közül kimeresztí világtalan két golyóját.

„Esztiike, nem ők jönnek-e? Nézz arra. Hallom a kereket, az lesz bizonyosan.“

„Dehogy, nagyapa! A doktor kocsija. Milyen port ver fel, alig látszik. Hess bogár!“

„Esztiike, hozz ki még egy széket. Hajjon, ülhessen itt le, ha akar. Ne üljön a lóczára, nem szeretném. Hozd a régi bőrt, az a legjobb. Látod, szőlőt is hozhatnál ki s vizet egy pohárban... Fogadd jól a bátyádat — a ki itt akar velünk lenni, ha én akarom...“

...Lépesednek aztán. Telik kamra, pincze. Fizet a szorgalomért, kényelemmel a jó isten. Az asszonynak prémes bunda jut ki, keszkenő helyett kalap kerül a fejére... Tisztesség a gazsággal; esketőben, keresztelőben asztalfő... S olyan az asszony, mint a piros alma, olyan ép gömbölyü.

Árnyék is van.

A nehéz betegségben nyögő édes feleség. A gyermek, a ki vár az örökségre. Árvaság, egyedülvalóság. Aztán a szeme, a szemevilága, kezének tehetlensége, lába gyöngesége. A rossz indulatu pusztító cseléd, kártékony szomszéd. A szeme... a szeme...

„Esztiike milyen a tó?“

„Rossz szagu.“

„Zöld-e Esztike; sás van-e benne?

„Van, nagyapa, és bogarak. Miért viselsz te kérlek, szórt az arczodon? A hajad a fülednél; helyre tegyem?“

„Veres a szemem körül, Esztike?“

„Bizony és csuf. Szegény! fáj neked?“

„Tudod, Eszti, én látom a fűzfát. Látom biz én. El tudnék odáig menni. Ugy érzem magamat, hogy sebesen járnai is tudnék. Csak már jönne a bátyád. Milyen életet kezdünk... újból fogunk élni!... Miért is nem jön már? — valjon nem esett valami baja?“

„Miféle baja, nagyapa?“

„Nem tudom — de érzem, hogy baja esett. A vérem lüktet a halántékomban s ez nem jót jelent.“

S minthogy bevette a fejébe ezt a gondolatot, mind izgatottabb lett.

„Hallasz-e szekeret? mintha kerék robogna. Nem látsz-e Eszti, nincs-e szemed? Lusta vagy az istenért...“

„Semmi, nagyapa. Látnám én, mondanám én neked. Mért ne szólnék? de ha te úgy kiáltasz, kedve sincs az embernek veled s látod, a pálczáddal már elvarizsáltad a csupromat... Oh milyen vagy, igazán...“

S durczásan, alsó ajakát fölbiggyesztve s

csepp ujjával mérgesen vakargatva lány selyem haját, dobált rakásra bubát, csuprot, szekeret. Tépte apróra a keze ügyébe eső fűszálakat s oda kuporgott szertelen haragjában a karosszék lábához, melyben az ő bátya fog ülni.

Aztán más tárgy kapta meg figyelmét — egy lompos, bojtorjással, szalmaszállal telt nagy, öreg, félvak komondor, mely orrát előre nyújtja a mint ballag, csóválja farkát, mikor Esztikéhez ér, körülforogja Niczi bácsit, szakgatott hangot hallatva, félig ugatót, félig nyögőt.

— Kié, nagyapa, ez a kutyus?

A mocskos kutya ott döfölgeti már meleg orrával az öreg ember lefityegő kezeit s dörögli testével a nagy csizmákat.

„Szegény „Pásztor,” megtaláltál? Hol a gazdád, hova lett már? Ki tart téged, ki ügyel rád, szegény!... Szekér, Esztike hallod-e? Oda nézel-e, merről jöhet?...“

„Szekér, nagyapa, ernyős, portékás szekér. Négy ló előtte, a kocsis hosszú ostorral, — látom. Valaki integet belőle, nagyapa, szürke ruhában. Nagyapa, Károly jön...jön!...“

S mint a sebes repülésű nyíl ugrik fel fektéből s szalad a porfelhő felé, melyből a várva várt gyékényes alkotmány bukkan elő.

„Eszti, a pálczám... hol vagy?... hova

mentél? a botom... az erőm, a szemem világa, édes Istenem...“

Orczái fölpirulnak, halántékán félelmesen megdagadnak az erek. Fölemelkedik székéből s izgatottságában reszket ajaka hang nélkül.

„Esztike, ne hagyj itt, vigy arra, édes leányom, édes unokám... ha jön Károly...“

Lélekezése sebesebb lesz, kezével int szótlanul. Még egyszer próbál fölkelni — s visszaesik. Feje hátra hanyatlik, kalapja messze gurul, ott hagyva kopasz fejbőrét s egypár fehér haja szálát az égető napfénynek, — majd elécsuklik s pillái bezáródnak.

— — A brassói szekeres csattogtat ostorával. A lovak a hid előtt állanak meg. A szürke ruhás unoka, ki nagyapjához jött lakni — ha az is úgy akarja — szaporán ugrik le a magas ülésből. Átóleli csepp hugocskáját:

„Hol nagyapa, Eszti?“

„Ott ül... — Nagyapa, itt van Károly! — Nagyapa, mit csinálsz a fejeddel... Nézd Károly most hagytam ott s már alszik... Lásan... alszik.“

— — Mindörökre! — —

SZEGÉNY Klasszikus Ugy nála nélkül maradtunk, mintha soha sem élt volna. Csak észre sem vette a világ, hogy meghalt.

Itt biczegett végig a házak aljában s úgy tetszik nekem mintha látnám szürke hosszú kabátjának lóbáló szárnyait, nagy kucsmáját, bő szárú kotyogós csizmáit, görbe végű botját, mely minden lépésnél megüti a kövezetet, lesütött szemmel alázatos arcját s nagy igyekezetét, hogy ne vegye észre senki. Annyira megy ez az igyekezete, hogy ha innen onnan az ablakból szilvamagot, szemetet, papirrongyot dobálnak ki s az a nyakába hull, fel sem néz reá, s annyira, hogy ha a gyermekek vagy a legyek meglepik ballagtában, el nem üzi egyi-

ket sem, sőt a porban helytelenkedő verebet is elkerüli, nehogy felrebbenjen.

Pedig a legyek és a gyermekek felette szeretik. Kucs májáról minden lépésnél egész légyfelhő száll fel s kering karikákban vissza reá és szürke kabátja petytyesnek látszik olykor. Zümmögnek, tánczolnak, kergetőznek, vigan s Klasszi csak néha meri a nyakát behuzni vállalai közé előlük. Ezenkívül három-négy gyermek örökké van a nyomában, s ha úgy iskola után kapják kézre Klasszit, egész kis raj megy a nyomában.

„Hol járt bácsi?” — kiáltják — „Mit álmódott bácsi?... A csufolkodóbbja utána rikkantja: „Mondjon nekünk is egy numerust bácsi“... „Mi is szeretnénk gazdagok lenni“

Kaczagnak, közel futnak a félénk emberhez — olyik megérinti a kabátját is — s szétrebbenek visszont.

Klasszi nem felel, hanem ha igen kinezák, hát megáll egy perczre, hozzádől a falhoz, esdő jámbor tekintettel néz szét a zajgó apróságokon.

A gyermekek rendszerint az árok hidjáig szokták elkísérni — azontúl féltek menni a szurdék kutyáiért — a legyek kísérték tovább is. Itt — minthogy kevesebb ember jár — bátrabb lesz Klasszi is s van eset rá, hogy az

árok partján valamelyik korhadt fűzfához megdől s nézi a zölde, békaszálas sásokkal tele vizet s a mart tulsó oldalán szaladó utcán a járó-kelőket.

Sokszor ügyeltem, hogy leginkább esős időben áll Klasszi ide bámézkodni. Azt mondhatnám inkább, hogy ilyenkor leskelődni buvik meg a fűzfa mellé, mert hát a sár okán jól felfosztolozva járnak kelnek az utcán az asszonynépek s a szöttes szoknya alól jól látszik a csinos boka meg a lábcsár. Klasszi előre nyújtja a nyakát, a szeme kigyul s az ajaka széles mosolyra húzódik el. Ezenkívül csőtörtökönként, ha heti vásár van — olykor be mer ve gyülni a zajgó, lármás tömeg közé, azért, hogy mentében oda dörzsölhesse a vállát valami jó izmos falusi asszonyhoz. Eddig van csak, mert hát ugyan ki nézne arra a sovány, ügyetlen, alázatos képre, azokra a félénk tekintetű kutya-szemekre, melyek untalanul a földet bámulják!

A szomszédunkban lakott Klasszi egy köcsür padlásán. Tanult mesterségére nézve szabó volt, de csak afféle hitvány foltozó szabó, a kire csodából ha biznak olykor egy condra kabátot, aczélgombost, zöldhajtókást, vagy tán egy abaposztó nadrágot, kéksinorost, a kinek nem hisznek a tudományában. Még igen fiatal, vézna, kóbor szabólegényke volt, mikor oda

költözött. Kutya külseje miatt nem volt maradása a műhelyekben, s azért ugy házról házra járt, kérve valami igazítani valót. Ha adtak, leült a küszöbre, megvarrta jó erős viaszkos négyágu czérnával, megette a mit vetettek, ment tovább. Senkinek sem volt kedve, hogy gyámoltalankodni lásson az udvarán ilyen bugyuta népet, a ki örökké csak mosolyog, nem néz az emberek szeme közé s ugy el-elmerül, mintha valami roszbán törné a fejét.

Mert Klasszi már gyermekkorától fogva bizonyos célok után indult, a minek végbevittele ugyancsak gondot ad ám a főnek, s a mi urrá teszi az embert kivált ha egy kicsi szerencséje van.

Némely ember kincs után ás, a más hivatalt hajhász, a harmadik a földet túrja, a negyedik a műhely padját nyomja, — Klasszi, bárha nem kürtölte világgá, szintén tett, vivődött s nem egyszer lehetett volna hallani a mint mondogatja mentében: „Lemberg, Lincz, 29, 34, 73, Prága, Buda 12, 20,“ . . .

Akkor épen szerencsés napon érkezett. Foldozni valót adtak neki s minthogy oda esteledett, hát megengedték, hogy a padláson megpihenjen. Másnap is akadt munka s a padlás másnap is bevált hálóhelynek, s minthogy üresen állott, hát azt mondta a szomszéd: „ülj

ott fiam Klasszi, ha szereted, legalább tisztán tartod a nyáron.

De az ősz is eljött s a tél is elmúlt, s Klasszi csak nem akart kiköltözni. Az isten hidege nem vette meg a mint a varjakat sem veszi meg, melyek pedig még csak padláson sem laknak.

Lassanként úgy megszokták Klasszit mint a levegőt. Számba sem vették, hogy ott él az udvaron és — úgy lehet megis érezték volna a hiányát, ha elpusztult volna onnan. Egy udvaron, a melyet szemünk megszokott, azt is megérezzük, ha a tejesfűzék tartó ágas kirotthat vagy ha az eperfa egyik ágát kitöri a szél.

A padlás elég nagy volt s igen erős jó lakás annak, ki nem kíván valami sokat. A cserép likacsai között éles vonalokban sütött be a nap, bearanyozva csikoként az agyagos padlót s a gerendák és léczek hosszában a vaddarázs megfeketedett fészkei álltak mint annyi kövé vált szivacs. Az ajtóval szemben a Klasszi berendezett „szobája“, melyhez bizony úgy apránként éjszaka lopkodta fel az udvarról a butorzatot. Egy nagy kő volt a párnája a mire számtalan apró rongydarab, két rongyos kalap és egy gyékény foszlány került innen-onnan, a műhelye egy gyertyásláda, a

derekalja egy zsupp szalma. Ezenkívül az istálló ablakából a kaczkias kocsistól egy kis tükörcsablakát is csent fel Klasszi, a mely igen el volt dugva a gerendák közé, csak olykor vértetvén elé, hogy néhány szál bajuszt vagy mosolyra huzott ajkakat mutasson, már a mennyit t. i. kicsinysége okán mutathatott.

Idővel esténként Klasszi is kiült a kapu elé a gerendára hova az utca egy része gyülni szokott.

Oh csendes, édes, nyugodalmas örömei a kisvárosnak!

A széles utca porzik egy elkésett szekér után. Az apróság futkos, szalad, sikoltoz s porfelhőket szór egymás hátába. Túl gitároznak s ketten-hárman dudorásznak hozzá nótákat a „mátrai vadászokról,” a „szerelem rózsafájáról.” Az öreg asszonyok pussognak csendesen s valamelyik kapuban vén szolgáló mond mesét a verescsőrü pelikánról, kinek csodaszép országa van a föld alatt. A napi munka terheit, a holnap szükségleteit, a mult idők jószágát, a jelen silányságát beszélük meg a töpörödött vén emberek. Tovább cziczét futnak s a leányok játszáknak „a farkas és a bárányt.”

Klasszi ott gunyaszt valamelyik gerendavégen, szemeit behunyja s dobogtat nagy csizmás lábával a zengő gitár üteme szerént. A gyer-

mekek s a legyek nem háborgatják, minthogy
egyébbel vannak elfoglalva, s Klasszi mosolyog-
hat kényére a futkosó gömbölyü asszonynépekre
s szöheti zavartalanul álmoképeit számlálgatva
ujjaival a levegőben s suttogva olykor „27,
79 . . .“

Olyan volt egyébképen Klasszi mint egy
titok. Nem beszélt senkivel s igyekezve nem
vétetni észre magát a körülötte élő világgal.
A virág *kibúvik* a földből, a penész *kiül* a falra,
a madár *mutogatja* magát, himbálózva az ág
szélén, — a világon minden szereti láttatni
valódi vagy vélt kecséit, de Klasszi mint a
vakondok fél a nyilvánosságtól, nem beszél sen-
kivel s rejtegeti magát az emberek, a legyek,
gyermekes és a fenyves napnak szeméi elől.

Kivétel ebben is van természetesen.

Kivétel Aniko a csizmadia búbánatos öz-
vegye a szomszédban, a kit úgy hív mindenki,
hogy „faözvegy“ mert — azt mondják — nincs
szíve, nem szeret senkit, nem szives senkihez,
hanem csak veszekedik, perlekedik, átkozódik
folyvást, sőt olykor bizony verekedik is, s a
kit soha sem lát mosolyogni senki, hanem csak
búsulni és haragudni.

Aniko baraczkot, aszalt szilvát, ránczos
kiflit, zsemlyét árul a lapancsos ajtón keresztül
a gyermeknek, s napközben igen el van foglalva

a folytonos vesződéssel, hanem csendes szürkületben szívesen áll szóba Klasszival, sőt ha késik, hát nyughatatlanul tekintget erre arra, mintha várná.

Klasszi a mint gyérebben szűrődik be a világosság a léczek mögött a cserép között, földhöz vágja a kezére bizott munkát, levergeti térdeiről a czérnaszálakat, kabátját minden oldalról megforgatja, lefujja róla a pelyheket, sőt meg is ütögeti gyöngéden a tenyerével, eléveszi a tükördarabkát, szét huzogatja kóczos haját, bekaczag az üvegbe, ovatosan lemászik a lajtorján s libegő léptekkel andalog a falak mellett a „faözveggy“ sátrához csendes suttozásra, édes mosolygásra, s egyéb ilyesféle bolondságokra, a milyeneket mindnyájan szoktunk csinálni, ki ügyesebben, ki ügyetlenebbül.

Egyszer nagy baj történt.

A szomszédasszony azt mondta Klasszinak: „Fiam Klasszi a padlásról le kell költöznöd, mert oda búzát töltünk, de minthogy már ugy megszoktunk, mintha ide tartoznál, hát itt a kamara mellett kapsz egy kicsi szobát, s ott meghuzódol s élsz a meddig tetszik . . .“

Klasszi merőn, ijedten állott meg, s felemelte a fejét.

„Én — nyögte — én költözzem ki? Hogy költözhetném instálom?“

Az asszony rá nézett s elkaczagta magát:

„Te hát fiam Klasszi, hiszen csak nem akarsz ott meghalni. Kell nekünk most az a padlás, s majd megszokod ide lenni is, ne félj semmit.“

Klasszinak kiesett két könyecsepp a szeméből, s mint egy bolond kapott az asszony köntösének csókolva, nyögve, akadozva mondta:

„Nem lehet instálom kiköltözöm.“

„Nem lehet? De kell . . .“

„Megölöm én, instálom magamat, ha kiűznek onnan. Már én ott vénélttem meg s kutya voltam az egész életemben, de ott kell laknom. Százszor is megálmodtam, hogy én azon a helyen leszek szerencsés, mert ott fogok nyerni s mi lesz belőlem, instálom, ha most kikergetnek? Nem hagyhatom ott, instálom csak éppen most nem, mert a numerusaimból most is kijött a gráczin kettő, a lebergin egy s a szebenin a mult huzáskor mind a három, de nem tettem volt fel, mert nem volt akkor pénzem. Most megfoghatnám, instálom a szerencsémet s gazdag ember lehetnék, ha töltenének oda instálom buzát vagy akármit, csak hagynának engem is. Nem vétnék sekinek s a sarokban ellaknám s háládatos lennék . . .“

S zokogott mint egy gyermek.

Határtalan volt a hite hogy nyerni fog s

ott a padláson álmodja meg az igazi számokat a mikor is nagy ur lesz, a kinek más varrja kabátját, más szabja a nadrágját.

Nem vágyakozott senkinek a vagyonára, nem áhitozott meleg szoba után, kényelem nem csábitotta, de csontját a húsával, lelkét a testével, vérét az eréjével az a hit, az a meggyőzés tartotta össze, hogy ő nyerni fog a lutrin, s ott fog nyerni azon a padláson.

Mikor a lutrizárások napja volt, igen ünnepeyes arcczal járt kelt a köcsür előtt Klasszi. Délfelé felment vaczkába s lefeküdt azért, hogy aludjék és álmodjék számokat. — Ráparancsolt a szemeire, hogy csukódjanak le, rá az érzékeire, hogy szenderedjenek el, rá kezeire, lábaira hogy csendesen legyenek, mert ő aludni akar. Három számot akar álmodni, az „igaziakat“ s felakarja azokat tenni.

És álmodott. Felkelt s hamarosan ráházolt krétával a gerendára az „igazi“ numerosokat. A padlás tele volt firkálva számokkal.

Aztán feltette ezeket az igazi számokat és átment Anikóhoz.

„Most kijönek a számaim, Anikó — sugta — megálmodtam hogy kijönek. Tudja a fekete táblán nagy veres betűkkel láttam ezt a hármat s egy kéz mutatott reájuk. Aztán lesz *pénzünk* meglátja, csak...“

Ez mosolygott hozzá és ragyogott az arcza. Mindig kettőjük számára akart nyerni Klasszi. Közös vágy embernél, állatnál, hogy keresi a párját.

Aniko azt mondta: „oh be bolond maga Klasszi, oh be igazi számárság ez az egész lutri...“ de ő is mosolygott, ő is hitt a Klasszi szerencséjében.

Én Jézusom! Hát nekünk mindnyájunknak kik okosabbaknak tudjuk magunkat Klasszinál, nincsenek-e álmaink, melyeknek valóságát várjuk.

A házat eladták.

A Klasszi gazdája mást vett a piacon s ezt az ócskát eladta egy báránybőr spekulánsnak ki Szentgyörgy napkor volt birtokába veendő szerzeményét.

Beszélték az utczában e nagy eseményt szerte szét. Irigyelték a régi szomszédtól a piaczsorán fekvő új palotát, melynek négy akkora ablaka van mint akár a templomnak, s olyan cserefa kapuja mint egy várnak, s törődtek, hogy valjon milyen lesz az új szomszéd. Némelyek, a kik látták igen morozusnak festették szótlannak s sötét tekintetűnek.

Tavaszi volt, mosolygó szép fiatal tavasz, mikor a rügy titkából kifakad a levél s a bimbó

rejtekeiből világra születik a virág. Mikor szépnek látunk a felettünk lévő ég üde mosolyától mindent, a fűszálat, a lapos zöld békát, a jáczint kék virágját, a cserebogarat, a harmatos ibolyát, a csúszó-mászó hernyót, a fehérszárnyu lepkét s a mosakodó legyet.

Klasszi nem szólt semmit. Nem kérdezősködött, nem beszélt senkivel — még Anikóval sem — csak legfelebb oda húzódott hallgatózni a hol mondtak valamit az „ők“ házukról.

Nem hiheti ő azt: csak gyötrik, kinozzák, keserítik őt azzal mintha eladták volna, mert az olyan képtelenség, akár csak azt hírelnék, hogy a nap elköltözik égi szállásáról.

De hát mondták itt is, ott is, sőt néhány nap múlva Aniko egyenesen elérte ilyképen: „Most már mi az istennyila lesz magából fiam Klasszi.“

„Mi?“ Klasszi csak surolta a homlokát, csak nézte a napsugárban úszkáló porszemek millióit ott a padláson, csak aggódott, gondolkozott, tervelt.

Egy este a báránybőr spekuláns az udvarra jött s nézegette a kamarák ajtait, rázogatta a sarkokat, zárokat. Biráló tekintettel mérte végig a köcsürt, a szemétdombot s felmeresztette nyakát az égre. Bizonyosan arról gondolkozott:

hogyan fogja ő mindezeket újra alakítani a seftjéhez.

Klasszi látta s sietve mászott le a padlásról. Nem vett kabátot sem, kalapot sem tett s igen szánandó színben volt.

Mire leért, elveszett a bátorsága s félve settenkedett az ideákat kereső új tulajdonoshoz, hogy beszéljen vele. Úgy kezdte, hogy:

„Pedig...“

Az elmerült ur nem is hallotta az alázatos hangot s Klasszi, hogy észre vegyék, megkerülte a szemétdombot s újra mondta:

„Pedig instalom.“

Sáppadt volt, az ajaka részketett, de erőltette magát mert megkellott tudnia a sorsát. Megérintette az új ur kabátja szélét.

„Mi kell?“

Klasszi teljesen elfeledte, hogy mit is akart mondani s bárha benn volt a gégejében az alázatos instancia, nem jött hang nyelvére.

„Mit akarsz?“

„Kérni akarok, instalom... szállást kérni, mivel én már rég itt lakom a házában s ügyelek és őrzöm, s a miben tehetem szolgálok s ott akarnék lakni ezután is, kérni akarom, szállást kérni akarok s megszolgálnám mindörökre.“

A báránybőr spekuláns csakúgy félvállról felelt: „Dehogy adom, kell egyébre az a hiju

s újból is építik. Reád különben sincs szükségem s csak láss utána, hogy kapj máshol szállást.

Klasszi egy ígét sem felelt. A nagy fájdalom némává teszi az embert, ő pedig úgy érezte magát, mintha fojtogatnák.

Felment a padlásra. Leborult fekete gyékényére s kétségbeesett panasz tört ki belőle:

„Nem adja. Elkerget. Oh törje fel a tenyerét minden ajtó kilincse. Koldus legyen, a milyent belőlem csinált. . . Újból építi. Égesse fel a tűz, vesse föl a láng!”

Másnap reggeltől estig ödöngött az udvaron, s valami lázas pirosság képződött az arcán. Az egyik küszöbről a másra vándorolt s összereszt, ha csak egy ajtót csaptak is be. Azt mondta, sérti a zaj. — Mert ha örömmünk van, lármájával nem versenyez az égi háboru tomboló zaja sem; míg bánatunkban az is sért, ha a fűszál gyorsabban inog, vagy ha madár rebben el fejük felett.

Este felé kisétált a nyiló mezőre, hol a rét tarkállott a sárga kutya-tej virágjától, a piczi bubikáktól, s a fiatal fű zöldelt. Ügyet sem vetett rájuk. Rögbe botlott, lába ürge-turásba ütődött. A Maros sárgás mocskos vize csöndesen hömpölygött tova. Leült a partra s apró kavicsokat dobogatott a habok közé, me-

rően nézve a vizgyűrűket, melyek a kavics nyomában képződtek.

Mire haza ért, biztosabb járása volt s nyiltabb tekintete, mint a kinek már valami határozott célja van, melyet elérni remél. Az élet célja-e vagy a halálé? az utoljára is mindegy.

Éjjel olyan zokogva sirt a padláson, hogy a nagy lompos kutya vonítani kezdett az udvaron. Másnap reggel azt mondta a csizmadia bús özvegye, hogy:

„Klasszi, valami lesz, mert a kutyák csúful vonítottak az éjjel. Üsse meg a menykő a maguk lármás udvarát.”

„A kutyák *nekem* vonítottak Anikó” — csak ennyit felelt s rá sem nézett többé vágyainak tárgyára.

Szent György napján szép derült idő volt.

Klasszi az udvaron állt hajnal óta neki dölve a kamara oldalának, hogy lásson mindent.

A szomszédok eljöttek segíteni s beszélgettek vigan. A szolgálók vihogtak a pókoknak, melyek a megmozdított almárium háta mellől szaladtak elé. Egyik egyet, más mást czipelt. Klasszi nem nyult semmihez. Égette volna a kezét. Lesütötte a szemét s a földet nézte.

A kocsis durván odaszóllott:

„Gyere na kecske, csinálj valamit — ne lutrizz most is, ilyenkor is.”

Nem felelt semmit, csak csendesen beszélt magában: „most is, ilyenkor is.“

Beleütödték, a mint a nagy lisztes szűszékokat hozták ki a kamrából. Nem érezte. Egy könyv hullott ki a szeméből csupán.

Az asszony azt mondta:

„Ne busulj Klasszi, ott is lesz helyed nálunk, s ha akarod, a padláson. A míg mi élünk, ellakhatol te is. Ne busulj semmit.“

Rá nézett csak s megcsókolta a kezét s a ruhája szélét; a szemé tele volt, a szive tele volt, az ajakán nem fért ki a szó.

Fűszálakat húzogatótt ki a kövek közül, a nagy kutyának megérintte a fejét s a lovak szőrét megsimogatta.

Azt sem tudta mit tesz. — „Most is, ilyenkor is.“

„Klasszi jössz már? Zárjuk a kaput.“

Megmozdult. Felment a padlásra. Szét sem nézett, csak leakasztotta kabátját s gyűrött kalapját a fejébe nyomta.

Aztán kilépett a kapun, de nem ment a megrakott szekér után, hanem ki a Maros felé.

Ott leült a part szélére; lábait szinte nyaldosta a víz.

„Mire neki élnie. Az Isten sem akarja, hogy ő valami legyen egyszer.“

„Eh! . . .“

A víz csöndesen folyt szemei előtt, felszine mintha állott volna.

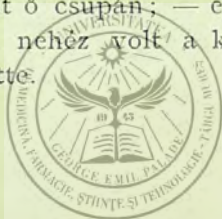
Klasszi szétnézett még egyszer, a virágos mezőn aztán belébukott fejével a ringó habok puha ágyába.

Kalapja messze szökött el.

Egyszer vetődött fel csak s egy keserves „jaj!” hagyta el ajakát. Egész hányt-vetett életének keserősége volt e fájdalmas kiáltásban.

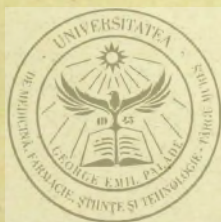
Aztán elcsendesült minden.

Klasszi volt ő csupán; — egy haszontalan szabó, a kinek nehéz volt a keresztje. Nem bírta, — levetette.

TISZTELT uram, igenis, a „közlekedési szakosztálynál“ vagyok alkalmazva

- Igen örvendek.
- Különben rövid idő óta
- Igen örvendek.
- Nevem Beke Antal.
- Igen örvendek.

— Az ügy, mely iránt becses figyelmét igénybe veszem, hosszabb természetű, de lényegében nem tér el Uraságod tisztelt üzletének körétől.

— Nem tér el?

— Igenis nem, — sőt megegyez. Szabad lesz egy szeletke papirost kérnem és egy plajbászt?

— Papirost? tessék.

— Szabad lesz helyet foglalnom? Merhetem-e azon kérdést intézni tisztelt Uraságodhoz, vajjon becses figyelmét terjesztette-e ki valaha a malom-iparra?

— Gőz?

— Pusztán csak vízi-malmokról veszek bátorságot szólani. A gőz teljesen kívül van ismeretem körén. Vízi-malmot pedig 8 esztendővel ezelőtt, olyszerűt voltam szerencsés bérben tartani, melylyel akár békateknőt vagy kavicsot is liszté őrlhettem volna.

— Kavicsot igenis?

— A mint méltóztat látni, ide huzom e két vonalat. Ez a folyó. Neve: Búgó. Ott szalad el a falu mellett. Ez itt fenn — ezen pont egy malom. A Dobó Ábrahám malma. Ezek itt fűzfák

— A Dobó fűzfái igenis

— Nem, igenis. Az egész világ fűzfái. Erre fennebb ezen pont az én malmom. Tulajdonkép az ekléziáié, de én árendálom. Négy kerekű kitűnő szerkezetű malom, szemefénye a vidék összes malmainak úgy, hogy közmondássá válik, miként: „a papok malma nem éget“. Ekkor kiveszem én nagy árban

— És égetni kezd?

— Ellenkezőleg, tisztelt uram Bocsánat, hogy fárasztom, azonban rögtön rátérek

az ügy velejére. A malom jár, s általános kedveltségnek örvend. Az esztendő bő gabonatermő, — az emberek, — az állapotok, általában a közmegelegedésnek nem vagyunk hijával. És ekkor tisztelt Uram egy fordulat áll be.

— Egy fordulat igenis?

— Igenis egy fordulat s e fordulat éppen az, mely alkalmat ad nekem, ez ügyet Uraságoddal letárgyalni

Gyér haját megsimogatja Antal; alázatosan bepislant Meyer Manó „alkusz és közvetítő“ ur üveg alá rakott világos szemeibe, s szapora szóval — neha-neha nagyot nyelve — mondja tovább

— Igenis egy fordulat Megvallom nem vagyok elkényeztetett gyermeke a sorsnak. Ha valamit keresek, — teszem egy papiros-csomagban, úgy a keresett lapot éppen legalól fogom megtalálni, s ha ugyanazt alulról fogva keresem, legfelül lesz minden bizonynyal. S megvallom annyira mentem, hogy mindig ellenkezőjét gondolom annak, minek megtörténtét szeretném, ha csak annak nem akarom kitenni magamat, hogy minden tervem dugába düljön.

— Sajátságos!

— Jól méltóztatott kifejezni: sajátságos. Ez éppen a leghelyesebb kifejezés ezen állapotról Itt van tehát tisztelt Uram a Dobó

Ábrahám malma; ez itt fennebb a papok négykerekü kincses bányája egy sors kegyeltjének. Most méltóztassék a következő helyzetet venni: A víz — a Búgó vize itt foly le. Ide csináltat Dobó ur egy gátat, mely a törvényes magasságot sokkal túlhaladja. Mi történik? A víz megdugul!

— Megdugul?

— Feldugul igenis a papok malma felé.

Fejét magasra emeli, s szónokló hangon ismétli még egyszer:

— Megdugul. Közrejárt nem mondom az ég is, a mennyiben szünetlenül esők cseppentek, sőt csorrantak.

— Áradások?

— Csupán esők, tisztelt Uram. Méltóztat látni e gyenge rajzot? A víz eredetileg foly erre, — a gát elleneszegül és feldugja, minél fogva a víz megváltoztatja karakterét, s irányul visszafelé. Mi következik ebből?

— Egy per talán?

— Nem tisztelt Uram, előbb egy nagy pocsolya, mely ellepi a közeli vidéket, aztán iszapolás. Az én árkom megdugul, kerekeim eliszapolódnak, s én kezdem belátni veszedelmemet. Átírok Dobó urhoz. Felfejtem neki a víz mibenlétét, s ebből eredő nagy kárait, lefestem neki az iszapot, mely kerekeim forgását akadályozza, szóval

— Bocsánat, tisztelt Beke Antal ur a félbeszakításért. Én őszinte részvételt vagyok kezei iránt, azonban a malmokhoz, valóban Megvallom, egyáltalában nem láthatom be annak szükségét, hogy az ügy további részleteit miért kellene hallanom

— De ha szives lenne

— Ha tán egyébben szolgálhatok azonban

— Éppen egy ajánlat, nagy pénzösszeget illető ajánlat tisztelt Meyer ur, mely malmomból származik egy megnyert per

Meyer ur végigdől a bőr-diványon. Elnyújtja lábait, megigazgatja szemüvegét, s úgy felhuzza az orrat, hogy csupa ráncz lesz az egész arcza.

Közben uj látogató jön be, s áll a rácsozat elé.

Meyer ur elejébe megy, egy tekintetet sem vetve Antalra, ki untalan nyel, valami nem létező vizet, melyet mintha tündéri hatalmak öntenének torkára. S a mint ott ül szorongva a félbeszakítás és számba nem vétel miatt, s gyengéd gyermekes tekintetü szemeivel néz erre-arra a szükös irodában, az ember igazán megsajnálja.

Az uj látogató valami lovakat jelent be eladásra. Eldicséri őket szertelenül. Az egyik

Izabella színü, a másik barna. Jó husban vannak. Nagy a szügyök, kicsi a fejük, formás a lábuk, s kaczagás, hogy mily potom áron hajlandó őket elvesztegetni, elutazás miatt, meg az üzlet — szeméthordó üzlet — félbenhagyása miatt stb. stb.

Meyer úr jegyez egy jókora könyvbe. Kinn a kövezeten menydörögve robog végig egy kocsi, sebesen járó alakok suhannak végig a zöld függönyös ablak előtt... Antal ott ül s senki sem néz reá.

Feláll. Engedelmet kér, hogy bevégezhesse ügyét, mely igen lényegesnek fog találtatni, s közben nyel szüntelenül. Engedelmet kap reá s folytatja:

— Az árendát meg kell fizetni Uram... igenis. Egyik esztendő a másik után, az iszap nőttön nő igenis, s igyekeztvén kurtán végezni, hogy becses idejét ne vegyem hosszasan igénybe, megjegyezhetem, hogy ez ügyben pert nyújtottam be a tekintetes törvényszékhez.

A ajtót ismét benyitják. Ezuttal egy szőke leánykának a feje bukkan be rajta.

Meyer ur felszökik.

A leány nagy zavarban van. Látszik rajta, hogy szeretne visszavonulni. Szinte hebegi:

— Apámat keresem.

— Szolgálhatok?

— Te vagy Erzsi?

— Hosszasan várakoztatsz...

— Üzleti ügyekben tartóztatom kedves apját... Méltóztassék.

— Köszönöm Uram, kinn várok. Félttem, hogy elment apa s én nem vettem észre.

— Mindjárt bogárkám. Várj csak, majd megtalálalak.

Meyer ur csattant nyelvével;

— Valóban szép bimbó. Szabad gratulálnom tisztelt Beke ur, Nagy érték, drága kincs...

— Igenis, — tizenkét ezer forintost...

— Ah! az sok...

— Nem sok uram, sőt kevés. Nyolczvan tanum van négy faluból az iszapra vonatkozólag. A kerekek teljesen megálltak.

— A kerekek?

— A kár megvan. Mi a kár? „Ha valaki valakinek vagyonában, avagy személyében jogellenes cselekmény által hátrányt okoz“. A gát, a víz feldugása: „jogellenes cselekmény“. Ez tiszta. Azonban megvallom, hogy anyagi körülményeimben azóta némi változás állott be, s most a tárgy érdemére térhetek, ha szives lesz megengedni.

— Igen fogok örvendeni.

— Sokat hurczoltak tisztelt Uram. Az ügyvédek is, meg az idő is sokat megemésztett. Sok

tervem dugába dőlt, melyek mind a legkecsegtetőbbek voltak, minthogy, — mint szerecsém volt megjegyezni — nem vagyok a sorsnak kegyeltje. A törvényszék nagy végre megítélt 8 ezeret, bárha egész követelésem is kevés. Azonban Dobó az esőket okolta. Mindegy, a 8 ezer: tény. De Dobó rekurált s valóban tisztelt Uram, nehéz idők teltek el s mint megjegyeztem, a közlekedési szakosztálynál vagyok alkalmazva itt a fővárosban igen szűk fizetéssel, s némi adóssággal, melyből egy pénzügyi mívelet által mielőbb kitisztulni reménylek, — s a pert igen nehezemre esik folytatni, — bárha nem állítom, hogy egyáltalában nem folytathatnám. — Egy szóval, tisztelt Uraságodnak szeretném eladni, ki anyagi körülményei folytán sokkal jobban vihetné s igen rövid idő alatt meg is nyerhetné... Ez az ügy tisztán. —

— Tehát egy kétes kimenetelű per megvevése? — Meyer ur megvetően biggyeszté fel ajakát.

— Nem kétes, tisztelt uram. Mondhatnám, egy megnyert per. Csupán az idők nehézsége kényszerít, hogy másra ruházzam, és némely tervek, melyeket megvalósíthatnék igen szép szerrel, ha anyagi körülményeim megengednék.

— Egy elveszthető per?...

— Ha van jog és igazság, egyáltalában *nem*, tisztelt Uram.

— Hol van most az igazság?

— Az igazság? — Antal nagy zavarban van a felett, hogy az igazság tartózkodási helyét meghatározza, Meyer ur megkönyörül rajta s enyhébb hangon folytatja;

— Nem mondom azonban, hogy utána nem fogok nézni. Szabad lesz becses czimét kérnem?...

Antal érzi, hogy a tárgyalás bevégeztetett. Sokszorosan engedelmet kér alkalmatlankodásáért, nehezen megkapja a kalapját, összekutat minden szegletet a pálczája után, megtapogatja minden zsebét: vajjon nem felejt-e itt valamit? az ajtót megfogogatja három helyt is, míg a kilincsre ráakadhat, ajánlja magát, ügyét, mosolyog és kinn van.

Oh milyen nagyot lélezkzik, mikor kinn van!

Mégis némely embereket csaknem kényeztet a sors!

Szentül meg van győződve, hogy ha más tesz vala az eliszapolt malomkerekek miatt Meyer urnak ajánlatot, — Meyer ur legalább is csuklást kap a nagy örömtől.

Tudja azonban, hogy a végén is csak jó származhatik az egész üzletből — s hamarosan némely tervek villannak meg kopaszodó fejé-

ben a kezéhez nyerendő pénz hovaforditása iránt. Egy ház... egy kert... inkább tán egy szántó-föld, vagy talán egy káposztás a kőbányai lapályon.

El is felel a reá váró leányát.

— Te csúf vén apa, elrohansz az ember mellett?

— Nem is láttalak, bogárkám.

Kézen fogóznak. Mindenki siet az aszfaltos úton. Csodálatosan sietnek s istenem! milyen kevesen érnek el céljukhoz.

— Sokáig voltál benn, sokáig vártalak.

Antal nem is hallja. Ugy véli, hogy némely adósságait fogná inkább fizetni a káposztás kert helyett, előbb azonban mindenestre új ruhákat szerez, s némi rendet hoz be a konyhába, valamint a lábrakelt butorok helyét újakkal fogja pótolni.

— Hát nem is szólsz hozzám? Nem is mondod: sikerült-e az alkud?

— Azt hiszem — feleli szórakozottan — sőt *tudom majdnem*, hogy sikerült. Ugy látom, hogy holnap kiválthatjuk azt a kicsi egyetmást a szomszédból s általán új életet foghatunk kezdeni. Sőt mondhatnám teljesen sikerült, — minden nagyítás nélkül mondhatnám.

A gázlámpákat gyújtják fel, mire hazáig érnek. A sürgés, forgás, zaj, szekerek dübörgése

felkiséri őket a harmadik emeletig is, sőt beki-
séri a keskeny hosszú szobába is, hol jókora
homály ül a falra festett virágokon s a butorok
tetején.

Nincs sok butor. Az ember azt sem tudná
hamarjában, hogy *mi* hiányzik, de érzi hogy
nincs *minden*. A mik vannak, azok is mintha
nem tartoznának együvé. Az ó-divatu fényezett
kaszten s a festett ágy, a csipke függöny s a
veres abroszszal letakart asztal.

— Látod, édes, ismét tele van ránczokkal
a homlokod. Ismét tervelsz, — pedig mit fo-
gadtál?

— Bolond észszel fogadtam, bogárkám.

— De ma ismét futkostál egész nap. Leg-
alább ötven kapun szaladgáltál ki s be.

— Alig hinnéd bogárkám, milyen keveset
végeztem. Azt pedig ne kívánd, hogy itthon
elfelejtsek mindent a kinnvaló dolgokból. Leg-
kivált ilyen alkalomkor, mint a mai...

— Mindig az utolsó a legjobb alkalom
neked...

— Ugy zsémbelsz, mint a szegény anyád!
Te csepp! Tegnap még a térdemen hordtalak
s ma mondsz, mint egy nagy-anyó. Mit is adsz
enni?

— Mit? Hát nézd?...

— Tizezer hordó-dorga iránt tettem ma

szót bogárka, s ha holnap nyélbe ütöm a dolgot, majd nem hideg krumplival vendégelsz meg. Ezenkívül a tapló iránt tett ajánlataimat is meghallgatták az érdekeltek, honnan nem utolsó hasznot várhatunk, s ha még esetleg a lécz és gerenda...

— Édes... édes... látod vaj is van. Egyébről beszélj. Köhögysz is, meg ki is lehetsz merülve a sok futástól.

— Mindenek felett pedig a per... a per... Azt hiszem, husz perczentet engedek a zsidónak a megítelt árból.

Aztán elmerül terveinek árjában. A káposztás-kert elesik végkép; ... inkább tán egy szőlő a budai hegyekben s tán egy nagy jól tejelő tehén, — mint a régi jó időkben, ott a falun; Erzsinek egy virágos kert, léczezett, — akkorácska, mint a mesebeli óriás tenyere — tele levendulával, zsályával, — mint a régi jó időkben.

— Bogárkám, hol marad az a ficzkó?

Hiszen Erzsi is tulajdonképen azt a „ficzkót“ várja, hiszen minden neszelésre azért ügyel.

Egyszer aztán a „ficzkó“ is bedugja fekete, borzas fejét az ajtón, s akkor együtt vannak mind.

Nagy siheder ez a borzas; — macska szemei vannak, selymes bajusza, eléálló fülei, de

olyan gondtalan, vidáma az bráztatja, hogy az ember szerelmes lesz bele.

Antalnak is felderül az arcza, hogy látja:

„Heüréka, ficzkó, heüréka. Addsza a kezedet. Van pénz bőven. Megyünk haza látogatóba; viszem a bogárkát is, hogy lássa a malmot. Nem vágyol te is? Vagy szégyenled a te kicsi házadat a hársfák árnyékában ezért a nagy palotáért, melyben szállásolsz? He?

— Bácsi? Agyonütötte a lutrist?

— Biztos *kilátások* ficzkó.

— Kilátások? Ma este. Holnap megsüti őket a nap s oda lesznek . . .

Rángatják a ficzkó kabátját:

— Köszönt maga nekem? Látott maga engem, mikor bejött?

— Nézett maga reám? Elvette-e a kalapot mint máskor?

— Ismét veszekedő kedvében van?

— Borzas

— Borzas maga.

Aztán megfogják egymásnak a kezét; egymás mellé ülnek, egymás szemébe néznek és mosolyognak.

— Hol járt ma a doktor ur?

— Magára gondoltam.

— Mit csinált ma a doktor ur?

— Magát láttam

— Nem felel?

— Hát szegény beteg embereknél. A kórházban, pinczelakásokban, meg a hova hívtak.

— Hivják is magát?

Antal jár le, s fel a szobában. Nagy, csontos kezével néha végigtörli homlokát, mint a ki valami világraszóló eszmével vajudik. Majd megáll a két gyermek előtt, nyel aprókat, s oratori magas hangból szól a ficzkóhoz.

— Tisztelt doktor Ozdi Kálmán ur, mit szól Uraságod a dunaparti munkálatokhoz?

— Én bácsi? — semmit sem szólok.

— Mit mondana Uraságod például a földhányó, földtalicskázó munkálatokhoz?

— Egyáltalában semmit, bácsi.

— Semmit? — és sétál tovább és törli a homlokát.

— Uj tervei vannak apának — sugja Erzsi.

— A perét adja el.

— Mindennap ujakat farag

Antal viszont megáll.

— Három lóhoz, teszem azt, mit szólana Uraságod? három izmos német lóhoz, a melyik csinos faragású szekéren földet hord?

— Dicsérném őket bácsi, ha jók.

— Plajbászt használ-e Uraságod? Élni akaró embernek használni kellene. Számította-e

Uraságod, mi haszon lehetne három lóból, naponként és hónaponként?

— De bácsi?

— Te ficzkó, az isten küldte nekem ezt az ideát. Ne beszélj, ne szólj belé, hadd kerekitem ki egészen.

— Szegény apát — sugja Erzsi — elpusztítják ezek a tervek. Elsorvad.

— Láttam-e én ezt a köntöst magán buba?

— Miket kérdez?

— Mindig uj maga nekem a hányszor látom, édes

— Kálmán!

— Ne nézzén olyan feddőleg azzal a két szentjánosbogárkával. Fehetek én róla, ha nem únom meg, édes?

Antal az ablaknál áll. Igen ravasz képeket vág, nyel aprókat, nézi a két gyermeket s morogja:

— Álmokat álmadozó fiatalság és mosolyog ő is.

S közben szövi álmokképeit a három lóról, a taligákról, a Dunapartra hordandó földről, a nagy haszonról, boldogabb napokról, — s elhatározza, hogy képes lesz 20 perczentnél többet, jelentősen többet, sőt sokat engedni a zsidónak, csakhogy uj életet kezdhessen mihamarább.

A lovak szőrét is, szügyök állását is, lábuk formáját is, — a taligák vasalt kerekeit, a csinos kocsisokat, — kiknek ő parancsol, mint hajdan — az újra feléje fordult szerencsét, beteljesülő reményeket, — *mindent* mutat neki a miben gyönyörűsége telik, az: ki az álmokat adja.

II.

Csak nincs szerencséje Antalnak!

Az a Meyer sokat fárad a malom perének ügyében, — de mit tehet?

Ő maga egy nagy senki — mint azt igen keserű szavakkal panaszolja el néhány nap mulva Antalnak, — csak egy más pénzével üzérkedő senki. Princzipálisa van, egy veszedelmes uzsorás, ki titokban tartja a nevét. Ezé a pénz, a haszon — Meyeré csak az izzadás, a munka.

Ezenkívül van Meyer urnak vagy tíz gyermeke. Egyik borzósabb mint a másik.

E csemetéknek — naponként háromszori etetésre — legalább 30 drb. kenyér szükséges, mely mennyiséget sohasem tudja hiánynélkül kiszerezni Meyer ur.

Mit tegyen egy ilyen szegény ember az Antal perében? Befolyása, hatalma, honnan legyen ennek?

A pert pedig szereti — de a princzipálisa nem sokat ad az egész vállalatra.

Koczkáztatottnak, elnyujthatónak, sőt elveszthetőnek tartja.

Meyer ur mind jár a nyakára, mind kapacitálja, de nehéz ember nagyon, vasfejű.

Alig tud vele annyira menni, hogy egyszer ezer forintot ígér érte. De többet egy kis-pénzt sem.

Meyer ur tart attól, vajjon nem kevesli Beke Antal az ezer forintot, bárha azon meggyőződésnek ad kifejezést, hogy más ennyit sem adna érte.

Ez a terv, a lovak iránt való terv — úgy találja Meyer ur is — valami felséges! Aranyat érő. Omlani fog belőle a haszon. Maga is azt tanácsolná mindenkinek, a kinek szeret, hogy lovakat vegyen, ha pénze van és földet hordasson az épülő Dunaparthoz. Tud is véletlenül két igen derék állatot. Egy Izabella színűt s egy barnát. Jó korban, jó erőben lévőket s nevetségesen olcsókat. Tud pompás istállót s kitűnő taligákat is, elvesztegetendő hámokat, de hát nincs neki szerencséje, mert hátha Antal kevesli a perért megígért pénzt.

Megvallja Meyer ur, hogy lelkéből sajnálná, ha nem juthatnának megállapodásra, mert hát ő maga is számított arra az egypár garasra, melylyel ez ügyben tett fáradozásait fognák megjutalmazni. Szegény gyermekeiért csupán, kik tizen kérnek kenyeret!

De hát a kit üldöz a balsors, a szerencsétlenség, mit tegyen?... mit tegyen?...

Antal igazán megszereti s megsajnálja ezt a szegény Meyert. Felsőhajt:

— Szegény ember, szegény barátom, mindketten sorsüldözöttek vagyunk!

Közben Antalnak is nehezen telnek a napok.

Ez a lóvásár nagyon belévette magát a fejébe.

A közlekedési szakosztálynál kicsi a fizetés, a terü sok, a lécczeket nem veszi senki, taplót nem lehet illő mennyiségben szállítani, a hordó dongákat nem keresik, s össze-vissza csak az ezer forint *lénj*. A megígért ezer forint, melyen lovakat lehetne venni.

Ezer forint! Egy egész határ bankó, mely felszaporodhatik óriási summára, ha jól megforgatja az ember.

Ám nézzük meg a lovakat!

Meyer ur nem bolond ember s Antal sem. Plajbászt hordanak mind a ketten s tudják mit csinálnak.

Az istálló csinos, a lovak csinosak, a taligák is csinosak s olcsó minden, mint a gyufa.

Ez nem álmkép, mely elmulik, ez nem kockázatatott, kétségbeesett vállalat, ez megdönthetetlen alap, melyre építeni lehet.

Milyen örömük lenne a gyermekeknek is!

Csak úgy meglepné őket Antal a kész, beállított kincses bányával, — meg aztán segítve lenne ezen az igyekvő, szorgalmas, becsületes de szegény Meyerén is. Vehetne a nyomorult borzas gyermekeinek fésüt, — s naponkint szükséges mennyiségű kenyeret.

Antal is elhitei magával, hogy hiszen neki nem is volna szüksége többre ezer forintnál. Mit is csinálna ő többel? Hogy nem is komptálhat egy ilyen koczkáztatott vállalatért több ezer forintnál s szegényen is lenne többet kérni; hogy szerencsecsillaga csak feldehülhetne ez ezer forinttal is; hogy bizonyosan ennyivel is megfoghatná az életet s öregségére megpihenhetne a nyugalom puha párnáján...

Meggondolja sokszor, Plajbászát megforgatja sokszor, s Meyer urral suttog, fárad, alkuszik szüntelen.

Ugy látszik, *tesz* valamit titokban, rava-szul, hogy a gyermekek ne is tudják.

Egész nap lótfut; alig néz fel a hivatalba, s egy délután, — sokat nyelve és igen komolyan elé szólítja a bogárkát s a ficzkót és nagy rejtelmesen ennyit mond nekik:

— Akartok-e gyermekek egy kincses-bányát látni? Mutassak-e nektek? Jöttök-e ma velem? Olyszerű kincses bányát, melyhez mind-

nyájunknak van részünk! Készülődj bogárka, készítsd szemedet, szádat s te doktor hadd ma csendesesen meghalni azokat, kiket rossz sorsuk a te kezedre bízott...

Az uton ünnepi hangulatban van:

— Ugy tekintlek ficzkó — mondja — mintha az én családomhoz tartoznál. Némikép apád is vagyok. A tutor fél apa. Én gondoztam a jószágodat is s tégedet is. Reám hagyott apád. A mit a birtokodba befektettem, igaz, nem kamatoz még, de önérettel mondhatom, hogy majd meglátod a jövőt. Messze kiható tervek valósulására várni kell. A mit beléd fektettem: az kamatoz. Megélsz a magad erején, — tulajdonképen emberek betegségén. A mi mindegy. Nem akarnám, hogy házamnak egy örömnapjában ne legyen neked is részed, hogy ne lásd, mikép sok küzdés után, minő új kereset-forrást nyitottam meg. Tudom: öröm az neked is.... Te bogárka pedig ne kaczagj. Eltiltom a kaczagást,.... bizony isten eltiltom. Különben kénytelen volnék azt hinni, hogy nincs szived.

Kálmán sugja;

— Nincs szive, nincs.

A bogárka zümmög vissza:

— *Magának való* nincs.

A napfény vidáman tánczol a kövezeten,

a zaj igen vidám az utczákon, egy pár utra készülő fecske igen vidáman hasítja át a léget, a lóvonatu tülökje is vidáman szól, — Antal pedig úgy szeretné, ha minden nagyon ünnepies és komoly lenne.

A két gyermek egymás kezét fogva halad. Czivódnak szüntelenül.

— Magára ütök Kálmán, ha szoritja az ujjamat.

— Annyi lenne, mintha maga-magát ütné meg, borzas.

— Milyen önhitt. Ném szégyenli olyan elbizakodottnak lenni?

Antal igen nagyokat nyel. Okvetetlen valami magasztos hangulatot szeretne előidézni. Zsörtölődik.

— Kérlek gyermekek, ne illetlenkedjete az egész világ láttára. Igazán kénytelen lennék visszatérni.

Arra közreveszik Antalt, két karját két-felé lógatják s nagy vidáman sugdossák a fülébe:

- Félsz megmutatni a bányádat?
- Eldugná előlünk a kincsét?
- Meg akarsz már szökni? Megbántad?
- Az ördög bir veletek....

Csak kiérnek végre a „kincses bányába.” Alig tudják megfogni: miért veszi le Antal a

kalapját egy rozoga istálló-ajtó előtt, s miért lép be az oduba olyan fenséges magatartással.

— Lépjetek be gyermekeim. Ime nézzétek.

A bogárka csodálkozva szól:

— Ezek lovak...

Kálmán is csodálkozva:

— És pedig igen vén lovak.

Antal pedig felkapja a fejét.

— Kérlek Kálmán — mondja — ha a percz komolyságához nem bírod alkalmazni semmiskedő természetedet, úgy ne is nézd meg őket. Ezek az én lovaim. Most vettem őket, s e lovak valóban nem vének.

— Bocsánat bácsi, azt hittem másnak a lovai.

— Ha másei volnának, sem lennének vének.

— Ne haragudj na apa....

— Lássátok gyermekek ez állatot itt? Igen nagyon becsülendő. Nézzétek a szügyét, nézzétek a sörényét, a farkát....

Kálmán sugja:

— A fogait nem nézte a bácsi.

— Fogja be a száját.

... A színét úgy nevezik, hogy „Izabella szín.” Tetszik nektek? Nézzétek a másikat. Valódi havasi faj. Nagy buta fej, izmos csüllő,

széles hát. Nézd kérlek Kálmán ezt a patát, ezt a kitünően képzett patát. Nézzétek e harmadikat; még szinte csikó, (a te rossz tréfáért említem a korát Kálmán) s oly olcsó, hogy szinte kaczagás... Nézzétek gyermekeim: ez az én kincses bányám, ezek az én sok lótásfutásaimnak (melyeket előttem elhallgattam, hogy meglepetést csináljak) eredményei, ezek az én jövődöbeli nyugodalmamnak *oszlopai*. Nézzétek.

Kálmán nézi. Tapogatja az Izabellát. Nézi a szemét, a fejét s mondja úgy komolyan:

— Édes bácsi, ez az oszlop hurutban szenved.

— Miben szenved?

— Roszindulatu hurutban bácsi. Látja az álkapcza-mirigyeken ezeket a kemény, fájdalom nélküli daganatokat, látja...

— Hadd el Kálmán... Keserűen csalódom benned. A *te indulataid* rosszak... hadd el.

Antal komolyan neheztel.

— Sért engem az a kicsinylés, a melylyel szerzeményeim iránt vagy. Bánt, hogy vagy jóakaratom hiányában vagy tudatlanságodban nem bírsz az örövendve szemlélődőnek magaslátára felemelkedni. Sértesz... bántasz.

— Édes bácsi nem akartam... de hu-

rutos igazán. Gyógyítani kellene, ne hogy baja legyen.

— Ne haragudj na apa. Nem akart bántani téged. Én bizonyosan tudom. Nem olyan ember, csak léha, tudod. Látod az a puci, az az olcsó, igazán tetszik nekem. Olyan szép tekintete van.

Ugy-e na bogárka, ugy-e szép urfi az a puci. Tudod, én is belé vagyok szerelve. S hogy fognak ezek dolgozni, hogy hordják majd a földet! Hogy omlik a pénz utánuk.... meglátod csak. Te Kálmán léha vagy, — jól fejezte ki Erzsi.

— Esküszöm bácsi... a hurut nem léhaság.

— Eh, ostobaság.

Azon este kividamodnak azonban mind. Olyan derült a hangulat, hogy az üres előszoba is bizony úgy néz ki, mintha egy kitátott nagy kaczagó száj volna. A gyertya is vígan tánczol s a szunyogok is vígan kergetőznek lángja körül.

Antal végig nyul a felvetett ágyon, me-rengve nézi a padlatra festett rózsákat s bizonyosan egy képzeletben lévő plajbászszal számítja a kincses bányából kiaknázandó vagyon mennyiségét. Nagyokat nyel s valószínűleg hallja a talicskák dübörgését, a lapátok kopo-

gását s a göröngyök omlását. Igen boldogok mindnyájan.

Minden hajnalban, minden este ott dide-reg Antal a kincses bánya előtt s elhatározza minden nap, hogy még az ősszel megkezdeti a munkát az ő oszlopaival.

De csak vár, hogy teljenek az cszlopok, minthogy az egyik az Izabella színü — mint azt titokban megvallja magának — lankadt kissé, s a szemei mintha veresek, homályosak s könnyezők volnának s némikép mintha szomorú volna... Ezenkívül nagyokat prüsszent, s olykor szárazan köhög.

De hát minden lö köhög s egyáltalában nevetséges lenne elvitatni a lovaktól a köhögést.

Nem tagadhatni azonban, hogy egy pár hét alatt a kitünő patáju havasinak sincs valami nagy étvágya, sőt hogy a szeme köré kemény darabokban olyan anyag ülepszik meg, mint az enyv s azok a mirigyek... azok a ficzkó által látott mirigyek....

Napok mulnak.

Antalt bizonyos szorongás fogja el, ha kincses bányájára gondol, — pedig mindig rá gondol.

Nem vallaná be ugyan senkinek, de látja, hogy az oszlopok megvannak gyengülve. Be-

tegek, kedvetlenek. Egyáltalában nem lehet velük munkát kezdeni.

Elmulik!

Ezenkívül maga Antal is gyengének érzi magát. Tán kedélyének lehangoltsága, vagy a sok fáradtság, vagy a kor, vagy tán egy kis hülés — elég az, hogy lábai nem igen bírják. Fullad, ha sokat jár s kapuhoz, falhoz kénytelen megtámaszkodni időnként, minthogy könnyen fárad.

Elmulik!

— Az isten döntse el azokat az oszlopkat — sugja a ficzko Erzsinek — a bácsi úgy néz ki, mint egy váltott. Láza van s mégis örökké izeg-mozog mint egy lokomotiv.

— Mit kellene tenni?

— Tudom is én?

Tudja azonban Beke Antal.

Nyugodalmat kell szerezni. Bizonyosságot a felől, hogy az oszlopoknak semmi bajuk sincs s akkor jobban leszünk mind.

Fárad is ez ügyben.

Az állatorvosok tisztos karának tekintélyes részével ismeretséget köt. Birálgatja őket, melyik volna méltó az oszlopok gyógyítására. Az egyiket nem meri elhívni, mert czingár fiatal legényke, nincs tapasztalása; a másikban nincs bizodalma, mert beteges gyászvitéz, rossz-

kedvü; a harmadikhoz nem is szól, mert annak kékbe játszó veres orra van, a mi igen rossz hajlamokra enged következtetni.

Végre kap egyet, egy igen tekintélyes, derék urat, ki minden bizonynyal a tudományok élő tárháza.

E tisztos tudós ugyanis huszárregementnél szolgált, nagy robusztus ember, s olyan hangja van, mint egy tárogatónak. Az a kicsi nyelvbéli hibája, hogy csak úgy potyogtatja a szavakat, mintha sajnálná, meg azon sajátsága, hogy Antallal — bárha tudja, hogy lótulajdonossal beszél — úgy értekezik, mint egy kocsisal, nem vehető tekintetbe. Igazi tekintélyes baromorvos.

És óvatos, nem sebeskedő. Bizonyosság ez állításra azon tény, hogy bárha szép őszi nap van, egy iszonyu nagyságu keszkenőből bontakozik ki az istálló ajtóban s mielőtt belépne, bekiált az oszlopok vakarójának:

— Fráter, — kötőfék, — erős?

— Mint a vas instálom.

— Gazdád, — okos, — ember.

Majd bemegy s benyújtja hosszú pálczáját a jeles patáju havasi felé s mondja:

— Csontja, — bőre — veszett — dög.

— Veszett? meri alázatosan kérdeni Antal.

— Sovány, — hitvány.

Antal nyomott szóval bizonyozza, hogy igen sokat esznek és igen jó eledeleket. A roppant ember legyint rémes kezeivel, s a nagy keszkenő rejtekeiből egy mindenfelől üvegezett lámpás alakú nagy tokot szerez elé, melyet saját borzas fejére huz.

Kegyesen néz az üveg alól Antalra, s reszeli:

— Saját — találmány. — Ragály — ellen.

Aztán beáll az Izabella mellé s szuszog ki a tok alól:

Hm, — orra, — fogá — hm. Szőre borzas, — füle hideg, — hm, — itt, — itt, — menyköt, hm.

Ránéz Antalra. Megcsóválja rettenetes fejét s ránéz az Izabella orrára. Ismét Antal felé fordul igen gyanus tekintettel, s meggyömöszöli a jelespatáju havasinak ősz szemöldökü otromba kobakját.

Hm — mögtet, káromkodik, s sietve lép ki az udvarra. Leveszi a burkot a fejéről, megfogja Antalnak a vállát s valami kisérteties, a mélyből felfakadó szóval kérdi:

— Vette, — pénzzel? Szegény — ember.

— Tulajdonom, — nyögi Antal.

— Kutyák — birtoka. Sintérek — vagyona.

— Magam szereztem.

— Ostobán tetszett — bocsánat. Ta-

kár, — bizonyos. Szopornyicza — Kutyáknak való.

— Oh édes Uram, tévedés forog fenn.

Az oszlopok helyreállítója megereszti hangját:

— Tisztelet, — tudománynak. Tévedés? Kaczagás. Ez veszedelem, — ragály. Bunkót, — követelek.

— Bunkót, oh édes Uram mire? Ugy érzi Antal, mintha az ő szegény fejére vágtak volna.

— Leütni. Elásni, — megsemmisíteni.

— Ezt itt, az Izabellát? Ezt? ezt?

— Azt, — mind. Kutyáknak.

— S ezt a havasít? ez igen erős, biztos járasu, győzöst?

— Hatóság, — közrendészet, — kutyáknak, — igazság.

— S azt a puczit, melyiket a leányom is szeret? Azt a kedves tekintetüt?

— Kisasszony, — fakanál. — Ló, — bunkót, — méltány követeli....

— Édes Uram.... édes Uram.... Antal igen szánandóan tördeli sovány kezeit. A lábai alig birják.

— Bocsánat, — szomoruság, — tudomány, — közrendészet.

— Istenem, én édes Istenem.... lebunkózni!

— Uraság, — betegség. — Ki segít? —
Hol lakik?

Mert szegény Beke Antal ott az ő jövő-
dőbeli nyugodalmának erős oszlopai mellett le-
rogyott mint egy gyökerevesztett fűszál.

Könyörületos népek dörzsölik fel s segítik
házáig s vezetik fel a számlálhatatlan sok lép-
csőfokon a kicsi szobába.

Ott megered Antalnak a könnye. Ráborúl
leányának vállára s nyögi:

— Bogárkám, bogárkám, édes bogárkám.
Kálmán is megjelen.

— Látod, neked volt igazad Üldöz
engem a sors. Minden reménységem, minden kilá-
tásom, szerencsém, minden oda . . . minden oda.

— Bácsi, maga részkét. Felizgatja magát.
Feküdjék le.

Oh te édes apa, a világ minden karója,
dongája nem érdemli meg, hogy így pusztítsd
magad. Hiszen ott van a kincses bányád. Mi
lelt ismét?

— Összeomlott, lebunkózták. Le, egytől-
egyig. Azt a sárgát, azt az erőst, s a melyiket
te is szeretsz bogárka, azt a cseppet, az olcsót.
Csak azt kértem, hogy hagyják meg. Nem
Üsd . . . öld Beke Antalt . . . Kinozd, marczan-
gold a husát, az agyvelejét, ennek a hitványnak,
ennek a rongynak. Tépd, tépd.

Kigyúl az arcza, ajaka reszket, s egész erővel löki el magától a két gyermeket. Azt hiszik, megőrült.

Aztán lerogy a megvetett ágyra és sir, zokog, mint a gyermek.

— Fektessetek le. Oda az erőm. Ugy érzem, hogy végem van. Nem birom, tudjátok, a küzdést. Igen sok egy embernek, igen sok nekem...

Fejét nyugtalanul kapkodja s nyel szaporán.

Milyen gyengeség fog el. Ügyeljetek rám, ne hagyjatok. Bogárka, add a kezedet, te is Kálmán, ne nézzetek egymásra. Reám nézzetek.... Izzadt a kezem úgy-e? Ne bánjátok.... Szorítsd az ujjamat gyermek.... Hátra esik a fejem.... Ne engedjétek.... Azt a puczit is, a melyiket a bogárka szeret.... Ne álmadozzatok, ne lessétek egymás tekintetét. Gyermekdolog.... Álom..., a havasit is....

S erőt vesz rajta a láz.

... A szekerek az utcán úgy dörögnek tova, nyüzsgés, zaj, emberszó úgy hallszik, a gyertya csak olyan vígan lobog, mintha semmi rendkívüli nem történnék a kicsi szobában.

Hiszen nincs is semmi rendkívüli dolog! Kálmán tudja.

— Hülés az egész, édes, meg tulizgatottság. Láz, édes, elmulik. Csak maga legyen csendesen, édes....

— Oh azt hiszi-e?

Olyan hosszú az éjszaka, s olyan rettenetes.

A beteg fel-felszól néha. S tán ha hallgat, a csendesség még ijesztőbb. Olyan szorongás fogja el az ember lelkét a némaságban.

— Vízet adjatok — kiáltja — vizet. Ne álmadozzatok, hiszen gyermekek vagytok. Tegnap az ölemben volt mind a kettő, — s ma? Ki hordoz titeket *holnap* az ölében? A puczit . . . csak a puczit ne. Ne üsd a fejét, ne ki-nozd. Nem sajnálsz? Ha tudnád, hogy szereti a bogárka a tekintetért. . . .

Néha felnéz. Tele komolysággal a szeme, a mint végig hordozza a két gyermekén. Suttogja:

— Plajbászt használjatok . . . Plajbászt minden körülmények között. . . Te Kálmán — a hámok megmaradnak, meg három taliga. El kell adni. Az ára egy tőke, a mivel kezdhetünk valamit. . . . Egy kertet szerzünk, s egy malmot bele. . . . a Búgó hajtja. . . . Zrrrr. . . . Vasat tegyetek a malomkő közé vagy kovát. . . . Öröli azt is. . . . Fel a zsilippel. . . . A kezeteiket ide. . . . a kezeteiket. . . .

Megvirrad.

Az emberek jönnek-mennek, kiki a maga dolga után, nem ügyelve a máséra; — a nap beragyog az ablakon, olyan arczczal, milyennel tegnap ragyogott.

A beteg elbágyadtan a küzdelemtől, (melyet hitvány, fáradságtól megviselt életéért vivott) fekszik ott, kipirulva. Homloka izzadt, haja összekuszált, karjai szétterjesztve.

Erzsi suttog:

— Mi lesz belőlünk?

— Csendesen. Erzsi.

— Jobban lesz-e?

— Csendesen, édes.

Délfelé felemeli Antal még egyszer a fejét. Még ismerni látszik az ő gyermekeit.

Fulladozva beszél:

— A kezeteket adjátok. Mind a ketten ebbe az én egy kezembe.... Reád bízom Kálmán ezt a hitvány kicsi bogárkát. Számon kérem tőled.... Jól gondozd....

Aztán elborul a tekintete ismét, s felkiált:

— Ne bántsod a puczit, ne bántsod, ne üsd

... A taligák árából kertet, s belé a Búgót.... Istenem.... édes Istenem....

Mikor kinn megkonganak a harangokat, ijedten néz szét:

— Víz adjátok.... vizet.... ne álmodzatok. Ficzkó, becsületed legyen.... s nagyra nyílt szemmel néz be a légbé, s nagyra nyílt szájjal kapkod a levegő után, s hátra ejti a fejét s karjait az ágy fájára.

— Kálmán átöleli a gyermek nyakát, s mondja:

-- Vége van....

— Oh senkim.... senkim sincs a világon....

— Senkije, Erzsi....?

A nagy kastély is, meg a nyulánk kicsi levelű nyírfák is arra a kis kerek asztalra vetették az árnyékukat, mely alatt a Tar Dezső felesége ült. A virágos-ágyasokból a dundi violák, a nagyszájú oroszlánszáj és a bársonypuha piros „égő szerelem“ mind arra néztek szemeikkel. Ha megbólintotta kecsesen a fejét a magyal-bokor, vagy udvarias ívben hajlott meg a fiatal jegenye — arra hajoltak. Madár ha énekelt, a futó Szamos vize ha locsogott, vidám tücsök ha cirpelt — érte volt minden hang.

Tar Dezső is ott pihent egy bokor alatt és a felesége felé nézett, és megesküdt volna, hogy ő érette történik minden. Érte a virágnylás, érte vigság, öröm, hiszen maga a tavasz az

az aszony. — Egy félesztendeje már annak, hogy ismeri s alig négy holnapja, hogy így szólíthatja: „édes feleségem“ — de nem is nézett ez idő alatt egyébre.

A Tar familiának öröklött ősi természete, hogy mindent csak félig csinál meg. — A szökefalvi kastély egyik szeglettornya bevégzetlen, a ház baloldalán elkészítetlen ablak és ajtóüvegek feketéllnek; — a szobák fényes butorai közé mindig téved egy-egy festetlen faszék vagy egy romlott lábu asztal; a drága kocsi-nak lehetetlen hogy ne legyen valamelyik része istránggal összekötözött, s maga Tar Dezső sincs készen egészen soha. Soha sem egészen szomorú s egészen vignak sem látta senki. Lehetetlen, hogy völegény korában is ne hiányzott volna a kabátjáról legalább egy gomb. Ez öröklött családi természet folytán Tar Dezső soha sem mondja; „ez így van jól“, hanem mindig azt; hogy: „ezt így vélném jónak.“ „Vetnénk össze — véleményezte — a magunk felfogását a más tudásával. Így lehet tán igazság belőle...“

Hanem egy dologban szakított Tar Dezső a családi hagyományokkal, abban, hogy egészen csodálja a feleségét, minthogy — úgy véleményezi — lehetetlen egyebet cselekednie.

Egy ideig onnan a bokor mellől csodálja, majd kidugja kissé borzas fejét, hogy jobban

lássá s olyan tekintetet vet rá, melynek ragyogásába irva van: „az az aszony az enyém.“ Aztán bizonytalan hangon megszólal:

„Anna, mintha maga sóhajtott volna. . .“

Kissé izgatott hang felel vissza:

„Ugyan miért ijesztget az istenért? miért bujkál a bokor megett, miért nem jön mellém. hogy ne legyek egyedül?“

„Anna! mintha összerezett volna mikor megszólítottam. Tán sohajtott.“

„Nem! Ásitottam.“

„Azt vélhetném Anna, hogy magának búja van.“

„Ugyan mi lenne?“

„Ingerülten beszél. Megbántottam? ne haragudjék. Ide ülök maga mellé s olvasunk együtt. Megengedi?“

„Nem Dezső, ha itt van, beszélni szeretek nákb. Látja, elfeledek beszélni. . . egy holnapja vagyunk itt magunkra. . . Csakhogy ne üljön ide a padra, mert letörik ez a rossz lába. Üljön szembe.“

Mosolygott — ragyogó két szeme, bal arcán egy gödröcske, piczi kis orra mind mosolyogtak és mosolyogtak — úgy látta Dezső — a kert, az aljban elterülő rét és a pompás sötétzöld erdő a hegyoldalon. Mosolygott, de úgy tett, mintha elrejtteni akarná s félre fordult,

Egy tő boglár volt a háta megett, abból szakított egy rózsaszín kis virágot s himbálta a kezében.

„Hát semmit sem szól?”

„Mesét szeretnék mondani magának, mert olyan mint egy gyermek. Igazán Anna, egészen gyermekarcza van, csak hogy mintha fedeznék fel benne valami szomorút.“

„Ugy? Felfedez valamit? Nézze, én is fedezek fel a nyakkendőjén egy rücsköt. Nyujtsa ide, hogy igazítsam meg.“

Áthajolt az asztalon s babrált a nyakkendőn. Szemhéját összefogta egy pillanatra s apró fogait láttatta... Csend volt, csak a Szamos csobogása hallszott, mely a kerten átszaladt, meg a Dezső sebes lélegzése. Inkább lehellte, semhogy mondta:

„Milyen szép vagy édes feleségem... Milyen boldog vagyok itt veled egyedül... Milyen kurta s gyöngyörű volna így akármekkora élet...“

„Az istenért Dezső — ideges gyorsasággal kapta vissza Anna a kezét s úgy összehúzódott ültében mintha megvolna ijedve, vagy fáznék — az istenért, csak nem akarja, hogy *itt* vénüljünk meg...“

„Anna...“

„De igazán én gyűlölöm ezt a némaságot,

ez az egyedül valóság halálom lesz. Én nem tudom kiállani, már egy holnapja kinlódok — én igazán... én.“

„Hát *én* Anna? Azt hittem, azt reményltem...“

„Mit hitt?... — nyakát behuzta válla közé, úgy hogy csak egy csepp csodaszép gombolyagnak látszott s prünyögte: Hát jól mulat maga itt, mondja igazán? Nem, ne mondja. Megtiltom. Valami szépet mondana, de az nem volna igaz... Nem igaz, nem.“ s tiltó mozdulattal intett a rózsaszín kis boglárával. Aztán gyorsan tette utána: „Ügyeljen, a szolgál jön. Vegye ezt a virágot s mosolyogjon neki — tudom úgy is örvend. No de mosolyogjon — hiszen magának adom. Azt hinné a szolgál a képeről, hogy valami kellemetlent mondtam.

Dezső rá nézett. Oda sugta „édes feleségem,“ s azzal a szolgál felé fordult.

„Oh igaz — mondta rá ütve a homlokára — majd elfeledtem mondani valamit magának. Be akartam jelenteni, hogy vendégünk érkezik... A szeglet szobát takorítsátok ki neki, Pál. Indulj. Várj... Egy régi tanuló társam, kit sok esztendő óta nem láttam. Egy szegény ördög, a ki sokat tud, de tönkrement ember... Nyiss ablakot Péter, s ágyat vigyetek be... Igen szép jövője volt, de valami reménytelen szerelem,

vagy nem is tudom én mi összetörte... Na mit vársz Péter?... Egyszer bor között gagyogott valamit egy leányról meg a szivéről, mert erősen iszik. Most azt írja, hogy megcsendesedett. Pap akarna lenni itt Szökefalván s én is akar-nám. Régi barátom s szeretem igazán... Ide jön hozzánk, s mi megválasztatjuk... ugy-e Anna?

„Ilyen vendégünk jön? Azt hittem valaki más. Adja vissza a bogláromot; nem adtam komolyan.“

„Anna... Ne haragudjék... igen szerencsétlen ember. Nem is tudom — folytatta habozva, s engesztelő hangon — nem is tudom, eljön-e ma, mert afféle kőszá fráter, a kinek a fészket senki sem ismeri. Nem tud az egy helyben maradni, s itt sem marad, meglássa. Örökké jár, barangol... de igazi tudós, s nagyon jó barátok voltunk.. Aztán nagyon szerencsétlen.“

„Szerencsétlen?“ kérdezte halkán Anna.

„Az. Bari Pálnak hívják. Na, ugyé ismeri. Látom az arczából, hogy ismeri. Igen vig s nagyreményü fiatal ember volt, mikor maga ismerhette, s mig Vásárhelyt tanult. Ugy-e szívesen fogja látni?“

„Tanítóm volt egy ideig...“

„No látja, az jön — ha jön — Bari Pál. Nem

tudja, hogy megházasodtam, s nagyon meglesz ijedve, mert fél az asszonyoktól.“

Anna álmadozva mondta :

„Még félig gyermek voltam, mikor tanítóm volt.“

„Maga most is az...“

„Négy éve mult el. Magos, nyulánk, szőke fiatal ember volt, de igen félénk.“

„Oh dehogy, hiszen nagy verekedő volt a collegiumban.“

„Alig mert szólni, mert mindjárt felpirult az arca. Mi „apácának“ neveztek egymás között.“

„A legnagyobb kórhely lett belőle. Ritkán látni ép ruhában, s bizonyosan rossz pap lesz belőle, de hát segítenünk kell... Itt megélhetne, csakhogy ő sehol sem ül egy nappal tovább — ha csak meg nem változott. Afféle peregrinus fajta.“

„Szegény Bari Pál.“

„Milyen jó szive van magának édes piczus-kám, milyen igazán szeretem érte. Hiszen maga egészen meg van hatva. Megengedi, hogy megcsókoljam a kezét?“

Anna egy cseppet összerázkódott, aztán mosolygott s oda nyujtotta az ajakát az urának.

A kastély kertjével szemben a gyors futásu Szamost, a termő völgynyilást, a hegyoldal

bükkerdőit, s az ormot, hol az ős Székelyvár hever romban, már a lemenő nap aranyos sugára szötte be, mikor Bari Pál megérkezett. A falu elején egy csoport pofókos arczu inges gyerek játszott, s Pál leszállt a szekeréről tudakozni a Tar Dezső háza felől. Fel sem ült többet, hanem gyalog ment végig a falun, mert annyi kérdeznivalójuk volt az apróságoknak!

„Maga ki?“ kérdezte az egyik, „miért megy oda?“ gyügyögte a másik, „honnan jön?“ kiáltotta a harmadik s egy dundi szőke, ki csak alig tapogott s olyan nyelven beszélt, melyet csak az angyalok értenek, megfogta a kabátja csücskét. Egy lompos komondor is csatlakozott a menethez, mely a kastély kertjének kapujáig vezette Bari Pált. Ott az út végében, a bokrok mellett megálltak bámulva, egyik sem merészkedett beljebb jönni, csak a kicsi szőzke tapogott tovább, s pipegett csepp ajakával valamit. Pál lehajolt hozzá, s megsimogatta pehelyházát. A napsugár oda nézett a csoportra s bearan-yozta a magos férfi hosszukás arczát, s nagy nyílt homlokát, sőt azt a szomorú komolyságot is, mely minden vonásán ült.

„Hogy hívnak?“ kérdezte az apróságot.

Mind feleltek egyszerre: „Árva Erzsinek hívják“ a csepp is motyogott „Edi, Edi“ s nagy kerekre nyitott szemmel nézett a kérdezőre.

Tar Dezső sietve jött végig az uton. A gyermekek szaporán suhantak ki a kertajtón az ur láttára, míg Pál elébe ment.

„Igazi öröm — mondta szapora szóval Dezső, s keményen megrázta a kezét — hogy látlak Pali. Nem is reményltem, hogy ilyen jó színben vagy. Ölelj meg nő — az isten hozott.“

„Köszönöm öreg. A színem jóságát a köntösömre érted. Rongyosabbnak hittél *kivülről*. Oda *benn* — a lelkemben — még megvan a szakadás, de reparálgatom, s a te szereteted, melylyel fogadsz, összeforrasztja egyszerre.“

„No dehogy — dehogy — mindenki szeret téged, hiszen az apróságok is, úgy láttam, beléd bolondultak, a míg végig jöttél a falun Szeretnék a nyakadba ugrani, úgy örvendek, hogy itt vagy. Egyszerre eszembe jut a mi régi jó időnk. De jó, hogy itt vagy, s itt kezded az életet; — megyünk aztán tovább előre Pali, a hogy illik . . .“

„Csendet öreg. Rest vagyok én már arra, hogy hiuságaim legyenek. Itt maradok nálatok Szőkefalván, ha kellek s ez a föld sem lesz nehezebb mint akármelyik más.“

„Rest? te rest, — kaczagá. — No hiszen, majd ad neked a feleségem, ha meghallja.“

„A feleséged? Olyan is van neked öreg?“

„Van ám de milyen. Itt van ni, Szoritsatok

kezet s szeressétek egymást értem. Anna már ismer téged, mert tanítója voltál. Beszéltünk sokat felőled.“

Csendes lépésben értek az asztalkáig, s Dezső rámutatott a feleségére. Bari Pál fölvetette a szemét s ijedten lépett hátra.

„A feleséged?“ — dadogta kérdőleg és azt sem tudva, mit tesz, végig vágott a homlokán a kezével úgy, hogy kalapja messze gurult el.

Tar Dezső mosolygott: „No tudom Pali, tudom, félsz az asszonyoktól, nem szereted őket, hanem a feleségem kivétel legyen ám. Ő mindenben kivétel...“

„Kezet adjatok egymásnak — folytatta szeleskedve — mert megharagszom. Így ni“ s maga tette a Bari Pál remegő kezébe a felesége kezét. Aztán kecsesen meghajtotta magát, ravasz képet váltott, s azt mondta: „Most itt hagylak Pali — s elhelyezem a holmidat. Mulass, míg visszajövök.“ Mentében pedig vidámon dűnnyögte: „Magukra hagyom.... Majd megszelidíti Anna....“

Bari Pál nyughatatlan arczczal tekintett a távozó után. Azt akarta kiáltani. „Ne hagyj itt, ne helyezz el, úgy sem maradok egy gondolatnyiig sem ezen a helyen“, hanem nem tudott volna beszélni. Ugy látszott nem is hall jól, mert alig értette, mikor arra kérték, hogy

üljön le. Erre-arra nézett, mintha segítséget várna valahonnan. Szép szemei voltak; bátor-talan tekintetükön át valami mély szomorúság nézett ki.

Anna ugy találta, hogy az arca is sokkal érdekesebb lett, mióta nem látta, s hogy keskeny — a felindulástól remegő — ajkai fel-tünően sajátságosak. Szemein a homály, magas homlokán az árny mind olyan megvesztegetők a résztvevő női szívre. „Miért szenved?” — szaladt át lelkén a kérdés. Felnézett a magas férfiúra Anna, szólni akart s aztán ismét le-sütötte a fejét. Nem tudta hogyan kezdje. „Vala-mikor szeretett ez az ember — rezgett át rajta a gondolat — igazán, reménytelenül... Vagy csalódott tán? Sirt, bujdosolt s most elrejtőzni jött a világtól, melyet megutált...”

Volt valami az Anna hangjában abból, a hogy kárvallott gyermekhez beszélünk, kit vi-gasztalni akarunk bajában — féltréfás, félbiz-tató — mikor szólni kezdett.

„Hogy jutott az eszébe Szőkefalva — kér-dezte — annyi hely között, a mennyi a világon van. Érezte ugy-e, hogy egy régi tanítványát fogja itt találni, a ki unatkozik... s a ki örvend a barátoknak... Mert maga nem fog kelleni a falusiaknak. Magának sem nagy csizmája, sem kék nyakravalója, sem kávészin kabátja nincs

— a mi itt mind kell egy jó papnak. Nincs nagy ökle a mitől félni lehessen, a mi szintén kell.... félni? — mosolygott Anna és ránézett Bari Pálra — hiszen maga is mástól fél, tőlünk is örökké félt, emlékezik? Ha haszontalankodtunk s olyankor szólítottuk meg, mikor elgondolkozott, hogy összerázkódott — emlékezik-e? Tőlem félt kivált — no csak vallja be. Mit tesz majd maga, ha egy falusi tenyerestalpas asszony magára kiált. De igazán, hogy jutott eszébe Szőkefalva?“

Bari Pál lesütötte a szemét s halkán felelt:

„Olyan darab föld ez is a melyik megbir....“ magában pedig utána tette „...futnom kell innen....“ minél gyorsabban, még ez éjjel.“

Anna is kissé vontatottan beszélt; nehezen kapta a szókat, de azért minden, a mit mondott oly hizelgő és kedves volt, mint ő maga. Piczi újjaival megfenyegette Bari Pált s bizonyos durczássággal mondta:

„Miért beszél olyan szomorú dolgokat? Nálunk el van tiltva a bánatos hang, még a sohajtás is. Itt én vagyok a parancsoló, én Tar Anna s engedelmességet kívánok urtól, tudóstól. A ki jó; kap egy kegyelmes mosolyt, meg ezt ni. . . ezt a kicsi rózsaszínű boglárt;

— a ki rossz? . . . Nézze, szereti-e a virágot? Szépnek találja-e ezt a csepp boglárt, ezeket a finom átlátszó leveleket, melyek egymásra borulnak? . . .

Átnyujtotta kezét az asztalon — gömbölyü karján felcsúszott a köntös úja — mutatta a virágot és Pálra nézett apró szép szemével. Kellett a tekintetében valami elviselhetetlennek lenni, mert Pál ideges gyorsasággal fordította el a fejét, s nézett le a kavicsos útra.

Anna mosolygott és beszélt tovább. Kérdezte: Hol járt? mit tett? mi a reménysége? Sorba vette a közös ismerősöket. — Az egyik férjhez ment, két aranyhaju gyermeke van; a más újján viseli a jegygyűrűt, s a gyűrűnek párját a temetőkert nehéz földje takarja; a harmadik, a rátartós, pártában sinylik; valóban a negyedik.

Tar Dezső ott, a bokor mellett megbúva hallgatta, a mit Anna beszélt, ravaszul mosolygott s átpillantva a levelek között a nyilásokon mondta: „Oh kiveri a Pali fejéből a bánatot. Mindenkit megbabonáz Anna. Ha mellette lett volna örökké ennek a szerencsétlen embernek, fogadom, mást faragott volna belőle. . .“

A mint aztán az est ráborult a kertre s

túl a vizen, a falu házikói előtt emberszótól élénkült meg az utca; hogy az első fényes csillag kiragyogott a déli égbolton, s illatos ágyán a fűszál, szárán a bokor levele — bizonyosan arra figyelve, hogy mi történik körülöttük — pihenni simulnak meg, Tar Dezső már megvult elégedve a vendégével, minthogy: „legalább *beszél* s a ki beszél — véleményezte — az tán nem gondol már mindig a saját bajával.“

Óvatosan elébujt a bokor mögül, kezeit dörzsölte s olyan jó indulatu mosoly ült az arcán, hogy egészen megszépült belé.

„Sokáig hagytalak magatokra — akadozta szeretetreméltó ravaszkodással — de nem haragszol, ugy-e Pali? Összeszoktatok, reménylem... s ugy fogunk élni, mint hárman egy-egyek, azt vélném...“

Az erdő túl a völgyön olyan volt mint egy roppant fekete fal, mely elzárja ezt a világot a másától; a viz zakatolt földieknek értelmetlen nyelven, s valami olyat érzett Bari Pál, mintha ő is nem e világból való hangoikat hallana. Mióta egyszer — már néhány éve annak, de ugy hallja, mintha most is zúgna végig a csendességen — azt mondta neki egy haragos parancsoló hang: „a tanító ur tekintete nekem nem tetszik; ugy látom, mintha

igen melegen tekintgetne a leányomra ; tudja-e az ur, ki vagyok én ? tudja-e az ur, ki Anna ? számot vetett-e az ur magával ? “ . . . azóta alig hallott asszonyhangot Bari Pál, csak korhely pajtások kurjongatását s pohárcsen-gést. Ezt a hangot csak az álmában.

Sétáltak hárman. Anna kérdezte :

„Miért tűnt el *akkor*, tudja mikor tanitóm volt ? Egy reggel csak vártuk, s nem jött. Azt mondták, hogy a városból is elutazott.

Tar Dezső felelt Pál helyett :

„Az ördög tudta neki valaha a szándé-kát, s a gondolatját. Ugy vélném, afféle peregrinus fajta volt Pál, a ki nem bír egy helyben maradni — vagy azután lett olyan, nem tudhatom. Bizonyosan valami belonság ugy-e Pál ? “

„Az . . . az . . . “

„Oh milyen boldog — mondta Anna, a mint tipegett a virágágymások szélén, megcsip-kegde egy-egy levélkét — milyen boldog a ki ura saját sorsának. Irigylem a férfit s a tün-dért. Az lehet mind a kettő, a mi akar.“ Aztán gyorsan fordult Pál felé, szemébe nézett és félmosolylyal kérdezte : „de ugy-e, innen nem fog eltűnni egyszerre ? “

Pál megállott egy helyben. Fejét lesütötte — nem bírta el ezt a tekintetet — s inkább lehellte, semmint felelte :

„Nem... én nem.“

Dezső hihetlenül csóválta a fejét s tréfálva mondta: „Ugy vélem! ember tervez, isten végez...“ Anna mosolygott s a hold fényénél, mely ráesett arczára, olyan szép volt, mintha nem is lenne egyéb mint egy boldog mosoly incarnacziója. A rózsaszínű kis boglárt lóbálta le s fel ajaka előtt, s aztán kiejtette a kezéből.

Egyszerre látta meg mind a két férfi. Dezső utána nyult.

„Elejtette piczus a virágját...“

„Köszönöm.“

Szórakozottan ment tovább. Keveset beszélt s olykor rácsapott piczi kezével az ut mellett pihenő bokrokra. Összehúzta nyakán a lenge ruhát, megborzongott s azt mondta: „fázom.“

Szaporán futott előre. A lépcsőn megállt, előre küldte Dezsőt, hogy világot gyújtson, ránézett Bari Pálra, sugva mondta: „Jó éjszakát“ s azzal eltűnt a nagy faragott nehéz ajtó mögött.

A boglár oda hullott le a kezéből a fehér kölépcsőre.

Bari Pál mohón kapott utána és elrejtette.

II.

„...Már akkor nem volt mit tennem.

Apraja, nagyja körülvette a két hitvány gyermeket. Az egyik apróság, az Árva Eszti jó ismerősöm. Három nap óta szeretjük egymást. Ő vezetett be ide a kertbe, mikor megérkeztem. Akkora picziny baba csak mint egy virágbimbó; alig tud motyogni. A nénye sovány beteges arczu leányka, s mert a tavasz óta árvák, hát szerre élnek a faluban ma az egyiknél, holnap a másiknál. A nagyobbiknak a bűnét ezelőtt néhány hónappal vették észre. „Az a bűne — azt mondták — hogy olyan szeme van a melyik a követ is megigézi.“ Valami tehén szédült le egyszer a lábáról, mert az Árva Klári — úgy hívják a nagyobbikat — megnézte, s a mennyi gyermek csak játszani áll vele, az mind beteg lesz az igézettől. Azt hiszem, megunták tartani s azért találták ilyen veszedelmesnek a szemét.“

„Szegény gyermek.“

„Azt vélném Pali, hogy te búsitód a feleségemet ok nélkül.“

A kert végében napszámosok dolgoztak vigan trécselve s nem ügyelve senki bajára; szekerek zörögtek a falu poros utján, majorság karicsált, — a fák ágai között szél szaladt végig, megbolygatva a gazdag komló-indákat, melyek lomhán dőltek itt-ott a bokrokra; — az égen gomolyogtak a fellegek s fekete felhő-

tömegek omlottak egymás hátán át Szőkefalva felé. Ember, állat, szél, felhő ment a maga útján; — arra a kis csoportra ott a hársak árnyában — a beszédet mondó papra, a keserű arczzal hallgató Tar Dezsőre s a mosolygó kis asszonyra — még az sem ügyelt, a ki intézi a világ sorját.

„...Ma aztán a bíró fiacskájának esett baja. Együtt játsztak a gyermekek s ez beteg lett. Mindenki azt mondta, hogy Árva Klári igézte meg. A bíróné lármázott s a házakból kigyültek az emberek. Egy pár izmos suhancz ott vihogott egy csapatban, a férfiak kicsinyelve nézték az egész dolgot, az asszonyféle lármázott szörnyen s körülvette a két gyermeket. „Ki kell kergetni őket a faluból“ — kiáltottak. „Ki ezt a két istenveszedelmét, ne tartson a falu kész bajt a nyakán.“...„Megmondtuk, megmondtuk“ sikoltották mások. Mindenkinek eszébe jutott a nyomoruság, a mit reá hozott a Klárika szeme. Egyiknek a tyúkjá hullt el egyszer, a másnak a bornya lett rossz, a harmadik maga érzett nagy álmoságot. Mind a Klári szeme okozta. Valamelyik könnyőreletesebb ellene szólt, hogy kidobnák a két árvát, mert „elvesznek magukra.“ Mindenki rárivallt „Ne féltsd, nem fagynak meg.“ „Ne bánd, más is nőtt ugy fel, s nem vezett el.“

„Bár elvesznének.“ Mikor én mentem arra, vissza akartak tartani. „Most sora van éppen Klárinak — mondták — most kész betegség a tekintete.“ Magyarázták nekem, hogy el kell a falu javáért üzni őket. A kicsi Erzsi ijedten lapult meg a rikoltozó tömeg közepén gyenge nénje mellett. Bizonyosan nem tudta, miről beszélnek, de érezte, hogy félnie kell, és mikor meglátott, felém terjesztette a kezét. . . . Aztán én elhoztam őket ide magammal. Ugye megengedik, hogy most itt legyenek. Majd gondozni fogom őket, de most nem hagyhattam el a nekizúdult tömeg között. Ugy sincs senkim.“

„Milyen jót tett, milyen jó maga.“

Anna oda nyujtotta a kicsi kezét. — Pál a szemébe nézett s megérintette a rózsaszín ujjhegyeket.

Tar Dezső kissé roszkedvűnek látszott; elfordította a fejét s lassu vontatott hangon mondta :

„Igen, de — ugy vélném — magadra zúditod ily tettek által a falut. Sejttem, hogy rossz néven veszik, a mit tettél ellenük, ezért a Zsuzsi, vagy Trézsi vagy hogy is hívják nevü gyerekért. . . .“

„Azt is vélnéd Dezső, hogy rosszul tettem?“

„Mintha bizonyosan nem javítottál volna,

ugy gondolnám... És miért, kérlek, és mind-
ezt miért? A politika barátom...“

Anna szemrehányólag nézett az urára s
gyorsan vágott közbe:

„Van magának lelke?“

Dezső felemelkedett a helyéről, a fejét
lesütötte. Lassan mondta: „Ez a véleményem.“
Aztán úgy tett, mintha meglátott volna a kert
széles útja végén valamit s szaporán indult
arra. Zavarral szólt: „Mindjárt jövök“, s a
fasor közé tűnt.

Anna nem is látszott észrevenni. Ugy
nézett, mintha igézet alatt állana ő is, olyan
tétetegül. Halk szóval, inkább a fűszálakhoz
beszélve, mondta:

„Van már hát, a kit szeretessen. Két
gyermek.“

„Két gyermek...“

Hallgattak. Így hallgat a mező is, mikor
vár valamit, csendes estét, vagy a borult ég
fellegeket hasogató villámain.

„Milyen boldog az a kit szeretnek —
mondta Anna halkán — erős, igazi szeretettel,
a melyben sem hiuság, sem érdek nincs. Milyen
büszke lehet és milyen bátor.“

„A szerelem a legnagyobb boldogság.“

Egyik sem nézett a másikra. Anna úgy
szólt, mintha csak magának beszélne:

...„Egy egész erős férfiszív birtoka, a melyet úgy be lehet tölteni, hogy oda járjon engedelmet kérni az agy is minden gondolatért, s a melyben úgy meglehet bizni, mintha csak a magunk szive volna. A melyeknek a birtokáért küzdeni kell és érdemes küzdeni, de a ki bírja, mindent bír. Milyen boldogság...“

Pál sóváran nézett a kipirult arcra. Egész lelke benne volt a tekintetében. A hangja rezgett, s tán azt sem tudta mit mond, mikor kérdeve, kérve akadozta:

„És nem találta meg a szive a párját?“

Anna feltekintett. Úgy nézett ki, mintha álomból ébredne meg. Szinte nyersen mondta:

„Kérdezett valamit?“

Pál végig simította a homlokát. Az utra tekintett, melyen Tar Dezső ment végig, s a melyre rádőlt a bokrok lombja a mint sebes tánczczal szalad el felette a szél.

„Milyen boldog — sugta — az én két árva leánykám.“

„Miért boldog?“

„Mert rájuk gondol és sajnálja őket.“

„Mindenkít, a ki szenved.“

„A szerelem a legnagyobb szenvedés...“

Anna lesütötte a szemét és nem tudni miért, de elpirult.

Pál áthajolt az asztalon és úgy beszélt.

„Három nap óta rejtek magamnál valamit. Elvesztette Anna és én találtam meg. Gondolná-e mi az? Nézze, már hervad is. Ez a cseppboglár az egész. A levelei már összehúzódtak — visszaveszi-e? Itt örzöm magamnál s félve kérdem: nem hagyja-e nekem?... Nem merem hinni, hogy adta. Visszaveszi-e?“

Ott hevert az asztalon a hervadt rózsaszin csepp. Anna utána nyult s keze oda tévedt a Pál remegő kezébe. Ott hagyta.

Álmadozva hallgatta a behizelgő hangot, mely mintha egy elkezdett mondatot folytatott volna, mondta:

„... De megmérhetetlen boldogság is.

Nagy esőcsepp koppant az asztalra. Az ég beborult s Tar Dezső sietve tért vissza az uton.

Anna izgatottan szökött fel ültéből. Nem nézett senkire, hanem gyors léptekkel szaladt a ház felé. Kezével intett hátra s szinte kéréleg mondta:

„Ne kövessenek... Majd találkozzunk este.. Egyedül akarok lenni.“

„Bántja valami Annát — véleményezte Dezső — Ilyen két nap óta, alig szól... én nem tudom miért.“

Aztán legyintett a kezével, belékapaszkodott Pál karjába s vitte magával be a saját szobájába.

A nyitott ablak előtt kispénzü akác in-
gott a szélben. Pál odadölt az ablak párká-
nyára és követte tekintetével a himbáló ága-
kat. A borult eget a szemben fekvő hegyek
csucsával, mintha egy darab roppant fátyol
kötötte volna össze. Az eső sűrűn kezdett om-
lani, s jól hallszott az erdő suhogása, mely-
nek csendjét felverte a zápor.

A nagy szobát belepte a homály. A régi
könyves polcz, az ősi képek, a magashátu ka-
rosszék annyi sötét árnyak látszott. Tar
Dezső ott pihent az asztal mellett s fejét a
képébe hajtotta. Néha sóhajtott.

„Azt hiszed — szolt egyszerre csendes
hangon — hogy boldog vagyok-e én? Igaz,
nem is voltam egészen boldog soha. Azt hiszed
van-e csak nyugodalmam. Semmim sincs öreg,
semmim“.

Bari Pál csodálkozva nézett vissza az
ablaktól.

„Miért nézel olyan hitetlenül reám? Sem-
mim sincs, öreg. Örökké félek, hogy elvesztem,
a mivel bírok. Te tudod, mire gondolok. An-
nára gondolok. Én *tudom, én*, hogy gyenge
vagyok megtartani a mit nekem ad a sors.
Mindig gyenge voltam. Igen jó voltam, igen jó
vagyok. Én nem bántok senkit, engem mindenki
bánt. Hiszen te tudod. Én nem sértek meg

soha senkit. Miért üldöz engem az egész világ?”

Bari Pál elfordult a beszélőtől. A szél becsapta az esőcseppeket az ablakon. A víz hozzáverődött az arcához, de úgy látszott, nem is érzi. Dezső csendes panaszkodó hangja mondta tovább:

„Hallgatsz-e rám öreg. Én nem panaszkodhatok kívüléd senkinek a világon. A míg gyermek voltam is te védtél és szeretted, hát tanácsolj most is. Te nem hagysz el engem, s te erős vagy. Látod öreg, hiszen te tudod, hogy szeretek. Örültem szeretek. Azt hiszem, hogy igézet ez rajtam, mert nem gondolok semmi egyébire. A mit ő gondol, az parancs nekem, a mit ő mond, az ítélet. Látod vele is ver a sors..“

Az ákácz lombja, melyet a szél bolond erővel dobált, behajlott olykor az ablakon s odaverődött a Bari Pál arcához. Végig törölte a kezével, s nézett ki tovább a sötétedő tájra. Szeme előtt összefolyt a homály egy roppant fekete tömeggé. Csak a bánatos hangot hallotta, mely időközönként beszélt.

„Négy hónap óta ismerem.. Akkor jöttem haza, nagy idő után. Nem is vettem észre, a míg nőt, csak mikor kifejlett, láttam meg. Oh milyen szép volt! Hiszen, te látod. Szép, ugy-e? Azt mondták: „Nincs olyan boldog em-

ber több a világon, mint Tar, mert nincs olyan felesége senkinek mint neki“ .. látod öreg, pedig nem szeret engem Anna.. *Ún*“ ..

„Figyelsz-e reám? Nevetségesnek találsz-e, mert panaszkodom? De hát mit tegyek, mond meg, hogy mit tegyek? Mindenkiel beszélt, mindenkire nevetett s meg volt elégedve, minden egyébbel, de velem soha. Pedig én nem vagyok rossz ember, én nem véték senkinek, — hát, hogy bántanám őt meg? Kihoztam ide. Azt gondoltam: itt jobban megismer, jobban hozzám szokik. *Ún itt is.*“

Bari Pál hallhatóan lélezett. Beletámasztotta fejét a két kezébe, s ráhullott egy székre.

„Azt hiszed álmokat beszélek. Ne gondold. Jegyzem, mit tett Anna. Ilyen kis lapokra irogatom fel s itt hordom mindig magamnál. Azt mondhatnám, hogy listát vezetek a szerencsétlenségemről. Itt az első. Ezt marczius 15-én irtam fel, tehát két héttel az esküvő után. Délután 4 órakor. Azt kérdezte: „Nem megyünk-e már emberek közé? Tetszik magának ez a remeteség?“ Már akkor kezdett únni engem. Itt a negyedik lap. Tudom kívülről. Ápril 6-án délelőtt egy látogatás után azt mondta: „Barátom maga igen unalmas idegenek előtt; látja, kinevetnek engem“ .. Hiszen én tudom, hogy gyenge vagyok, de őt szeretem igazán. Tudom

Pali, te nevetségesnek találsz... Ápril 27-én este társaság előtt mosolygva mondta; „Az én ideá-
lomat nem láttam még. Valjon meghalok-e a
nélkül, hogy találkozzam vele...“ Ő mondta, s
felirtam rögtön. Nézd, ide teszem az asztalra ezt
a lapot. Olvasd el a saját szemeddel... Más-
kor vig; látod, tréfál, nevet, nyakamba ugrik,
simogat, „édes urának“ nevez, de nem tudom
elfelejteni, a miket olykor mond.“

Lassankint beesteledett. A hegyek ormai-
ról leszállt a nehéz fátyol a kertre is, s egyet-
len idomtalan fekete gomolyoknak látszott a bo-
rostyán bokor, a nyárfacsoport, alant a kicsiny
asztallal. Bari Pál nagyra nyitott szemmel nézte
a sötétséget. A kezében egy kis fonyadó
boglárt forgatott, s olykor letépett belőle egy-
egy levélkét. A tenyerébe tette, idegenül cso-
dálta s aztán izenként bocsájtotta le a vizes
kertbe. A mint a hulló levélke ringott a leve-
gőben, követte a tekintetével egészen addig,
míg földet ért.

„Tegnapelőtt azt mondta: „Elfeledek itt
beszélni“... ma szemrehányólag kérdezte: „Van
magának lelke?“ Nem is volt mindig ilyen,
de két nap óta érezteti váltig, hogy terhére
vagyok, hogy ki nem állhat. Hiszen te látha-
tod. Mit tegyek, mit tudjak tenni? Gondolko-
zom, mi van bennem, a miért nem szeret... mi

lehet? Neked kell segitened rajtam öreg, te menthetsz meg csak.. Mit tegyek.. mit?“

Alig volt már a csupasz száron egy-két levélke a Bari Pál kezében. Felkelt s messze hajította el a hervadt csutkát is.. Ott hagyta a nyitott ablakot s az asztal mellé állt. A dereka úgy meg volt hajolva, hogy egészen törpének látszott a nyulánk ember. Az asztal recsegett keze alatt a mint megfogta. Leült Dezsővel átellenbe, s benézett a sötétségbe. Azt a szelke papírt, melyet Dezső ott hagyott az asztalon véletlenül megérintette s arra idegesen kapta vissza a kezét. Kétszer is belékapott egy mondatba. Először csak ennyit mondott: „de“.. majd lehajította a fejét s halkán ejtette ki: „mindazonáltal“. Aztán legyintett a kezével s hallgatotti

Az eső megáll ott kinn, s a hogy a nyár. zápor után szokott, hamar kiderült az égbolt. Fényes csillag ragyogott be a nyitott ablakon. Bari Pál felkelt a helyéről s hosszan nézte a ragyogó égi testet. „Valjon lakik-e benne valaki? — jutott az eszébe. Valjon érez-e az is?“

Ugy látszott, hogy valamit határozott, mert félig hallhatóan mondta „Nos? Mit akarsz Bari Pál? Kezdjük csak újból.“

Kiegyenesedett s határozott léptekkel ment az asztal felé. Ott megállott s mormogta: „Nem lehet.. nem tehetem..“

Aztán ránézett Dezsőre, ki a székbe roskadva bámult maga elé.

„Meg kell lenni. . . Miért ne? — mi várhatna itt reád? Elé a botot, . . . minden ut elvezet a nyugalomba. . .“

Felkapott egy plajbászt, s papiros után kutatott. Az a kis szeletke, melyet Dezső ott hagyott, akad a kezébe. Valamit irt rá a sötétben s elrejtette a zsebébe.

Ráütött a Dezső vállára, s csengéstelen lassu hangon mondta:

„Ne búsulj öreg, szeret téged mindenki. . . Senki sem jobban nálamnál. . .“

Sétált a sötét szobában. Megbotlott olykor valamelyik bútortálcán. Megnézte idegenül a mi utjában állt és morgott.

Aztán mintha határozat ért volna meg benne, melyet nyomban kivinni akarna, csetintett az ujjával s nyersen szólott az álmadozó Tar Dezsőhöz:

„Menjünk már a feleségedhez öreg, nehogy unja magát. Menjünk, menjünk. . .“

A hosszú folyosón lámpa égett, de a félhomályban mégis belebotorkáztak egy mán-gorlóba s néhány deszkaszúszékba. Egyik sem látott jól. Bari Pál mondott valami olyant, hogy: „Rendetlen gazda vagy öreg. . .“

Az ebédlőben terítve volt. Anna ott állt

a kertre néző ablak mellett, melyen virágilattal tele levegő áradt be. Annyira el volt merülve, hogy nem is vette észre a belépőket. Mikor a zajra visszafordult, zavartan mosolygott s intett Pálnak, hogy hova üljön. Az urát tán nem is látta.

Feltűnően szép volt. Valami igen könnyű ruha fedte, mely kaczerán mutogatta azt, a mit elkellett volna rejtenie. Az arcza fel volt pírulva s kissé duzzadt ajaka nedvesnek látszott. Szőke hajából néhány szál lóbált a homlokán s a mint szemhéjait pillanatokra bezárta, majd engedte, hogy belássonak szeme tükreinek elvesztő mélyébe — álmokképhez vala hasonlatos, melyet szerelmet sóhajtó szíj alkot ábrándjaiban.

Bari Pál nem mert ránézni. Hirtelen mozdulattal nyult a boros üveg után, tele töltött egy poharat; felemelte s a gyöngyöző nedvben gyönyörködve, kissé nyomott hangon mondta: „Ebben van a vigság.“

Még egyszer töltött s mohón itta ki. Nem látta, de érezte a kérdő tekintetet, mely rá vetetett, s nyugtalankodva kerülte, nehogy össze találkozzék szeme az Annáéval. Megveregette a Dezső vállát s a földre nézett.

„Ördögös jó borod van öreg... Hol termett?“

Ugy látszott, hogy nem igen tudja, mit

tesz. A kezével mind gyürte a kabátja csücskéjét s a sarkával halkán kopogott a földön. Bensejében forrt valami, úgy hogy meglátszott arczán a küzdelem. Lehelletszerűen rezgett ki az ajaka között — kétszer egymásután: „Nem tehetem, nem tehetem.“ Átpillantott a Dezső bánatos arczára s ismét gyors mozdulattal kapott a pohár után, melyben gyöngyözött az aranyárga bor. Felhajtotta s lármás szóval szólott Annához:

„Ne botránkozzék meg Nagysád a jókedvünkön. Vidám dolgokról locsogtunk az öreggel oda fenn. Ugy-e nő? s nekem, mikor jó kedvem van, igen izlik a bor. Már régi hibám... Hiába! Némely ember arra született, hogy mindig nevéssen, a másik, hogy mindig sirjon. Így van meg az egyensúly. Én úgy érzem, hogy kijátszom a természet rendeltetését s beállok a nevetők közé, mert sokszor iszom.“

Gyorsan töltött és felhajtotta. Mosolyogni próbált, de igen visszásan állt neki. Inkább kesernyés volt az arca.

„Igyál te is velem, öreg. Miféle házi gazda vagy?“

Néhány percz alatt sokszor és mohón ivott, úgy, hogy az arca kipirult. Széles vállai közül magosra emelte fel szőke fejét s nyilt, bátor tekintettel nézett el az Anna feje felett

a szoba homályos szegletjébe. Nem bírta volna el azt a csodálkozó, kissé ijedt, kutató tekintetet, mely kísérte minden mozdulatát. Egy perczre pillantott be csak az Anna szemébe s sápadtság futott végig az arcán és elhallgatott. Általában igen izgatottnak látszott, annak daczára, hogy még nem ivott sokat. Homlokán izzadság-cseppek gyöngyöztek s az ajaka rezgett.

Dezső valami közönséges tárgyról mondta el halk hangon a véleményét. Nem hallgatott rá senki. Igen gyámoltalannak látszott s Pál szinte haragosan, igen sötét tekintettel nézte.

Láthatólag vívott magával Pál. Sokszor emelte fel a derekát és töpörödött össze. Időnként azonban töltött s mohón ivott. Egyszer azt mondta: „Mindegy...” s arczáról eltűnt az a szemérmes tartózkodás, a melyért, mikor tanítója volt Annának úgy hívták, hogy „apá-cza.” Inkább kihívóan nézett.

„Tudja Nagysád — mondta gyors szóval, miközben szeme Dezsőn járt — mit szeretnék én? Szeretnék utána járni, hogy azok közül, kik most élnek a földön hány van, a ki ha még egyszer kezdhethné, úgy élne, mint a hogy élt... Nagysád úgy élne-e?” Töltött, ivott és folytatta: „Bocsánat, ez gyöngédtelen kérdés volt — de mindenkivel jogos. Álljunk össze, s

mondjuk el egymásnak. Jó lesz? Mindenkinek van álma, a melyik soha sem valósul meg; mennyivel szebb világ ez, mint az igazi. Bocsánat! érzem, hogy kissé zavarban beszélek, de egy kis lázam van.“

Rátekintett Annára, s nem sütötte le a szemét.

„Hát én kérdezek — folytatta — de nem felel senki. Az az oka, mert nem egyformán ittunk. Tölts te is öreg, végy jó példát. Kívánják-e, hogy elmondjam az én álmomat arról a szőkehaju csodáról, kinek mosolya nyomában élet fakad, s kit életem társául rajzolt a képzeletem? Arról a fényről, tündérvárról s más egyebekről. . . Bolondság. . . S aztán, hogy elmondjam a valót, hogy mennyit tanultam, mennyit vivódtam s most eljöttem Szőkefalvára papnak. . . . Nem nagyszerű?“

Sokat és folyton ivott s zavarral, némileg akadozva beszélt.

Anna közelebb húzta a székét az urához s valamit sugott neki. Dezső intett a fejével s könnyű sohajjal sugta vissza: „Szegény ember. . .“

Pál nem látszott észrevenni a suttogást. Azzal volt elfoglalva, hogy csunya vigyorgással fordult a szolga felé s bizalmaskodva szólt hozzá: „Fiam, hozz bort ide. Ne sajnáld tőlem!“

A fejét nagyon nehezen mozgatta. Ugy

látszott, hogy kevés hián, teljesen elvesztette a józanságát. Olykor igen csunya buta képe volt. Loppal nézett Annára, ki egészen Dezső mellé húzódott és halkán beszélt. Láttá, hogy felemelkedik a székről s egy kis borzongással tekint felé. Hallotta, a mint akadozva mondta:

„Én visszavonulok. Kérem mulassanak együtt.“

Pál szeleskedve szökött fel. Ingott, s azért nem lépett egyet sem, hanem nekidőlt az asztalnak és átnyult rajta. Megfogta az Anna karját. Egy pár üveg eldőlt, rá sem ügyelt:

„Bocsánat Nagysád — mondta nyersen — én egy mondatot kezdtem el, nem végeztem be. Azt meg kell hallgatni.“

Dezső felcsattanva kiáltott:

„Mit cselekszel?“ s megragadta Bari Pált.

Lomhán nézte meg s az ajakát elhuzta keserűen. Kicsinylőleg intett s felelte: „Ne törődj *te* azzal, a mit *én* teszek. Jobb lesz az neked.“

Majd Anna felé fordult s folytatta:

„Kegyeskedjék helyet foglalni. Rögtön végzem a szómat. Legyen nyugodt Nagysád, az illendőség határai között fogok mozogni. Kissé tán jó kedvem lehet, de az eszem helyt van...“

Anna félve, szó nélkül ült le. Közel húzó-

dott az urához. Bari Pál töltött s — mint mindig — egy hajtásra itta ki poharát.

„Miről is beszéltem...? Igen... Győzöm a bort, ne tessék félni... Igen: arról, hogy tanultam, sokat tanultam. Nevetség! Én — kissé rekedt, de erős emelt hangon mondta — én Bari Pál tudor, a skandináv ősköltészet bűvára vagyok, ki ismerem az *Eddát* és annak minden részét.“

Felállott s ráütött a mellére:

„Én Bari Pál, ki Brynjulf Sveinsson püspök gyűjteményének minden betűjét ismerem, ki az „*Edda hins frodhi Saemundar*“-t a germán mythologia ez ősforrását, hapaxlegomenáival, álliterációival egyetemben tudom, én ki a germán ősisitenekkel, II. Sygfriddel s az Atlamál istenostorával társalgok, — én azon az uton vagyok, hogy pap legyek Szőkefalván... Nagyszerű! Hogy is van írva: „Segir sám kundu, Su var nytl festum“, azaz, a hősök gyülekezete nem vala törvényesen megerősített... Hősök vagyunk mi is... Hősök! Nem nagyszerű-e ez Nagysád?...“

Akadozva beszélt, de vigan. Leült a helyére s mintha nagyon fontos dolgot végzett volna, kevélyen emelte meg a nyakát. A nyitott ablakon egy pár átlátszó szárnyu éji lepke röppent be s keringett a lámpa körül. Pál

utánuk kapott s a bú némi árnyalatával mondta: „Hess bogár. Meg akartok égni, meg akartok halni? Hess...“

Anna megfogta az ura kezét. „Menjünk innen — mondta kérve — édes, vigyen el innen...“ Dezső alig hallhatólag felelte: „Ne féljen tőle — inkább szánja szegényt...“

Bari Pál tenyerébe könyökölt és füttyölt halkán...

„Nem birom tovább nézni — vigyen el innen édes.“ Némi utálattal tekintett a kigyult képü emberre, ki szaggatottan lökte ki magából, mintha valami láthatatlan alakhoz beszélne: „jó...jó“ s intett hozzá a kezével.

Belékapaszkodott a Dezső karjába s felkelt csendesen. Ugy látszott, nem is veszi észre őket az elmerült ember.

A nagy szoba, mely tiszszeresen adott vissza minden hangot, kopogott a lépteik alatt. Nem hallotta. Nézte a lepkét, madárhangokat utánczolt s néha csúfolkodva lökte ki magából: „Megégsz bogár, meghalsz...“

Az ajtó bezáródott. Csattant. A folyosón messze hangzottak a léptek. Egy-egy nyughatatlan madár csipegése hallszott be a nyitott ablakon, távolról mély kutyaugatás, meg valami morgás, a mit a csobogó Szamos vize okozott.

Bari Pál felemelte a fejét és hallgatózott. Arczáról eltűnt a vidámság, szeméit eltakarta a kezével s felsóhajtott, hogy ajaka reszkettett belé.

Aztán tompán, kétségbeesetten mondta: „Vége a *komédiának*.... mindennek vége.... vége örökre....“

Felkelt. Nesztelen léptekkel ment az ajtóig. Félt minden hangtól.

Lábhegyen sietett végig a folyosón, kilépett a kertbe, lerogyott a nyárfák alá a kicsi asztal mellé, hol a boglárt kapta s két kezébe rejtette az arczát... A könyörületes ég csak úgy terítette rá is nyugalmas fátyolát, mint akármilyen boldog baba felé a ki még semmi rosszat nem tett. „Vége a komédiának, vége“ mondta olykor s nézte a kastély rendre sötétedő ablakait.

Aztán, hogy az éjfél is elkongatta a szőkefalvi templom tornyának órája, csendes léptekkel ment vendégszobájába, kabátját a vállára dobta, pálczáját a kezébe vette és megállott gondolkozva. A hold bevilágította komoly szép alakját, bánatos arczát.

Benyult a zsebébe megkereste azt a kis papírszeletet, melyre a Dezső szobájában irt néhány sort, míg hallgatta a panaszos szavakat... Nagy, sötétben firkált betűkkel volt

oda vetve „*Hitvány vagyok... Azok után a mik a feleséged szeme látlára történtek, nem láthatlak többé titeket.*

Kiindult. Az ajtóból vissza tért s előkeresett egy plajbászt. Keresztbe oda írta az asztalra tett papirszeletkére: „Ne hagyd el a szegény gyermekeket...” Aztán ledobta a laposkát s rá sem nézett. A hold a papiros másik felén a Dezső apró irásával irt következő sorokra világított: 1880. apr. 27-én ezt mondta Anna: „Az én ideáloamat nem láttam még. Valjon meghalok-e a nélkül, hogy találkozzam vele...”

Bari Pál mint egy árny suhant át a kerten.

A temető mellett, a domb oldalon megállott s vissza nézett. Az éjszaka halvány világában jól látszott a pihenő falu, a Tarok ősi fészke s a templom mellett az üres paplak, melynek nyugodalmában nem Bari Pál fog megpihenni.

Sóhajtott s rálépett az ösvényre, mely az erdön át az országuttra visz....

A dudárfalvi paplak térdeplője felett függő, beporosodott feszület, tudja e történet minden izecskéjét.

Elmondta neki Jambor Bencze mindennap.
... „Én Uram, milyen szép volt! Kék szemesugara átragyog minden időn, fájdalomon. Csengő szavát hallani fogom a sirban is. Formájára reá emlékeztet fűszál, szépen növő jegenye. Mosolyát, utolsó sohaját, — semmi hatalom semmi ereje égnek, földnek, nem takarja el előlem.“

„Utálok mindent, én Uram. — Magamat is. A kenyeret adó földet, a világosságot terjesztő napfényt. A vizet: miért nincs benne mérreg; a szelet: miért nem hord döghalált a szárnyán. — Minden kin, ha egy üvöltésb

törne ki, ha *egy* tenger válnék minden könyvből, — nem felejténém el az ő sohaját, az ő kék szemének permetéjét.“

„Páp szeretője — kiáltották utána. „Sze-gyenednek a sir sem elég mély,“ — mondta az anyja. Elhúzódott tőle leány pajtása, minden ismerőse: „Nem vagy közénk való“ Gúnyolták, kínozták És te is engedted szenvedni, én uram! Te is: Engedted, hogy elűzzék, hogy megtagadják azok, kiknek testéből formálódott Engedted s kényszerítettél engem, hogy éljek. Te is!“

„Mikor ott feküdt a hómályos kicsi szobában s édes ajaka yonaglott, és nehezedő szemehéjára rátette rettenetes kezét a halál, mikor kiszakadt belőle az utolsó lehellet mit tettél Te? Mindent megbíró hatalmaddal pusztítottál-e, romboltál-e? Oh büntess káromlásomért, — büntess, Uram! Rontsd szét eszemnek, emlékezetemnek hitvány szövetét. Könyemet elvetted, el reménységemet, örömömet. A mi derű volt bennem, kioltottad. — Az emlékezetemet is vedd el engemet is, Uram!“

„Minden szava él bennem. Hallom néha beszélni. A napfényes levegőben látom szenvedő arcát, oh, vakits meg süketits meg“

Ez egy légy itt.

Meg van aszva.

Lehet egy századja is, hogy e két megsárgult lap közé csapta be, egy haragos, sebesjárásu kéz!

Ép minden ize.

Erekkel átdongázott kicsi teste, pókháló finomságu vonalokkal átszőtt szivárványos szárnya, szőrös lábai, melyekkel majszolt kezek fejen, vagy mászkált az ablak üvegén, vékony nyaka, összevissza dobált testrészei, mintha élnének.

A mint nézem, arra várok, hogy felneszel onnan, s dongva végig repül szemem előtt.

Megmaradt annyi idő után annak, a mi volt: légynek. — Megismerheti akárki.

S ha Jámbor Benczének az édes anyját ide hoznám Dudarfalvára, s azt kérdezném: „Im ez az ember, ki ott az asztalra könyököl, ez az elhanyagolt, nagycszimás, öszülő férfi a te fiad-e?“ — a kicsi, kék babos köntösös, lesimitott hajú öreg asszony azt válaszolná: „Nem; nem ismerem. Az én fiam nem ilyen. Az én fiam sugár, deli. Szeme csupa tűz, keze, mint egy uri dámaé; szava csengő, esze ragyogó. Az oltár előtt az én fiam egy szent, a szószéken egy apostol. Ez nem az enyém itt.“

Mikor felszentelték, az öreg félvak mino-

rita, ki ott czelebrált, fénytelen, vereskarikával rámozott szemeit az égre emelte s azt mondta : „Testté vált reményünk vagy. Erős a tudományban, tántorithatatlan a jámborságban. Szavaidba erőt adott az Úr, milyen a mennydörgésben van ; vigasztalást, melytől meggyógyul a beteg. Légy áldott. Légy tüdő, kitartó, soha nem lankadó . . . Számon kéri tőled az Úr, miképen sáfarkodtál a reád bizott tehetségekkel.“

Kegyek, kitüntetések érték. Hízeltkedő barátok vették körül, paloták nyíltak meg előtte, szép asszonyok mosolygása világított útján.

Húsz esztendeje annak.

Egy perez boldog embernek, — egy végzetlenség a szenvedőnek. A lepergő napok mindegyike mint megannyi nehéz rög hull vágyra, reménységre, eltemetve azt.

Húsz esztendeje

A falu csöndes. Havasok aljában, fenyőfával elegyes bükk-erdő takarja el a világtól ; hegyekből, füvek ernyője alatt lesuhogó patak szeli át ; feliratos kapuk, dörömbölő fűrész-malmok élénkitik. Az emberek benne csendesek, szegények ; a paplak zsindeyes, nagy mohosfedelű régi ház, melynek butorait — a keresztberótt lábu asztalt, a rácsos téglaszinre festett

pohárszéket, a csikos szőttös takaróval leborított ágyat, a szüette térdeplőt, a tulipántos ládát, tetején nagy bőrkötésű könyvekkel — megviselte az idő.

Megviselte Bencze papot is.

Húsz esztendő óta a határon kívül nem látta emberi szem.

Idegen világokban kalandozó lelkét csak az isten látta.

Mikor Csibi Péter uram, az egyházi, ide hozta fakó szekeren, a falusiak nem voltak megelégedve vele.

— Nem vásik meg az ember nyelve — mondá Csibi uram — ha vele van. Nem szól, mint ez az ostor nyél. Valami nyomja a lelkét — valami nem igaz dolog.

— Valami nyomja — mondta a bábáskodó vén Csontosné. — Kigyó-átok, vagy vén asszony-imádság. Pedig olyan képe van, hogy a nézéseért belemennék a veszedelembé. Tekintsék kentek tűzoltó szent Flóriánnak a képét a templomban. Olyan szeme van, mint szent Flóriánnak.

— Csak hát nézne valamelyikünkre, — mondták a falusiak. — Ha baja van s ha mije, csak ne vetne meg mindnyájunkat. De még a gyermeket is elparancsolja magától azzal a két veszett szemével, a melytől az oktalan állat is félne.

Majd tudakozódtak róla az öreg Juczi nénitől, ki még a boldogult dudarfalvi papról maradt örökségképen a parochián.

— Babona van rajta — mondá Juczi néni. — Elüldögél egész nap a kövön s nézi azt az istenverte szakadásos oldalt. Néha megveri az eső. Bőrig ázik, s mintha nem is tudna róla. Mozog az ajaka. Úgy lehet, beszél valakivel, a kit nem láthat emberi szem.

— Irgalmazzon neki a Jézus.

Az aztán nagy esemény volt, mikor egy este Csibi Péter uramat magához hívatta.

Két esztendeig lakott már akkor Dudarfalván.

Péter ur úgy kapta rákönyökölve az asztalra, amint merőn nézett be, egy kiterjesztett levélbe. Beszélgetett azzal a papirossal, mert úgy kezdte a szót, mintha egy bevégzetlen mondatot folytatna:

. . . . — Mert — mondta szapora, izgatott szóval — mert irgalmasságot cselekedni édes kötelesség. . . . Ugy érzem Csibi Péter, . . . édes kötelesség.

— Becsület, tisztelendő uram.

— Becsület. . . . Az. . . . Egy kicsi gyermek az egész — Csibi Péter. Csak ha gagyog; járnai alig tud. Árva. Születésének napját nem is tudom, — de egy csepp az egész.

Két esztendő is alig, — úgy írják. Ide kellene hozni.

— Megvan a szekere

— Nemcsak a szekere, Csibi Péter. Háza is van. Becsülete is van, — édes gyermekei vannak. Ugy-e vannak? Szereti őket bizonyosan. Az állat is szereti az övét. Magához kellene vennie. Ott felnőhetne.

— Én hozzá, tisztelendő atyám?

— Egy idegen asszony gyermeke. Irgalmasságból fogadom fel. Nem kellene senkinek tudni róla.

— De miért ne tudna? — De kikiáltom: ime a papunk nem faszivű, hanem irgalmasságot cselekvő. Dícsőség az. . . .

— Titkolni kellene.

— Rossz életű volt az anyja?

— Testvérem volt

— Testvére.?

— Egy szent, — egy martir, Csibi Péter.

— Vétkeztem, hogy szóltam, tisztelendő atyám. . . . Ne beszéljünk róla. . . .

— Makula nélkül való, kinzott, üldözött. . .

— Ott nő fel az enyémeikkel.

— Lenn pihen a földben. Odáig kergették.

— Nem bántja senki fia a magzatját nálam. Nagy dolog, hogy belém vetette a bizo-

dalmát, tisztelendő uram. Az a kevés szó, a mennyit mondott is, nagy dolog. Tőlünk, kik örökké locsogunk, semmiség volna. *Érték* én abból. . . . Utolsót sóhajtsak, mikor gazúl visszaélek vele. . . .

Harmadnapra beállított újra és azt kérdezte:

— Kinek hívjuk a fiucskát? *Elfelejtette* megmondani a szoptatós dajkája. Ép, piros, eleven, virgonc, mint a csik. Burukkol is. Rátanult mig idáig hoztam, hogy „apám uramnak“ hívjon. Jól áll neki. Szőke, s olyan lyuk van az ajaka alatt, mint a templomban lévő szent Flórián képnek.

Egy utat csak megtanult Dudarfalván Jámbor Bencze, — azon kívül, a melyik az istenházához vezet, — azt a döcögős, nagy kövekkel rakott ösvényt, melyen a Csibi Péter tornáczos házához juthatni.

Olyan fehérre meszelt, kedves kis székely porta az, melynek nagy kapujába fa-tulipántok s jót kívánó versek vannak vésve, mely előtt egy ér dorombol s fedeles szakál-száritó hiv pihenésre. A küszöb előtt egy öreg fenyő nyög, sóhajt, — mintha érző szive volna — mikor a havasi szél ingatja.

Bencze pap saját sarokkal birt a szakál-száritóban. Köszönt az arra menőknek; némelyikkel szóba állott.

— Boldog-e? — kérdezte a fiatal házastól. — Szereti a felesége? Van-e gyermeke? Volt-e bújja?

— Rég halt-e meg az asszony? eredt beszédbe az öreg emberrel. — Hogy birta el a szive a fájdalmat? Hogy szerette meg, mikor megismerte? Mindig szerette-e? — Bántotta meg szóval, tettel? Végig nézte-e a kinját, halálos tusáját. . . . ?

A Csibi Péter uram gyermekei ott játszadoztak az ér szélén. Sikoltoztak, hajigálták egymást porral, tövisesdisznó-virággal. — Közük futkorászott az a szegény árva fiucska, kit Csibi uram *talált az úton*, fuvarba jártában. Ki tudná, kié?

— Ha élne, — nyögte Jámbor Bencze a térdeplő előtt. — Ha látná. . . Mindenki szeretheti az övét, — karjába foghatja! — engem eltiltasz attól is, én Uram. . . . Ugy kell néz-nem, mintha idegen volna hozzám. Más ember gondján él, másnak a kegyelmén, mint egy hitvány kakuk-fiók. . . .

. . . .Egyik nap hágott a más nyomába.

Kétségbeejtően egyforma mindegyik. Fojtó unalom a ház minden zugában, s a sátán, abban a veresre mázolt pohárszékben, melyet még a boldogult dudarfalvi pap állított be, metszett arany czifrázatú üvegekkel. Nagy idők-

től óta híres volt a paplak, jó ízű fenyővizéről s Küküllő-menti aranyszínű boráról.

.... Mire Jámbor Benczének hír, dicsőség, emberek elismerése? Mire neki azt tudni, mit tesznek a világban? Hogyan marakodnak, hazudoznak, hivalkodnak? Mire a tudósok minden tudománya, ha ő nincs a világon?

Ki látja Jámbor Benczét? Elhanyagoltságát, nagy csizmáit, borotvátlan képét, rendetlen hajlékát, gyűrött ingét, gombolatlan kabátját; — ki veszi számba?

Senki senki.

Elhevert tétlenül a kert görbe körtefái alatt, napokon át.

Nagy bicskájával egy-egy darab forgácsot faricskált szeszélyes alakokká. Majd ügyelte a hangyalest; tölcseres fogói körül megmegriasztotta az oktalan állatocskát, mely arra — a kész halálba — tartott.

Minden állattal jó barátságot kötött.

A fiait étető fecskepárt — a mint gyügyögtek ott a sárból rakott fészek szélén; — a büszke, sziszegő, verekedő gúnárt, a mint védte oktalan bátorsággal topogó, sárga fiacskáit, — elügyelte napokig. Mosolygott is rájuk néha.

— Te barom — morgott a családiassággal nem törődő fehér pulykára — te barom, az a *párod*.

Egy télen felfogadott valami rongyos kol-dusasszonyt, ki arra vetődött egy mákszemnyi, vézna, beteges gyermekkel a karján. Felöltöz-tette, s úgy hódolt neki, mint egy minden kincsesel bíró királynénak. Megölelgette a fiacskáját, czirógatta, ápolta. — Az asszony megszökött tőle, a mint a százados bükkfákon az első rügy kifakadt. Lopott is egyet-mást, mi a keze ügyébe akadt.

Jámbor Benceze felsóhajtott:

.... — S az a csepp gyermek szigorog tovább. Fújja szél, csapdossa eső.... az az ár-tatlan édes apróság!

.... A fiacskát, kit Csibi Péter uram hozott magával az útról, kit úgy talált csatan-golva, úgy nevezték el hogy: Talált Jóska.

Szép diófaszinű szemei voltak, éles su-garu ajaka, s álla alatt egy olyan gödröcske, milyent Tüzöltő szent Flóriánnak festett a falusi piktor.

Verekedő, indúlatos apróság volt, tele gonosz hajlamokkal. Elcsatangolt madárfészek után napokig a havasban, egy pár pajtásával, vaczkoron tengődve s innen-onnan esztenák-ból lopogatva ordát, édes tejet.

Rongyos volt örökké. Szilánkká lett há-tán az azonnapi kapott ruha. Mikor haza állott, néha úgy ki volt rongyolva a bőre faágtól,

verekedő gyermek-körömtől, mint az elványolt szita.

Pedig ördögös feje volt. A mester tudományát az iskolában, kisajtolta egy-két esztendő alatt. — Eltanult mindent: emberek ferdeségét, állatok hangját, s kihizelegte volna a kigyót a bőréből.

Egyszer az hitték: elpusztul.

Csibi Kaláriért történt — kondor veres hajaért, napsütötte szeplős orczájáért, villogó két szeméért — az egész dolog.

A biró fiával, Gabad Pistával, verekedtek össze.

Könyörületes emberek hozták be a Sós-kuttól Jóskát. — Össze volt törve. Feje behasítva; összemarczangolva, — mintha farkas fogai közül került volna ki az egész teste.

— Nem hagyom — bögte, mikor magához tért — mégsem hagyom, hogy reá nézzen. Harmadmagával jött rám orozva. Bottal, késsel Megölöm, ha felkelhetek....

Jámbor Benczére nem ismert rá ember.

— Megdühödtt a papunk — sugták egymásnak a vén asszonyok.

Ott ült a beteg ágya mellett. Szidott retentő szóval eget-földet. A gyermek összevénzett haját simogatta, és sirt.

— Nagy szive van, — csak ritkán mu-

togatja. Megvész a gyermekekért, — beszélte a vén ránczos képű Juczi néni.

— A ke'déért tán nem lenne ilyen dologban — vélte a bábáskódó vén Csontosné.

— Furcsa história -- csóválta a fejét a harmadik.

Aztán „hm“-möggették mindnyájan, csóválták rossz gondolatokkal telt fejöket.

Talált Jóskát pedig elvitték Dudarfalváról, a mint felépült.

A vén asszonyok csudálkoztak:

— Urat nevelnek belőle — sápitózták.

— A kollégiumban taníttatja Csibi Péter. Az édes vérét nem járathatja, s erre az útszélén találtra telik.

— Vajon ki pénzén? — kérdezte Csontosné. — Ki zsebéből telik? Nem ér odáig az ember esze.

Az idő pedig csak telt.

Jámbor Bencze szürkült.

A hegyoldalra, hol a templom állott, nehezére esett feljárni. Magos termete meggörbült, szája szélénél, két szeme környékén s homlokán mély barázdák képződtek. Hangja elvesztette csengését, el rugékonyságát testének minden íze. Kifáradt ember volt.

Vén, erőtlén — sajnálkoztak rajta. — Csibi Péter tudta csak — mondta magában:

— Fiatalabb, mint én. Negyvenöt esztendő a vállán, — de *milyen* esztendő!

Mindazonáltal

Mindazonáltal, pihenése van tengerviharnak, ember szíve fájdalmának. Az elmúló napok lecsiszolják minden kinnak élet, s a dudarfalvi paplakot is érte az örömnék mindent felderítő napjából egy sugár

Az egész dolog csak annyi tulajdonképpen, hogy Talált Jóska hazajön végképpen, itt telepedik meg s ide házasodik.

Az alispán ur megszerette s kinevezte körjegyzőnek.

Szép szálas legény lett — s dicséretre méltó.

Alig tudná pedig az ember, hogy mit érdekli mindez a paplakot, miért is takarítanak ott? miért is szedik le a könyvállványokról a függőnyt? miért is meszelnek, rendezkednek ott?

Ugy is beszélnek a vénasszonyok eleget az eseményről!

Összesúgnak az utcán, miközben pergetik a gyapjuszállal megrakodott orsót.

— Szép felesége lesz Jóskának — mondják — Csibi Kalári olyan leány, a ki mást is megérdemelt volna.

— Furcsa, furcsa . . . hogy Gabad Pis-

tát, a bíró fiát, a ki hát *valaki*, ezért, az isten tudja, honnan került senkiért elereszti a kezéből Csibi Péter uram. . . .“

— A „Matatós“-ból kivágták a nyári bokrokat, egész a bükkös aljáig. Házat vernek oda le a Talált Jóska szükségére. Telik De honnan?

— Nagy traktát csapnak, mikor haza jön. — Csibi Péter állja.

— Mit tudnak kentek? . . . — mondta a bábáskodó Csontosné. Mit látnak kentek? . . . Kalári hugom ri a tornáczaljba, — Gabad Pista átkozódik s iszik öjjel-nappal. Kötekedő, veszekedett népek ezek. Rossz vége lesz ennek. . . .

Jámbor Bencze a sötétedő nagy szobában ül, az asztal mellett. Arczán, (mint valaha, mikor tele reménységgel, vágygyal kezdett az élethez) szemein, nyílt, magas homlokán: derű s vidámság.

Szembe vele Csibi Péter uram csóválja csombókos bajuszát, s nézi lesütött szempillái alól a megsúrolt padlót.

. . . . — Látott engem mosolyogni, Csibi Péter uram? Látott engem vognak? Az leszek! Látott újra születni embert, — újra támadni fel meghalt reménységet, rothadásnak indúlt fát uj életre kelni? Olyan leszek

én Kimozdulok innen, — ki ismét a világba . . . Uj életet kezdek

— Nem tagadhatnám, tisztelendő uram, — a fiú vásott. Indúlatos, verekedő . . . Én sem bírok vele . . . Essze ha van is, s van becsülete — — de sűrű a vére.

— Megváltozik, Csibi Péter. . . .

— Nincs megelégedve a sorsával. Faggat engem a születéseért. „Add elé az apámat, az anyámat, öreg, ne dugdodsd . . .“ kiáltotta rám, mikor részeg fővel haza állott azon este, hogy haza indultunk. Nem tagadhatnám, — szereti a lányomat, de hogy mi lesz, a nagy isten tudja.

Éles havasi lég áradt be a nyitott ablakon, lobogtatva a gyertya lángját, s az erdő fáinak suhogása úgy hallszott, mintha egy rajzó, roppant méhkas dongna.

Jámbor Bencze tán nem is hallotta a Csibi Péter alázatos vélekedéseit. Olyan nyugalom ült az arczán, milyen a mezőt lepi meg, szép őszi napon.

— Ezt a napot vártam csak, (a levegőbe beszélt Bencze pap valakinek) — hogy elhelyezve lássam, csendes, szegény, nem hivalkodó, áskálódó emberek közé . . . nyugodalmas faluba . . . Meg vagy-e elégedve? . . . Egy édes feleséggel karjában, kit megölelhessen *nyíltan*,

magáénak mondhasson mindenki előtt. . . . Helyben hagyod-e? . . .

Felkelt. Rátette sovány, hosszú kezét az előtte ülő ember vállaira.

— Mindennel tartozom neked, Csibi Péter. Sohasem leszek elég gazdag, sem a szeretetben, sem a háládatosságban, hogy visszafizessem. . . . Azért, hogy magadhoz vetted; nem kértded, honnan került; hogy felnevelted, gondoztad, mint a magadét; azért, hogy az ő életéhez kötötted a te leányod boldogságát.

— Szerettem, mint a magamét. A tisztelendő uramat is, — mintha édes öcsém lenne. Mikor legelőször láttam is, azt hittem, mintha rég ismerném. Láttam is, hogy eszi valami a szivét. . . . Hivatala is van a fiúnak. . . . csak már megélünk. . . .

Távrolról lárma hangzott, mely túlkiáltotta az ér dorombolását s az erdő lombjainak sutogását.

— Mulatnak — mondta Csibi Péter — annak a lármaja. Hadd fujja ki magát, a rég nem látott pajtásokkal. Velök fog megélni. . . .

Kinn feljött a hold. Álmos világa megeste a házak tetejét; a papház előtt elterülő kert bokrait; a templomot, a fényes, pléhvel fedett tornyot, melynek ablakai körül fekete szárnyu állatok keringtek.

A szobában csend volt. Érintetlen álltak a felrakott boros üvegek, s mozdulatlanul ült székén mind a két ember.

Csak néha szólt Jámbor Bencze.

— Nem irigylek már senkit.... Uj életet kezdek.

Én látom el őket, Csibi Péter. Szükséggel nem fognak küzdeni.... Ne tudják meg soha.... Ha nagyon megöregszem, vissza fogok térni, s itt temessenek majd el. Ha meg öregszem....

Egyszerre felugrott.

— Micsoda zaj hallszik?

A paplakhoz közel, az utcáról, kiabálás hangzott be. Lárma, hangok zür-zavarja verte fel a csendet.

Egy éles szó vált ki, mely ijedten kiáltotta:

— Csibi Péter.... Csibi Péter....

A paplak galambduczos kapuja előtt, aszszonyok, férfiak csoportja gyűlögött.

— Itt van, itt kell legyen — hallszott az éles szó.

Felszakították az ajtót.

Elől rohant be a vén bábáskodó Cson-
tosné....

— Megmondtam.... megjövendöltem — sivitotta — nem hallgattak a szavamra. Előre láttam.

— Félre az utból, — hallszott. — Nyissátok ki a nagy kaput.

Kutyák szaladtak be a füves udvarra, ugatva, s egy csomó sikoltozó gyermek.

— Csibi Péter, Csibi Péter — lármázták.

Egy nagy csoport izmos férfi emelt valami terhet.

A vén, rút-képü öreg asszony a tornác aljáig futott. Alig lihegett.

— Lásd a veszedelmed, a romlásodat, Csibi Péter. Megmondtam, úgy tudtam előre, mint a mai szent napot. . . . Ott hozzák, ott emelik le, nem költi azt fel az angyal trombitáján kívül semmi.

— Tegyétek le — kiáltották az udvaron.

— Emeljétek szalmát alája egy öllel — mondták mások.

Csontosné túlsivította a lármát:

— Meghalt. . . . Tudtam, megmondtam. Ugy kellett annak történni. Vége van. . . . A korcsmaajtó előtt ütötték le. A Gabad Pista botja volt. Nem is tagadja. . . . Mikor kilépett Jóska az utra, akkor kapta az elsőt. . . . Tudtam, tudtam. . . . Én ott voltam a szomszéd ház előtt. „Számadásunk van a lányért“ — kiáltotta — s rávágott a fejére.

— Zárjátok be a kaput! — zúgták az udvaron.

— Nyissátok ki! — sikoltották mások. — Dörömböltek, rugták a deszkákat.

— Ez a szeretőmért — lihegte tovább Csontosné — Csibi Kaláriért... s minden szónál koppant a feje. Megmondtam... megmondtam. Ott nyugszik most vérében.

A füves udvarra rávilágított a hold. Egy ember gyertyát is tartott kezében.

A földön feküdt Talált Jóska mozdulatlanul. Arcza, mint az agyag, olyan színű; halántékán omlott le a vér.

Karjai, lábai kinyulva, szemén a halál.

Férfiak vették körül. A saroglya, melyen hozták, a földön. A háttérben asszonyok s egymáshoz lapuló gyermekek csoportja.

Jámbor Bencze üvöltve rontott le közéjük.

Feje fedetlenül, a szeme rettenetes fényben.

— Rablók... gyilkosok — hörögte — átkozottak, útonállók!

Rábukott a Talált Jóska kihidegült testére. Kezébe kapta az összevérezett fejet.

— Fiam, édes fiam, — édes vérem, minden örömem, életem!

Aztán felugrott.

Fenyegetőleg emelte fel két kezét, összeszorította az öklét... Ajakán rekedt állati hang szakadt ki. Megfordult maga körül, s végig bukott „minden örömének“ teteme mellé.

Meghalt....

RÉG volt.

Ott künn állottunk a collegium kapujában, mikor hirül hozták, hogy Majom Anti nem jön be a fériáról, hanem otthon marad a falujában, mert megházasodott.

A hirmondó egy boldogtalan paraszt volt, ki, a mig beszélt, mind a tarisznyáját ügyelte, nehogy: „Kiszedjenek belőle valamit az ifju urak“ — s a kiből nem lehetett egyebet kivenni, mint, hogy: „Anti ur a nagysás kisasszonyt vette el; Borbára kisasszonyt a felszegről s meghütelt vele.“

Milyen lehet az a nagysás kisasszony, istenem, a ki Antira bizta a szekere rudját — vén-e? csuf-e? kétségbeesett-e? A mindenható szerelem vezérelte-e, vagy a nyomoruság?

Légy, bogár, gyermek, minden a nagy természetben uralkodott Antin; a serdülő diák rajta próbálta meg első tréfáját, kutya megugatta, szolgáló kikaczagta — s Fényesfalván hozzá megy feleségül egy nagysás kisasszony! Milyen lehet az? mind azt kérdeztük, mind azzal törödtünk, a hogy a más ember bajával, gondjával szokás törödni annak, kinek magának nincs.

Hát Borbára egy nagy, derék, csontos, falusi veres kisasszony volt . . . általában . . . egészen . . . nagyon is túl a fiatalság aranykorán — mint azt a poéták szokják mondani — s én igazán nagy zavarban vagyok, hogy mit dicsérjek meg rajta, ha csak ős régi familiájának fényét nem veszem lantom húrjaira. Valamikor rabonbán volt egyik nagy szakálu őse — úgy mondják s az egész családból ember emlékezet óta (sőt azon túl is) senki sem járt daróczban, hanem sájában, karasiátban és fejedelmi abában.

Borbára utolsó volt a családból s árva volt s övé volt a fényes név, a fényes-falvi kőből épült tornáczos kuria s sok drágaköves kabátu őznek a — falon függő képe egy láda tele sárgult levelekkel, a múltnak emlékezete s az évek, melyek vállát nyomták.

Antival a berekben találkozott, a szőke

Szamos partján, a mészárszék háta megett, a hol a berbécseket vágják. Ott kötögetett titokban valami *gyermekfökötöt*, míg a mezitlábos szolgáló komlót szedett egy zsákba a fűzfabokrokra felfutó áldott növény indáiról. — Anti, kit szintén a berekbe vezettek az emberi sorsot intéző láthatatlan istenek, fris levegő szívás, sétálgatás közben meglátta őt, s éktelen zavarba esett.

Borbára — ki nem vala félénk — megszólította:

„Beh megnőtt a fiatal ur, mióta nem látuk, s milyen szakállat eresztett.“

„Igen is, kisasszony a collegiumban.“

„Rég tetszik itt időzni és sokáig tetszik?“

„A miglen lehetséges leszen . . . a nyár alatt.“

Sőt miután a beszéd fonala megszakadt, Antit olyan csudás bátorság szállotta meg, hogy szót mert kezdeni: dicsérvén az időt, mely igazán szép volt.

Igazán! Antira sohasem mosolygott asszonyi szem, mióta a mosdási műtétet önerején képes volt elvégezni. Abban a korban volt, mikor minden asszonyt szépnek találunk, ha husból van s reánk mosolyog, mikor ha hozzánk ér egy puha kéz, felrohan agyunkba minden vérünk, mikor inkább beszélünk suttogva, mint

hangosan s szemünk meglöbban egy gombolatlan gombra, egy libegő csipkefodorra, a czipőnek kibukkanó hegyére.

Borbára szavai lázba hozták, s az a boldogság, midőn megengedték neki, hogy a komló-szedésben segédkezzék s a magasabb ágacskákat lekapkodja — elragadta. Anti olyan erőt érzett karjaiban, hogy lehuzott volna a földre egy vén cserefát, mellyel hat ökör sem bir.

Nagy dolog volt az, hogy Antival szóba álljon egy igazi asszonyszemély!

Később pedig, mikor az „ökrös“ domb tetején egy valóban költői délutánt élhetett végig Borbárával, mikor is egy kéziratban lévő prédikációt olvasott fel, melyet Bekeházán mondott vala el Krisztus urunk áldott születésének napján; mikor Borbára a „képeddel alszom el“ dallamának eléneklésével verte fel a nyugovó természet csendjét; s mikor egy veres asztal-keszkenyőből kipakolt turót, sonkát s ropogós hátu czipót ettek — megesküdt Anti, hogy tudtára nem volt, tudtára — nincs, és szent meggyőződése szerint nem is lesz nőcske — kedves — fogható Borbárához.

És megházasodott. — Borbára is biztatta, az élet is, — mely rá nézve olyan gyönyörűségesen kezdődött — biztatta; a sors és min-

den biztatta a Majom Anti gyenge fejét s beköltözött az ősi Fényes kuriába, mely komoran tekintett le a völgybe, a csendes falura — beköltözött tele föllengző reményekkel, tetetlen vágyakkal.

Azt hiszem, valami olyan elátkozott királyfiúnak tartotta magát, ki azzal szabadul meg a varázslattól, hogy megházasodik. Királyurfinak, aki parancsol, uralkodik, lábait lógatja egész nap, ha jár karabunkulussal kivert csizmája talpján csak rózsára lép, illatos jázminra, a ki kávé-t iszik s a kit nem gúnyol senki.

Álmok!

A csendes pöfékelés perczei, éneklés az „ökrös“ dombon, predicatio olvasás, piros czipó ropogtatás, szedése a jóillatu komlónak, a diák-élet szabadsága, a vidám esték, derült reggelek, a remény aranyos fénye, mely beragyog mindent, a mi fiatal — elmultak mind a papnak áldást adó szavára. Álom lett a kifehéritett ingelő, a fényesre dörgölt czizma, és a derékra szabott koczkás kabát.

Álmok!

A valóság egy nagy lötyögős bőr-szer szám volt, a mi a lábára került, vastag kerek ujjas a testére, kék babos, sokrétű keszkenyő a nyakára. Télen bunda s báránybőr kucsma, s nagy görcsös bot a kutyák ellen.

A valóság egy csontos, kemény, nagy familiájú asszony, kinek az őse rabonbán volt, ki megszokta a parancsolást, ki Antit nem azért vette el férjéül, mintha sokra tartaná, hanem csak mert szüksége volt reá, a ki nem szereti a dologtalanságot, nem tűr más hangot udvarán a magáén kívül, s kinek szívében nem lakozik gyöngeség egy csepp sem.

A valóság az, hogy Anti gyenge gyermek Borbára mellett, nem is szólva a familiákról. A valóság az, hogy kurtára fogták Antit hamarosan minden dolgában.

A Borbára házában mindenkinek volt igen sietős dolga. A szolgáló repült a vizes cseberrel fején, a béres a búzas zsákkal suhogott végig a tornáczon, mint a fergeteg. Ezeknek mind utjában állott a csendes járasu Anti. A bogarak, legyek mind igen siettek, s mintha az egész ház összeesküdt volna Anti ellen, hogy ő is siessen, unszolta, taszigálta mindenki. Dolgot adtak neki s ügyeltek a kezére: hogy mozog? — meglesték, ha sóhajtozott — ha ödöngött a széles tornáczon, vagy pipázgatva sétált a fűzesben, csendes fütty-szóval járulva a locsogó habok egyhangu danájához.

A gyermekek, kik jöttek időjártával, még több munkát hoztak Antinak. — Csodálatosan sirók, ordítók voltak valamennyien; nagy fe-

jüek, nagy szájuak, kiket rengeneni kellett szünetlenül, s kiknek nem volt álmuk.

Abban a kis szegletben a nagy almáriom árnyékában lógatta Anti a Fényes Borbára ivadékait s a kongó szoba visszhangzott lépteit alatt, a mint a csendes éjszakában karján himbálta őket — dudolván bájusza közül azt a dada-nótát, hogy :

„Egyedem begyedem...bik...mak-májo.“

Kettő fiu volt közülök ; — barna, kondorhaju, akaratos gyermekek — kik a Fényes familiához hasonlítottak ; egy leány, úgy hívták hogy : Eszti, — ki az angyalokhoz hasonlított. — Szőke volt, hamiskás kis orral, kaczagó szájacskával, mosolygó szemekkel s örökké futkározó apró lábakkal.

Igazán! ha nem látta senki, játszott Anti ezzel a gyerekekkel. Babát csinált neki rongyból s szekeret a görögdinnye kivakart hajából, — vagy beállott lónak s mosolyogva türte a vesző suhogását hátán. Megölelte titokban, megcsókolgatta rózsás orcáját — édes aranyosnak, lilomnak, gyöngyvirágnak nevezte, — csak titokban — mert Borbára nem szerette a gyengeségeket.

A fiugyermek : az más! Az kiölti a nyelvét Antira ; széken felejtett kabátjába beléplántálja a macskakölyket, csizmája szárát meg-

rakja kavicscsal, czibálja azt a gyér szakállát, gyenge haját s bepanaszolja anyjának dologtalan apját.

Gyermek dajkálás, sok ijedelem, egyforma munka között a mint elteltek a napok s el az évek, mindegyik egyképpen, kevés terméssel, sok bajjal, kicsi vidámsággal, rengeteg vesződséggel, fáradsággal, — egyszer, hogy a Majom urfiak már nagyocskán kinöttek a czizmaszárból, — egy télen a kertrenéző kicsi szobában, hol a családiképek függtek s egy görbe kard a falon, s a fehér függönnyel leterített asztalon virágos findzsák, szappanból készültgyümölcsök, piros, metszett poharak között serpenyős, diófa-agyu ősi pisztolyok álltak — Borbára maga elé állította Antit, hogy neki egypár komoly szót mondjon. Így kezdte:

„Látod, hogy megnöttek a gyermekeim, látod-é? Tudod-é, ki vagyok én? kik a gyermekeim s milyen fajták? Micsoda család az enyém, s mik az én kötelességeim — — gondolod-é? Gondolod! ... mikor csak pipádra gondolsz, hogy sülné a szádba. Tudod, hogy ezeket neveltetni kell az ősök miatt. Látod azt a kókus-dió poharat, az ezüst talpast? tudod-é, kié volt az? Tudod!... tudsz is te valamit“..

„Tudsz, azt mondod — ha tudsz, hát lássuk. Hiszen a tieid is a gyermekek. Vagy tán ké-

telkedel a becsületemben? Kétkedni mernél? Ha tudsz, lássuk. Tanultál írni, olvasni, eredj a városba, keress hivatalt, hogy költözzünk be s hogy tanuljanak a gyermekeim jó szót, emberséget. Járj, kérj... neked nem szégyen.“

„Férfi vagy te — mondta, mikor egy hét múlva Anti ijedten állott haza, hogy nem kapott semmit — férfi vagy te, te gyáva? Kihúztam volna a mennyi tekergő törvényes ingyenélő van, ha helyetted vagyok. El hagyod magad kergetni, mint egy koldust. Csontot vesznek Majom Antinak, csontot szegénynek... Kidobtak persze, te gyáva!“

„De kértem — szerénykedett Anti — kértem; ígérték.“

„Neked ígérték? Ad is rád valaki! Bemegyek én. Lám, ki utasítja el az én familiámból valót.“

S hogy felöltötte a zöld selyem viklert magas termetére, hogy fejébe tette virágos kalapját s megkinozta a „törvényes urakat“, volt helye Antinak, de mindjárt.

„Gyáva a férfi“ — mondta, mikor visszatért a városból s mosolygott hozzá. — Feljársz az irodába Majom Anti. Irnok lesz a neved s nagyra viheted. A gyermekeidnek őse egy rabonbán volt — ott a képe a falon; ha szemed van, látod — s a törvényes apjuk egy

irnok a törvényszéknél. Mindegy; nem adtak többet. Ki is adna reád?”

A tavasz már ott érte a Fényes Borbára családját a Szent-Sebestyén-utczában egy akáczászűk udvarban; a gyermekeket az iskolában s Antit a törvényszéki levéltárban egy fekete író-asztal mellett, az ajtó sarkánál, legtávolabb az ablaktól.

Én igazán nem tudom, miért szeretnek az emberek úgy uralkodni azon, a ki gyengébb!

Mintha a méltóságos elnök ur kész prédának fogadta volna fel Majom Antit, úgy neki esett mindenki.

Egypár hétig alig volt még ott, mikor már történetekkel hozták nevét kapcsolatba; mikor egy-egy czérnaszálért, mely kabátjára ragadt valahol, gyanusították, kaczagták; mikor néha, ha későn jött, ígérték, hogy bemondják a feleségének, ha korán, gyötörték, hogy megszökött hazulról; mikor oda dobkodták a szivarvégeket asztala alá, hogy tikácsoljon tőle s eldugták pennáját, elfoglalták széket, tentás üvegét.

Tán mert olyan alázatos volt Anti — vagy mert ruhája nem volt valami diszes — vagy ki tudja miért?

Hiszen nem bántott senkit; urnak hivta még a szolgát is és engedelmet kért, ha csiz-

mája recsegni talált. — És hogyan másolt! Ha a joggyakornok urak lejöttek a levéltárba egy-egy vidám szóra s pletykáltak valamelyik kisasszony báli toilettejéről, a bíró ur feleségéről; ha indulatos felek vitatkoztak dühhel a parlamenti pártok cselekedeteiről; sőt ha istenkáromlást vagy felségsértést követtek volna el, vagy ha félrevert harangok zsvivaja bongott volna végig a levegőn — Anti úgy tett, mint a ki nem hall, nem lát mást, mint a penna-serczegést s azokat a mocsok nélkül való egyenes sorokat. Fel nem nézett, fel nem kelt, csak lebujt íróasztalára, köhécselt, meg-megsimogatta homlokát s vetette hosszukás betűit. — Csak ha peres felek akartak másoltatni egyet s mást, hagyta el Antit a süketség, vakság. — Olyankor megelevenedett s élénk sóvárgás volt apró szemeiben, mikor mondta: „Igen jól lemásolnám, ha kegyessége engem bizandana meg eme... izé... kis dolgocskával.“

Mert hát a város igazán sok kívánságot keltett fel Antiba, a mi pénzbe kerül mind. — Mikor nyüzsögtek ott körülötte az ügyes-bajos felek, beszélgetvén világi örömökről, zajos mulatságokról, sziván jó illatu szivarokat; mikor a levéltárnok ur asztalfiókjából kihuzta a pálinkás üveget s megkinált belőle valakit s az

kéjézzettel csemcsegett utána; mikor délfelé lejött a biró ur s végignyújtózott a feketebőrös diványon, derekát ropogtatva, karjait ég felé nyújtva, mint a ki igen meg van viselve, s mikor estefelé mind csoportokban határozgatták, hol fogják eltölteni az időt: a színházban-e? vagy a vendéglőben? vagy vidám társaságban? — Antinak életében először tűnt fel, hogy milyen árva ő.

Hogy őt, mikor haza megy, nem várja senki, nem ügyeli senki, nem becsüli senki; kényelméről, öröméről nem gondoskodik senki. Hogy mikor kikapja hideg vacsoráját, mintha alamizsnát adnának; ha sétál, egyedül sétál, ha beszél, nem felel senki.

Az asszony még inkább érzi itt a városban, hogy ő micsoda familiából való, hogy őt mi illeti meg s mi a gyermekeit, kiknek az ősük rabonbán volt. Látogatásokat ad, igényeket táplál s szidja Antit a hiányokért:

„Érzed-é a szerencsédet — mondja — hogy összekerülhettél velem? s tudod-é milyen hitvány keresettel kárpótold azt? Házam, állásom, csak elgondolhatnád *minék* kellene legyen — Gondolod?! — ér is oda a te eszed!”

Ugy szeretett volna Anti valamit — ő sem tudta mit — tán zajt, vigszágot, hatalmat;

hogy ő valami legyen, egygyel s mással birjon, mint mindenki itt a városon.

De hát csak irt, csak türt, míg egyszer történt valami. Én igazán nem tudom mi. Valahogy...tán...egy pár bélyeg veszett el a hivatalból kék papirosu írásról. Talán kettő... s egy fekete kereskedő — a kinél szalonnát árulnak, jóizü pálinkát s illatos szivarokat — mintha ugy nyilatkozott volna, hogy az irnok Majom Anti nála adott volna el némely bélyegeket. Aztán mintha vizsgálatot rendeltek volna, sok árkus papirost összeirtak volna, a mire csakugyan — a mint mondották — kiviláglott, hogy két bélyeg elveszett volna. Leázattatott egy kék papirosról és — mint látszik — eladatott volna.

Az egész ügy itt igen homályos, sőt rejtélyes, minthogy Majom Antinak tudvalevőleg igen előkelő felesége van, a ki bizonyosan tejbe, vajba fürösztí. Mire is kellett volna az a két bélyeg neki? mi is általában két bélyeg?

De az tény, hogy Majom Antival nem tréfált többet senki, sőt kerülte mindenki, mintha pestises lett volna, s hogy egy reggel nagy pecsétés levélben megirták neki, hogy az ő fekete asztalához mást ültetnek... oda ő ne üljön többet... Tán így irták...

S tény az, hogy mikor Majom Anti egy

délben haza ment, — a saját házánál a Szent Sebestyén-utczában, az akáczfás udvarban — nem talált de senkit. *

Az a nagy familiáju asszony, a kinek *kellett* egykor Majom Anti — mikor gyermek főkötokeket kötögetett volt ott a szöke Szamos partján — megutálta Antit — Egy „bélyeg-áros“ az ő familiájából, kik közt hajdan.... stb. de megvetette, de megtagadta, de elhagyta!

„Hozzám jöhetnél-e még, azt hiszed? vagy az én gyermekeimhez vagy az én familiámbe-
ihez valaha ebben a világban? Itt maradok-é e tájékon, azt véled? vagy engedem, hogy valaha szóljanak hozzád a gyermekeim, vagy csakhogy lássanak, vagy csak egy levegőt is szivjanak veled? — azt gondolod? Gondolod?... mintha gondolnál is te egyébre, mint a mo-
csokra, verjen meg a Jézus“!

És így esett bizony két bélyegért az egész dolog, hogy Majom Anti egyedül maradt, mint egy hitvány katang, melyet minden oldalán ráz a téli fergeteg, fagyjal a hideg, nyom a hó.

Sem hajlék, sem kenyér, sem tisztesség; se gyermek, se feleség, se reménység.

Hogy fordult azonban az idő, hogy fa lehullatta lombját, mező ékességét s odvat

keresett magának még a dúvad is — Majom Anti is szobához jutott.

Járt, kért, alázatoskodott, míg megszánták sovány képeért, nyomoruságáért — s megfogadták ismét dijnoknak a büntető-osztályhoz, ahol tudvalevőleg nem használnak bélyegeket a peres írásokon.

Butora bizony nem volt kaczer.

Felfordított portékás láda áll az ajtó mellett, — a melynek tetején csonka porcellánkancsó, egy darab veres szappan, egy szürke pohár s csonka fésű van, — melyet úgy hívnak, hogy mosdó. Belsejében esizmahulladékok, száraz, sarkak (penészesek). — Ágya valahonnan kihúzott, valahova illő karikás ágy, egy tarka párnával s durva pokrócczal. Ágya mellett egy feketére mázolt fa-szék, karján gyűrött ruhák megványolt tetemei, ülőhelyén pedig egy régi köténytartóban gyertya. Az ablaknyíláson papiros, a falon üres fogas s egyéb semmi. Mert az itt-ott heverő papiros-darabok s gyanus színű rongyok nem tartoznak szorosán a butorzathoz.

Nyáron csak jó volna. Vadszőlő fut fel az ablak körül s madár szól az udvar borostyánbokrán: szellő járja s szivárványos lég. A szomszéd toronyból behallszik az óraütés s vigdal a felette levő szőlőhegyből. A nyomorú

butorzatot beteríti néha aranyszálaival egy téveteg napsugár s illatot áraszt be virágos fa, himes mező — hanem így télen, így karácsony felé, hideg nagyon. Kemencze nem fért belé — s bizony fa sem jutott volna a kemenczébe.

Fél Anti ettől a szobától s csak akkor jön haza, mikor nem mehet máshova...

Reggelenként, a mint a világosság hirdeti, hogy már ott lehet a szolga a hivatalban, már takaríthat s rakhatja a tüzet a nagy porcellán-kemenczébe, Anti szaporán ugrik ki ágyából, kapkodja magára hitvány ruháit, hogy felmelessen ő is melegedni. Fű, topog, orra kikékül, háta viszket, míg megindulhat.

Aztán szalad végig a nagy-utczán; beleütközik mindenkibe, míg felér abba a paradicsomba, a hol fűtenek. Besuhan az ajtón, aláztatosan köszön az álmos legénynek, dörzsölgeti kezeit s összekuczorodva vékonyka kabátjában, megtelepszik a tánczó lángok fénye előtt, olyan áhítatos képpel, mint egy tűzimádó.

Majd kihuzza zsebéből szemérmesen kis szalonna darabkáját, ropogós zsemlyéjét s titokban — nehogy más is lássa — dugdossa szájába a falatokat.

Ha eljön a dél, s elmegy mindenki haza, megenni párolgó levesét: Anti hova menjen ugyan? Ott settenkedik a nagy köéület előtt,

meg-megfutva s várva, míg a „diner“ ur beereszti ismét zugolyába s csak a pihenésre szabott vasárnap- vagy ünnepnapon húzódik be a „Két huszár“-hoz, abrosszal terített asztalhoz; máskor hogy telnék, én istenem!

Este elbeszélget pár csendes szót otthon a kövér kofával, kitől bérben tartja kicsi kamaráját — feltéve, hogy a asszonyságnak „jól ment a napja“ s a katona-urak szokatlanul éhesek lévén, sok kocsonyát és pálinkát fogyasztottak el, s így van kedve is beszélgetni -- s aztán behuzódik pokróczának pajzsa alá.

„Igy szoktam én meg, édes asszonyom — mondja néha — így tűz nélkül. Jó szokás, igen egészséges. Gyermekkorom óta így hidegben, tetszik tudni...“

S míg így áldoz a hiuságnak, reszket gyenge ajaka az egészséges levegőben“ . . .

Néha a pokrócz alatt meglepi az otthon után való vágy. A havas udvarnak ablakán bevilágító fénye, az ugató komondorok, a béresgyerek füttye, ostor pattogása; fázó verebek kopogása az ablaküvegen, a haragos asszony, zajongó gyermekek s az a kicsi leányka — mind — mikép ha egy messzelátón nézne be az égbe... Örömtelenül eltelt a fiatalsága, reménytelen a jövője, s kifakad lelkéből olykor kinos nyögéssel a szó: „miért kell élnem?“ De

hát csak él, mint egy féreg, melyet kerül az ember és les falánk madár-sereg. Él, ő sem tudja miért?

A mint pedig közeledett a mi Urunk születésének ünnepe, mikor az angyalok kilesik a kis gyermekek óhajtását s szaporán teljesítik: mikor az Öröm, Vigság elhagyja földfelett való országát s beköltözik szegény ficzkók testébe; mikor a hivatalos urak mind otthon ülnek, mákos kalácsot esznek s szerencsét kívánnak egymásnak az új karácsonyhoz, mikor a törvényszékhez senki sem megy fel s a szobákat nem fütik egyáltalában. Majom Anti szorongva gondolt rá, mit fog ő azon különben örömdetes napon csinálni? Hova megy? hol melegszik meg?

És a mint csendesen, ünnepélyesen, nem sietve s nem is késve megérkezett, s megis viradt, olyan hideggel, hogy hasogatja az ember orcáját, — ami ellen nincs védelem sem a csalóka napsugárban, mely a hóval fedett föde- en tánczol, sem a meleg bundában — Antit előntötte a keserűség.

Mit fog ő ma csinálni? Elhatározta, hogy föl sem kel. Ott marad ágyában s be is burkolódzott pokróczába, mint egy zsákba. — Hiában! — Itt-ott, valahol, egy részen beférkőzött a fenevad s marta, tépte vézna, erőtelen testét...

Félig aludt...

... Egyszer rég, ott a Szamos partján, mikor a biró jött be kizsirozott fényes csizmában, fehér nadrágban s tiszta juhbőr-bekecsben s boldog karácsony ünnepeket kívánt a „Nagy urnak“ s hozott Anti urfinak egy görbe végű kendermadzagos szánkát, mely csakugy repült végig a domboldalon... A kamarában egy új ruha, mit az angyal hozott, az ágy előtt egy képeskönyv, melynek első lapján kávészinű oroszlán csikorog az ájtatos elefántra... rozmarin az ablakon, melyből szakit mindenki, mihelyt üt a kakukos óra, templomozás kezdetét jelentvén... Egyszer a kollegiumban, mikor ellopták a füstölt malacz-szánkát a tulipános ládából s kaczagva, tánczolva kiabálták: „meghivunk Anti... gyere egyél, mint a magadéból“... Aztán egyszer az a félelmes, nagy familiáju csontos asszony, a ki... a gyermekek... a meleg jó szoba ..Eh!..

Felugrott az ágyból. Kín az emlékezet. Magára hányta ruháit s oda állott az ablak üveghez, hogy meleg lehelletével, hüvelyk ujjával rést olvasszon a jégvirágok között, melyek szeszélyes formákban, mint annyi száraz sok águ faág lepték be azt.

Az udvar borostyán-bokra hóval befujva, az ösvényt a kaputól kezdve sepri tisztára a kövér háziasszony.

S hogy megnyilt a kapu s bejött rajta valaki — Anti minden igyekezettel kaparta az ablakot — ha meglátná, ki látogatja az ő udvarukat?

Mintha valaki utána kérdezősködnék . . . Oh.. a kapunál megáll egy szürös ember. Anti már látja.. Mintha ismerné, zuzmorás bajuszát is, báránybőr kucsmáját is. A megsepert fekete kis ösvényen pedig sebes apró léptek kopogása hangzik.

Nos?

Feltáruul bizony az ajtó s a ki ott áll: az egy csepp kiveresedett képű kicsi leányka, keszkenyövel fején, meleg bundával a hátán — a ki szétnéz a Majom Anti szobáján, besiklik, mint egy sebes gyík — a ki nem kérdez, nem vár, hanem szaporán nekiszökik az Anti nyakának, átöleli fejét, czibálja haját, üti kis öklével hátát, csipi sovány orcáját, borzolja gyér haját — a ki kaczag, mint egy kis ördög:

„Oh te borzas, te csúf öreg ember, itt kuczorogsz ebben a hidegségben! Hát a kemenczéd hol van, hát a fád? Hát ez mi a szakálladon? mekkora zuzmara-csapok! A kezed is hideg — dugd a nadrágodba, te vén ember. Hát a fád hol van igazán?“

A ki szeleskedve, tapogatva mindent, ócsárolva mindent, fordul az ágynak:

„Na hiszen ez is pokrócz — te vén ember — hiszen lyuk inkább. A poharadat ki mossa meg, a csizmádat ki keféli meg, ki rendez nálad? Hát te itt lakol igazán?”

A ki hirtelen beléragad az Anti nyakába, átöleli a fejét, összecsókolja két orcáját:

„Édes lelkem... édes aranyom te! szeretném a nyakadat kihuzni helyéből, a miért meg sem ölelsz engem, hanem úgy nézesz, mintha nem is a leányod lennék. Kalácsot, meleg karácsonyi kalácsot úgy-é nem ettél? A Jézus nem hozott neked. Szereti is a Jézus, a ki nem gondol az ő leányára. Látod, nekem hozott. Kicsit hozott az igaz, de én ide tettem neked a zsebembe. Mákos is hozott — anyám sütötte, meg én. Tudod, én is bizony. De én czukroztam meg neked, ha megennéd.”

...A ki nem látja meg, hogy Antinak meggyült a szemében a könny.

Bejöttünk templomba a városba s ide jöttem hozzád te öreg ember, ha ide tenném ezt a kalácsot az ablak párkányra, jó lenne, úgy-é. Ennél belőle, úgy-e édes? De hát miért olyan virágos az ablakod? Igaz édes...”

S a ki aztán leerőszakolja Antit a kari-kás ágy szélére, átöleli nyakát, s ráül a térdére:

„Mióta te eljöttél tőlünk, csak úgy élünk,

tudod. Velem nem játszik senki. Az a gödör, a mit betakartunk kukoricza-kóréval, tudod a kertben — a hol bujkáltunk, tudod — hát üres most, ha kutya nem megy belé. — A fiad nem beszélnek rólad s anyám sem beszél, de én, mikor imádkozunk, oda teszem mindig: „és apát is“ téged, te vén ember, hogy tartson a Jézus. Mikor anyám azt mondta, hogy ma bejövünk a városba, templomba, mindjárt gondoltam, hogy ide jövök hozzád. A béres tudta, hogy itt lakol s ide is hozott. Ő is szeret. Tudom te, hogy megverné anyám, ha egyedül mennénk vissza hozzá — de te is jössz velem. Hogy kerestet most engem te, jaj hogy kerestet!“

„Na hát ki leánya vagyok én — kié, nem szólsz hozzám, te esuf, vén ember?“

Anti csak nyög, miközben kitör belőle a hang, mintha szétfoszlanék az ígézet:

„Az enyém. . . az enyém. . . az én édes leányom! . . .“

Aztán szótlanok lesznek mindketten.

„Én nem megyek veled, édes cseppem. . . én nem mehetek veled anyád elébe. . . én nem lehetek. . . én nem tehetek. . . Csakhogy szeretlek, édes. . . édes leánykám. . .“

A béres szól kinn:

„Esztí kisasszony, menjünk már. A nagysás asszony keres s tüzre tesz engem is.“

Aztán durván folytatja :

„Jöjjön velünk a tens ur na, ha hívják, hiszen nem eszik meg... jöjjön, ne féljen!”

...Aztán elmennek. Mint egy látomány, mint egy álom. Az utcza-kapu becsapódik s Majom Anti ráborul az ágyra sirva, zokogva. Életében először esik jól neki a könny.

A kofa-asszony morog az ajtó előtt s megveti Antit :

„A bolond... a bolond. Nem képes semmire. Nem mer a felesége elé menni, a ki pedig olyan uri dáma, hogy kezet csókolna neki az ember.”

De ti olvasók ne haragudjatok Antira, a miért nincs benne semmi szerfelett való, a miért ő együgyü, kergetett, öszülő szegény dijnok... a miért nagy tetteket nem tud véghez vinni, nagy tehetségei nincsenek.

Igy született bizony ; s ő nem tehet róla, hogy nem lehetett valami nagy titok megoldója, valami világgraszoló esemény véghezvivője, s ártatlan abban, hogy akkor — tudjátok a férián — a berekbe vezették lépteit a láthatatlan istenek, hol Fényes Borbára gyermek-főkötőt kötött s komlót szedett a mezt-lábos szolgáló.

A sors az oka!

EMLEK

EMLEK
MIL. PAZ. D.
MIL. PAZ. D.
MIL. PAZ. D.

I GEN szép őszi nap volt a miért is sokan jöttek el az öregasszony temetésére. Jót tesz az ember egészségének, ha alkalomadtán kísérelhet az árnyas temetőkertbe.

Az utcán, az udvaron s a tornáczon is sokan állongtak, sőt — bárha a szoba levegője, hova az öregasszonyt terítették ki, füledt volt kissé a sok fekete posztótól meg a szüntelen égő viaszgyertyák füstjétől — a ravatal körül állított székek is mind telve voltak résztvevőkkel. A szomszédasszonyok foglalták el a helyeket, minthogy gyászoló család nem volt a koporsó körül. Kivülök még a kereskedő társulattól néhány tekintélyes aranylánczos uraság, s az egyik szegletben egy csoport kis-utczabeli földműves várt a cerimoniára. Az elsők

I GEN szép őszi nap volt a miént is sokan jöttek el az öregasszony temetésére. Jót tesz az ember egészségének, ha alkalomadtán kísérelhet az árnyas temetőkertbe.

Az utcán, az udvaron s a tornáczon is sokan állongtak, sőt — bárha a szoba levegője, hova az öregasszonyt terítették ki, füledt volt kissé a sok fekete posztótól meg a szüntelen égő viaszgyertyák füstjétől — a ravatal körül állított székek is mind telve voltak résztvevőkkel. A szomszédasszonyok foglalták el a helyeket, minthogy gyászoló család nem volt a koporsó körül. Kivülők még a kereskedő társulattól néhány tekintélyes aranylánczos uraság, s az egyik szegletben egy csoport kis-utczabeli földműves várt a cerimoniára. Az első

azért jöttek, mert a boldogultnak az ura valamikor kereskedő volt, az utóbbiak pedig csak azért, hogy lássák a parádét.

A behívó harangszót elkongatták s a temetésrendező nagy sürgés-forgásban volt, törölgetve a polituros koporsó fedelet — olykor tetszetősen nézegetve magát tükrében — s igazítgatva majd a ravatalt, majd a kis asztalt, melyre majd a pap teszi a fészületet.

A szomszédasszonyok közül kettő három egy csoportba bujva suttogott csendesesen.

Az egyikben egy nagy veresképű selyemmel s ékszerekkel nagyon kidiszitett asszony-ság vitte a szót.

„Roppant akácziózus volt a lelkem — sugta rekecses hangján — nem lehetett sokszor a szájától ülni. Elhallzott a harmadik szomszédig, a mint szidta a cselédeket. Örökké bennük lakott, örökké mocskolódott. Ezenkívül bizony mérges volt szegény, azt meg kell vallani, hiszen ha egyéb semmi sem lelkem, hát a fia... hiszen tudják. Hanem már gazdasszonynak a milyen volt, az már ugyan ritka...“

„Ritka ám — bölintott egy kövér öreg néne — ugy sütni főzni nem látunk mindennap. Ellehetett fújni a tésztáját. Az igaz, hogy kipusztította volna a császár spádját is.“

Egy beteges tekintetű asszonyság suttogott a másik csoportban.

„Ugyan — kérdezte fejével a halott felé intve — mit tudnak a fiáról? Valjon merre jár s vajjon itthon volt-e az utolsó perczekben?”

„Hiszen itthon lett volna — felelte az egyik — ha a nyakas öregasszonytól be mert volna jönni az ajtón. Mert nyakas volt bizony a megboldogúlt, s azzal a fiúval csúful bánt el.”

„Csúful ám! Hiszen miféle nagy dolgot követett el? Olyat ugyan lát az ember minden nap. A fiú csinos, a leány gyenge, egy fedél alatt laknak s a baj megésik. Hát tehet arról valaki?”

„Igen de — mondta egy fiatal asszonyka komoly arczczal — úgy kellett volna, hogy tekintse a szegény leányt, mintha testvére lett volna. A néni ugy is tekintette...”

„Ah lári-fári — vágott közbe a beteges képű szomszédasszony — a néni, nyugodjék, tekinthette, mert nem volt fiatal ember...”

„De a leány meghalt...”

„Meg, de nem ebben a bajban. Gyenge volt, s látom minyájunknak csak az a végünk, hogy meghalunk. S aztán mit ért a néni, hogy elüzte a fiát is, hát feltámadt-e vele a szeretője; nó ugy-e nem, na?”

„S vegyük azt is lelkem, hogy a fiú el-

tűnt a háztól, úgy, hogy azt sem tudja senki, hol jár...“

Mind a fiatal asszonykára esnek. Magyarázzák neki, hogy a boldogultnak nem volt igaza, s hogy ilyen dolog nem valami feletőbb ritka a világon...

A szegletben a Kis-utczabeliek beszélgetnek.

Azt hinné a néző, hogy igen megesett a szivük a szomorú alkalom felett, mert nagyon gyászos arcczal súgnak-búgnak. — Arról foly a társalgás, hogy a lábas jószágot valami Oláhországból becsempészett betegség pusztítja, s már a közeli faluban is szedett áldozatot a bornyuk között.

Az előszobában a kereskedőlegények nyüzsögnek. Gyászfátyolt kötnek karjaikra, mint-hogy ők viszik a fáklyát. Ha a házhoz tartozók közül valaki, vagy esetleg valamelyik tekintélyes czég birtokosa végig talál menni soraik között, hamar rendbe állanak, szemeiket a földre szegzik és igen szomorúaknak látszanak. Ha azonban magukban vannak igen vidámak s aranyos jókedvvel beszélgetik kalandjaikat s nevetnek lárma nélkül hozzá.

A tornác is el van lepve résztvevőkkel, kik megszólják az öreg özvegy asszony rendetlenül hagyott udvarát... Az ajtó előtt a

házi cselédek sugdosodnak, kiknek a szomorú, alkalmatosság okán fekete keszkenyőt és surcot vettek ajándékba. Igen hitványnak találják az ajándéktárgyakat s szidják a csaló kereskedőt. Egyik mondja: „Ajándékmarhának nem kell szőrét nézni...” A többiek hangosan kaczagnak hozzá.

Az öreg asszony felette csendesen fekszik az atlasz párnák között, minthogy semmit sem hall abból a zürzavarból a mi körülötte foly.

A vásári zsidóság nem ér el odáig, hol az ő lelke jár; azok a könnyek pedig, melyeknek — a ravatal lábainál — csendes permetje hull, nem ütnek semmi zajt. Nehány nagy oleander takarja el a gyászba öltözött leányt, a ki sir. A gyertyák veres fénye megvilágítja törpe homlokát, vastag íves szemöldökét s széles ajakát. Zokogása nem hallszik, csak néha egy-egy halk sóhaja. Olykor lehajlik a lábánál félénken meghúzódó kicsi gyermekhez s halkán mondja, kezével a ravatalra mutatva:

„A nagymama alszik ott, Margit. Mindjárt elviszik...”

„Elviszik — gyügyögi vissza a csepp — „Hova viszik?”

A sovány szomszédasszony sűgja a beszélgető kis csoportban.

„Nézzétek csak Klárit, hogy siratja a nénit.“

„Sirathatja is, mert én bizony nem tudom mi lesz belőle — feleli a zsörtölődő vén asszony. — A nénje jó helyt van a földbe, s bár az a nemtudomki gyermeke is olyan jól volna elhelyezve. Bizony neki volna jobb....“

„Kétszínűség“ — toldja a másik s legyint a kezével.

A ház előtt dübörögve áll meg a halottas kocsis.

A szomszédasszonyok felkelnek a székekről s némelyik kinyújtóztatja gémberedett tagjait. A pap is megérkezik s a ministrans gyerekek kíváncsian tekintenek be az ajtón.

A veresképű kövér selyemköntőssel díszes asszonyság fennhangon, úgy, hogy hallszik a csendes szobában, mondja:

„Éreztük mi, hogy a szegény néninek valami baja lesz, már, napokkal ezelőtt. Olyan furcsákat álmodtunk a szegény néniről én is s a Mihályom is. A kezem tegnapelőtt egyszerre csak elsárgult s mondom a férjemnek: Nézze Mihályom lelkem, valami szomorúság kell, hogy érjen mert a kezemnek igen furcsa színe van...“

A hallgatóság között nem egy akad a ki szintén emlékezik valami jelre, a melyből a néni

végét előre megjósolhatta volna, ha értett volna a jelekhez.

A pap belép a szobába s az ajtó előtt a helyi „Dalkör“ karban zendít rá a gyászdalra „Oh—ke—ser—ves — jaj—szó. Mi—nyá—jan — meg—ha — lunk.“ — A bassus azonban egy terczzel feljebb kezdvén a megadott hangnál, igen kellemetlen zavarok támadnak, minek okáért a hosszuhaju szőke karnagy szivesen elsüllyedne, kiválthogy a kereskedősegedek gúnyos vigyorgását látja.

A pap elvégzi a beszentelést és rövid gyászbeszédbe fog:

„Kedves halottunk élete — ugymond — a szeretet élete vala, a jámborság élete, a szelidség élete, az isteni félelem élete. Az ő bére a menny oda túl a felhőkön — s az emlékezet soha ki nem alvó fáklyája itt e rögös földön. Oh te elköltözött drága nagy lélek, oh példánya az erénynek, az alázatosságnak, a könyörületnek, oh összege, mi tiszteltté teszi az asszonyt a földön, oh. . . .“

A nagy szobában suttogás támad. A temetésrendező megáll a fényes koporsó fedéllel s a gyászos gyülekezet nem hallgat a papra. Minden szem az ajtó felé fordul, hol egy kopottas ruháju nyulánk férfi áll lesütött szemmel. A szomszédasszonyok megrántják egymásnak

a ruháját s ugy integetnek arra. A férfi ránéz a ravatalra, szemei elborulnak, megtelnek könnyel s kezével eltakarja arczát.

„Még is eljött Pál urfi, a temetésre — suttogja a sokbeszédü kövér asszony — csak nem válik a vér vizzé. Valjón honnan került elé az utolsó perczre?“

A pap megáll a beszédben. Komolyan, neheztelőleg néz szét a figyelmetlen gyülekezeten, fejét megcsóválja s felemelt hanggal zugja tovább:

...„Oh asszony, földnek ékessége, ki fekszel némán a ravatalon, hova levének arczod, rózsái, hova tüze szemcédnek, vidám szavai szájadnak?... Porrá valóban... porrá valóban minden....“

A férfi az ajtóból belép. A gyülekezet körében halk moraj támad. A kövér szomszéd asszony szava hallszik:

„Engedjék a fiut az anyjához. Engedjék, hogy csókolja meg a kezét. Jó kéz volt, igazi szerzőkéz volt, igazi vagyongyűjtő kéz volt.“

Lesütött fővel — s mintha egy kissé inogna, s ajkai, mintha reszketnének — lép a ravatalhoz. Megáll a lépcső alján s azt sem tudva mit tesz, homlokát odaüti a nagy karos gyertyatartóhoz.

A szomszédasszony mondja:

„Két házat gyűjtött a piacon, nem is szólva arról, hogy mit tesz egy anyja a gyermekéért, mennyit fáradt, jaj mennyit fáradt“

. . . Felemeli a fejét s merő átható tekintettel, mely telve van bánattal, szeretettel, néz a koporsóban pihenő földsárga arcra s a szürke hajszálakkal takart nagy homlokra. Az ajaka megnyilik, mintha mondani akarna valamit.

Nem lát maga körül senkit. Nem látja a rá meredő kíváncsi, kutató arczokat, nem hallja, hogy az oleander bokor megmozdul.

Észre sem veszi a gyászbaöltözött szigoru tekintetű leányt, ki elélep a háttérből.

A pap időnként megáll, méltóságteljesen szegi meg a nyakát, s mondja virágos szónoklatát, bárha nem figyel rá senki.

Mind arra ügyelnek, hogy a jövevény férfi mint sir, majd, mint tekint idő múlva körül s veszi észre a ravatal legalsó lépcsőjén a gyászba öltözött leány mellett a kicsi gyermeket. Hallják, hogyan mondja fél zokogva, félhívólag :

„Margit, jöjj hozzám az apádhoz.“

Látják, miként huzódik félénken vissza a semmi kis lányka védője mellé, ki fejére teszi a kezét.

És a halk morajon át is kivehető a mély, szinte nem is nőies hang, mely mondja :

„Ne érintse a gyermeket“

Keserőség, szemrehányás, parancs van e négy szócskában. A leány a ravatal elébe lép. Széles válla van. Inkább magas, mint törpe. Szűk homloka, alól igen mély és sötét tekintetű két fekete szem néz ki, s barna arczbőre egészen fényesnek látszik a viaszgyertya lángjától.

Kezét tiltólag emeli fel, s lassan vontatottan mondja :

„Ne érintse a halottat, ne merjen a ravatalra lépni.“

Aztán int a temetés-rendezőnek. A ravatal körül egy perczre elszedik a gyertyákat s a koporsó fedele nehéz koppanással borul az öregasszony semmivé válандó testére.

II.

„Miért sírsz te Klára?“ kérdi a gyermek, mikor hazatérnek a temetőkertből.

A nagy szobából az álványokat, melyen a koporsó állott, már elhordták. Helyén van minden. A székek sorban, az asztal a középén. A lemenő nap benéz a nagy üvegajtón s a legyek fürödnek sugarában. Minden rendben s úgy tetszik; mégis a gyászba öltözött leánynak, a mint izgatott gyors léptekkel megy végig a

szobákon, mintha üres lenne az egész ház. Lépteinek kongásán ütődik meg s meg-megállva, kutatva néz be nagy fekete szemeivel a szekrény mögé a sötétes fülkébe, hol az ágy áll — mintha várná, hogy valaki eljőn onnan Valaki, a ki hiányzik.

Szemeinek prémje könnyben uszik, majd meggyül a csepp s végig pereg az arczán. Nem törli le, nem tud róla, csatangol tovább a hangtalan szobákon.

Az apróság ott tipeg a nyomában s csodálkozva kérdi:

„Mit keressz' te Klára?”

Heves mozdulattal hajol le a gyermekhez, felkapja a mellére s összeesőkolja.

„A nagyanyót kerésem Margit.”

„Hol van a Nagyanyó?”

Zokogásba tör ki s leborul egy szék karjára. Hallszik, a mint többször ismételi:

„Senkink sincs, senkink a világon.

Viszont felemelkedik, letörli könnyeit s az utczára néző ablakhoz áll. Megvonul a függöny mögött s nézi a járókelőket. Egyetlen homályos kép előtte az egész széles piac, csendes házaival, siető embereivel együtt. Legyint a kezével s ödöng ismét végig a szobákon.

Megpihen egyik széken s az apróság oda

áll mellé. Bátortalanul néz a szemébe s félénken kérdi ismét:

„Hol a nagyanyó? Hova ment?”

„Oda a hova az anyád, édes bogárkám.”

„Melyik anyám, a kit ti úgy hivatok, hogy Anna?”

Rádöl a nénike térdeire, egy fodrot tépeget csepp kezével s okos szemével felnéz, várva a feleletet. S mert senki sem szól, hát idő múlva ismét kérdez:

„Nem is jön vissza; mint az anyám?”

Klára nem tud beszélni. Bántja minden hangosan mondott szó is. Összerezzen, mikor az előszoba ajtaját hallja csikorogni, melyet valaki megnyitott s önkénytelen mozdulattal nyúl a gyermek keze után.

Figyel s mert csendes lesz minden ismét, az asztalhoz támaszkodva nézi a nagy karos-széket, melyben három nap előtt még a nagyanyó ült, mesét mondva az unokájának. Visszacseng fülébe az a halk sikoly, melylyel egyszerre csak hátraesett, leejtve dolgos két kezét...

Tovább az ablak mellett abban a szegletben a függönytől elrejtve úgy véli, mintha volna valaki. Félig magához, félig a gyermekhez mondva, félig írva, félig sugva beszél akaratlanul is az ajaka:

„Ott ült a te anyád Margit, ott az ablakban, az, a kit mi úgy hivunk, hogy Anna; a te anyád az én édes testvérem.. és nézett végig a hosszú utczán.. Várt valakit; addig mig csak az élete tartott..

„Nem jött, a kit várt Klára?“

„Most pedig senki.. sehol senki..“

A mint visszaterül a szeme az ablaktól, az ajtóközben ott látja azt a kopottas ruhájú férfit, a ki ma zokogott a Nagyanyó ravatalánál. Azt sem tudni, hogyan lett oda. A lépése neszt nem lehetett hallani.. Ijedten, csodálkozva fordul felé, mintha az is csak álmokép volna.

„Én vagyok — mondja az alak tompa szóval — én Bende Pál. *Haza* jöttem. Nem is akarsz már megismerni?“

„*Haza* jöttem, hogy eszedbe jussak, mert nagyon elfeledtél, s az én édes anyám ravatalánál sem akartál ma megismerni.. . . .“

Klára még sem mozdul, csak megfogja a gyermek kezét, s ott tartja szorosán maga mellett. Fejét felemeli s megnézi hosszan a beszélőt. Szeméről egy percz alatt oda lesz a könny, s arczáról a leverő bánat. Minden vonásán szigoruság és harag.

A férfi, mintha csak fogai közül szürné ki a hangot élesen s szakgatottan mondja:

„Egy esztendeje annak, hogy itt ebben az ajtóban utóljára álltam. Az anyám ott a holte, s mikor be akartam lépni azzal a szóval fogadott, hogy „gazember“. Hallottad, mert mellette álltál. Te mivel fogadsz most Klára, halljam? A ravatal előtt meggyaláztál, elüztél — mit mondsz most, halljam?“

Klára rá sem néz. Ellép az asztaltól, lehajol a gyermekhez, megigazgatja a fodrokat ruháján, aztán felemeli a fejét, kerekre nyílt szemmel tekint Bende Pálra s kérdi:

„Elvégezte?“

Megsimogatja a gyermek aranyszőke haját, felteszi rá a kalapot, úgy mintha senki sem lenne közelében, megfogja a kezét s csendesen megy az ajtó felé:

„Bocsásson — mondja félhangon — *Haza* jött, csak maradjon itthon. Én nem lakom itt. . . .“

A férfi megnézi mély sötét tekintettel a távozni készülő leányt, halkán, kurtán felsohajt s lágyabb hangon folytatja:

„Miért nem tegezel most Klára?“

„Ne állja el az utamat.“

„Hova akarsz menni? . . .“

Egy lépéssel bejön az ajtóból s behuzza azt lassan maga után.

„Hova akarsz menni? Ismersz Klára, tudod, hogy indulatos bolond ember vagyok.“

Haraggal, dühvel jöttem ide . . . látod, már kérlek . . . Téged kérlek egyedül a világon . . . Ne menj. Azért jöttem, hogy számon kérjem tőled a sértésed okát — de ha látlak, megoldvad a haragom, s a körmöm inkább kitépné a gégémet, sehogy egy bántó hang kiszaladjon rajta . . . Beszélj velem úgy Klára, édes Klára úgy, mint eddig . . .“

A szoba lassanként homályosodott. Az alkony ráteritette fátyolát a nagy karosszékre is, hol a nagyanyó ült nemrég, s az ablakközre, honnan a már porrá vált szomorú aszszony tele — várakozással nézett végig a hosszú utcán. Tán a szomorú emlékeket is eltakarja a nyugalmas este.

Bende Pál közelebb ment a gyermekhez, s kezét kinyújtotta utána. Megnézte s sohajtott, mikor a leányka félénken vonult a Klára köntöse mögé, s onnan tovább az asztal tulsó oldaláig . . .

„Szólhatnál Margitnak, Klára, hogy ismerjen meg. Igen súlyosan büntettek . . . Ne húzódj te is; tudom, hogy terhedre vagyok, de rég, nagyon rég nem láttalak . . . S ez a szoba is megvesz és a mi benne történt s én merek — rá merek gondolni a multa is . . . Leülök Klára, fáradt vagyok, mert utról jöttem . . .“

A gyermek egy bogocska viráglevelet

kapott, mely a nagyanyó ravataláról maradt ott. Leült vele a földre és tépegette csendesen. Legyek röpködtek körülötte; kacsóival utánuk kapott s halkán hessegett. Klára úgy tett, mintha nem nézne mást az apróságon kívül. Kissé meghajlott fővel ügyelte minden mozdulatát.

Bende Pál leült a Nagyanyó székébe (még elég világos volt arra, hogy lássék, miként hajlik meg a dereka s mint simítja olykor végig szőke haját, nagy homlokát napsütött kezeivel) kalapját maga mellé tette és beszélt halkán:

„Vásáros asszonyoktól véletlenül hallottam, hogy meghalt az öreg Bendéné az én anyám. Elkéreztem a gazdántól, hogy eljőjjen a temetésére. Mert gazdám is van, Klára. Odáig vittem, hogy szolgabiroisági írnok vagyok. Azt hiszi rólam mindenki, hogy börtönből szöktem meg s azért titkolom a nevemet s magamat. Ugy is bánnak velem. Gyalog jöttem, s te elüztél a ravatal mellől, pedig nem követtem el én olyan nagy öntudatos bűnt — csak megbotlottam s rám nehezedett a sors.“

A piaczs tulsó fele úgy látszott mintha rózsaszínű füstben úsznék. A déli égbolt veressége vidám színnel vonta be a látó határt s rendkívül finom apró fodrok csúsztak végig az égbolton, melyek ragyogtak mint a parázs. A férfi merőn nézte a tovasiető fellegeket,

tenyerével surolta a szék ülését és beszélt tovább.

„Nem ellenetek vétettem; egyedül ő ellene — de ő megbocsájtott volna nekem.“

Klára mondta a gyermeknek:

„Az anyádról, az én édes testvéremről mer szólni ez az ember, Margit. Hallod?”

Az apróság csodálkozva nézett:

„A kit ti Annának hivatok?”

„Ne ítélj el Klára, hogy szólok róla. *Kell*, hogy előtted kimagyarazzam magam. *Kell* Klára, mert úgy érzem néha, hogy megőrülök, ha már nem mondhatom el senkinek, az én szerencsétlenségem okát. És most mikor elmondhatnám nem tudom, hogy kezdjem? hogy kezdjem? . . .“

„Sehogy; én nem hallgatom meg. Bűn, hitványság volt a mit elkövetett s újból elkövetné, ha beszélne róla. . .“

„Engedd Klára, engedd meg. . .“

„Mit akar mondani? Azt, hogy megvette a néném eszét, szivét, hitvány uton, s aztán ott hagyta szégyenben? Azt, hogy megszökött s akkor tért vissza mikor már — Annát megölte a bánat? Azt, hogy. . .“

„Azt Klára, hogy jóvá akartam tenni, azt, hogy jóvá tettem volna. Azt. . . látod, beszélni sem tudok. Mikor az anyám hozzánk vett tite-

ket, nem szerettelek, sőt gyűlöltelek mindketőtöket. Féltékeny voltam az anyám szivére. Azt kérdeztem: mi jogon vagytok nálunk? kik vagytok? Rokonaim sem, csak az anyám barátnőjének az árvái. Hát nekem nincs is közöm hozzátok. Veled évdtem, czivódtam. Annára nem is néztem. Igazán félttem tőle. Ha rám nézett azokkal az okos komoly szemeivel — bűnösnek éreztem magam, ha semmit sem vétettem is. De úgy nőttem fel — azzal a félharaggal irántatok s mégis Klára, ha elmentél volna tőlünk, utánad szaladtam volna a világ végére is... Utánad Klára."

A leány felemelte magasra a fejét. Rendkívül festői alakja mintha megnyúlt volna. Keskeny dereka, széles vállai, s szűk homlokának körvonalai kiváltak a szobát ülő homályból. Megnézte az összegörnyedt Pált s a szavába vágott.

„Ne merjen rólam szólani...“

„Engedd Klára. Ha tudnád milyen jól esik beszélnem. Kérlek“

A gyermek megúnta, az asztallába mellett eléjött s megdőlt a Klára fekete ruhájához. Kérdő arcczal nézett az idegen emberre s a nénikére s halkan mondta:

„Már este van Klára“ — és ásitott.

Bende Pál is felállotta székről s az asztal

szegeletjéhez támaszkodott a félkezével. Emel-
tebben mondta :

„Csak arról az estéről akarok szólni,
Klára ; csupán arról az egyről, a mikor haza
jöttem most három esztendeje. Aztán megmen-
telek téged magamtól. Rég vágyakozom, hogy
elmondhassam valakinek : miből kezdődött
minden. Meghallgatod, ugy-e ?“

Az asztal olykor megcsikordult. Bende
Pál fogta kemény kézzel s meg-megtaszította.

„Tudod mikor hazajöttem. A kertben sé-
táltunk mi ketten azon este. Boldog voltam,
mert láttam, hogy örvendsz nekem. Enyelegtél,
tréfáltál, hallgattad a mit az eltelt tanulóévek
bóhoságairól mondtam s kérdeztél a jövőről.
Mosolyogtál az álmain felett s úgy tetszett
nekem, hogy az ujjaid kissé megremegtek az
enyémben mikor arról az édes társról szóltam,
ki megosztja majd velem az életet. Minden
csepp vérem megmozdult Klára s boldogabb
voltam mint egy király... Mikor felfelé jöt-
tünk a kertből, ott találtuk a lépcső aljánál
Annát egyedül... Mintha várt volna valakire,
reád vagy én reám, s izgatottan szökött fel a
helyéből, hogy minket meglátott. Másnap nem
ismertem reád. Kiállhatatlan, haragos voltál.
Gyűlöletet, utálatot mutattál irántam, s én úgy
éreztem, hogy tüzzé válik mindegyik csepp

vérem. Elfogott a düh, hogy csak játszol velem, s megakartam boszulni magamat. Feltettem hogy rád se gondolok többet, rád sem nézek s szemed előtt — azt akartam, hogy lásd — beszéltem folyton Annával.“

„Annával?“ mondta úgy unalmából csak-hogy valamit szóljon a gyermek.

„A te édes anyáddal“ — felelte izgatottan Klára.

Pál szaporán olykor szinte elfullva a gyors beszédűl, mondta tovább:

„Te nem akartál jó lenni hozzám, s én csupa daczból sem akartalak többet látni. Anna kérdezte egyszer: „Mit beszéltek azon este Klarával a kertben?“ „Rólad beszélünk“ — azt feleltem s úgy tetszett nekem, mintha erre a szóra kicserélték volna. Vidám lett s olykor az ő szelid módján enyelgett is. Aztán . . .

„Mit tud még mondani?“

„Klára . . .“

„Mit tud még hazudni. Aztán elhagyta. Hiúságból szégyenbe vitte azt, a ki jobban szerette magát az életénél is, s aztán elhagyta. Megszökött. . . Ott ült, látja abban az ablakban Anna, s nézte azt az utcát. Arra látta menni utoljára. Szavát sem tudtuk venni, csak a könyve beszélt. . . A néni kérdezte: „mi lelt téged Anna?“ Mi lelte?“ . . .

„Aztán?”

„Meri-e kérdezni?”

Sötét volt s Klára mégis elfordította a fejét, miközben megvetéssel ismételte: „Meri-e kérdezni?” A kicsi gyermek oda tipegett a szegletbe s egy csomó három nap óta elfelejtett játékot huzott elé egy csepp kocsin s letelepedett vele a földre. Kiszedte a kocsi tartalmát, a fa tekebábukat, felállitgatta sorba s a golyóval ütötte le. Néha tapsolt.

„Meri-e kérdezni. Mikor már nem lehetett titkolni a szégyenét, nem tombolt, nem jajgatott, csak sáppadtabb lett mindennap és hallgatagabb. A néni elrántotta néha az ablaktól s az ő jó lelkéből is kitört az utálat a magasztette iránt: „ne várd azt a gazembert — mondta — ebbe a házba be nem teszi többet a lábát, a mig én élek.“ Aztán! Minek is beszélem. Ez a kicsi szegény gyermek látja megélt, ő meghalt. . . . Mi gondja magának ezekre. . . .“

Inkább nyögéshez volt hasonló, mely kitör akaratlanul, a mint Bende Pál mondta:

„Nem tehettem . . . nem tehettem. Örült voltam, de nem maradhattam akkor. Hogy a te szemed előtt nyiltan, örökre magaménak mondjam, nem tehettem Klára“. . . .“

A leány elejébe toppant, s szeme ragyogása átlátszott a sötétben. Ott álltak szemben

egymással, s Klára parancsolólag mutatott karjával az ajtó felé:

„Távozzék . . . Nem hallgatom tovább. Utálok, gyűlölöm. Tudom, hogy *haza* jött — de addig míg én itt vagyok Margittal, megtiltom, hogy többet szóljon.

„Klára“.

„Távozzék. Minden szava utálat nekem. Egy percz alatt üressé tesszük magának ezt a szobát, de addig sem akarom látni“.

Bende Pál felkiáltott:

„Klára“ — felemelkedett s megkapta a leány kinyújtott karját — Klára gonosz vagy ismét“ . . .

A leány felpisszent s remegett egész testében:

„Ne érintsen, ne szorítsa a karomat“.

Bende Pál keze lehanyatlott. Szinte féltéken hízódott hátra néhány lépéssel s ismét azzal az alázatos csendes szóval mondta:

„Bocsáss meg, nem akartalak bántani, de elragad a természetem. Látod, még csak annyit szándékoztam mondani, hogy nem vagyok olyan igen hitvány . . . Hogy jóvá akartam tenni a mit vétettem, hogy akkor, tudod egy esztendő múlva, nem rejtve a mi történt, visszatértem s helyre hoztam volna mindent. Anna megbocsájtott volna, ő jobb volt mindenkinél. . .“

Ugy látszott, nem is hallgatja Klára, a mit beszél. Botorkált a szobában és ideges gyorsasággal tapogatózott kalapja, kabátja után. Helyenként erősebben megtaszított egy-egy széket vagy valami butordarabot. Sietve fogta meg a gyermek kezét s emelte fel az álmos apróságot a földről. Lábával megrugott néhány játékdarabot, melyek bántó zajjal gurultak tova. Egy perczig megállt hallgatózva, s aztán indult az ajtó felé.

Bende Pál sietve szökött elébe.

„Hova akarsz menni?”

„Ne álljon az utamba“.

„Mondanom kell még valamit“.

A leány tiltólag intett. Nem szólt, de lépett előre.

„Egy szót, még csupán egyetlent, Klára.“

„Behivom a cselédeket“.

„Én kérlek Klára, a gyermek érdekében, az én leánykám, a te leánykád érdekében. Csak egy perczre.“

Neki támaszkodott az ajtó szárnyának Bende Pál, s félkézzel megfogta a kilincset:

„Nem akarok én itt maradni, Klára. Nem is akartam. Nem ülnék én itt, nem laknám én itt a világért sem. Nem az enyém itt semmi, sem a barátságod, sem a gyermekem szíve. Nem

is azért jöttem én ide, csakhogy nem mehettem el, hogy ne lássalak téged, titeket. . .“

„Megtiltom, hogy tovább mondja.“

„Hiszen tudom Klára — folytatta szaporán — hogy tőlem nem fogadnál el semmit, hogy az én házamban nem laknál — de nem az enyém ez. A gyermeké, Klára. Övé itt minden s ő a tied is Klára. Ő érette, nem másért, meg az anyja emlékéért légy jó, légy engesztelődő, Klára. Esedezem Klára, a gyermek nevében. Soha sem fogsz engem látni, de ne hagyd el Margitot, ne vedd meg, a mi az övé. Engem felejts el s tedd, ha úgy akarod, hogy ő is. . . a gyermekem is. . . az én édes leányom is felejtsen el örökre. . . Űresen maradna itt minden Klára. . . Kérlek az ő nevében. . . Édes, édes Klára. . .“

Az utolsó szavaknál már félig megnyitotta az ajtót, s aztán hevesen csapta be maga után. Futva futott le a lépcsőkön. A cselédek kiszaladtak a tornácra s az öregebbik halkán mondta: „Csak az urfi ment el. . .“

Kinn az utczán már égtek a lámpák. Egy-egy szekér döcögött s néhány leány tréfált, kaczagott a legényekre a piacz közepén, a kút mellett. Bende Pál sebesen iramlott keresztül a szekéru ton, a tér tulsó oldalára.

Nem látott tisztán, mert majd beleütődött

a lámpakarfába, mely ott a kis sikátor nyílásánál áll.

Akkor ugy tetszett neki, mintha valaki kiáltaná a nevét. Megállott s körülnézett a sötét téren.

„Senki sehol“.

A fejében csak zúgott tovább a hívó szó „Bende Pál, Bende Pál“. Megtámaszkodott a szegletházához s hosszan nézett fel a keskeny sikátoron. Arra visz az ut az országútra.

Aztán lomhán inkább lopva — térült vissza a feje arra, hol Klára lakik most a csepp Margittal, honnan ma az örök nyugalomra szállították ki az édes anyját s két évvel ezelőtt azt a szegény, bánatos, szegyenben kimult leányt...

A régi ház feketén, mozdulatlanul nézett sötét ablakszemeivel reá; — a kapuköz, mintha egy csodálkozó, csufolkodó, tátott száj volna...

Elfordult és belépett a közbe. Valaki jött lefelé, a kinek a léptei lármásan hangzottak a némaságban. Bende Pál jó szorosán lapult a fal mellé, nehogy felismerje valaki s ugy haladt felfelé.

Oh, debizonyosan diadalmas kiáltással megfordult s ujongva rohant volna vissza a sötét szobába, elfelejtve mindent, sértést, bánatot, kiáltva: „látod Klára, látod, még is szeretsz

engem, te is szeretsz...“ ha látta volna azt a sötét szempárt, miként néz végig a néma utcán, — azt a kutató tekintetet, miként ügyel, míg a szaladó férfi elhalad a lámpa mellett, majd visszafordulva a gyermek felé, mint révedez végig az üres szobán; ha halotta volna, mint mondja kétségbeesetten az akaratos erős leány — a bámuló apróság nyakába borulva:

Ő is meghalt nekem, Margit — édes Margit.....“

TARTALOM.

Árva Lotti	5
Az én szomszédom	31
Hogyan édesgetik Bogba a legyeket	45
A nagyapó	73
Klasszi	95
Ledőlt oszlopok	115
Szikra a homályban	151
A dudarfalvi pap	191
A Majom Anti karácsonya	213
Emlékek	259

